

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PRACHATICE OD VÁLKY DO "SAMETOVÉ" REVOLUCE. STAVEBNÍ
VÝVOJ MĚSTA**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Fidler
Autor práce: Mgr. Barbora Staňková
Studijní obor: Dějiny a filozofie umění
Ročník: 2.

2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze portálu STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 2. května 2017

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji prof. PhDr. Petru Fidlerovi za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky. Také bych chtěla poděkovat pracovníkům Městského úřadu Prachatice z odboru stavebně správního a regionálního rozvoje, zvláště pak Vlastimilovi Lukáškoví, za poskytnutí plánové dokumentace. Můj dík patří rovněž Mgr. Václavu Kunešovi za informace o sochaři Janu Fišarovi a Leoně Fröhlichové za zapůjčení dobové fotografické dokumentace.

ANOTACE

Diplomová práce pojednává o stavebním vývoji města Prachatice ve druhé polovině 20. století. V úvodních kapitolách je stručně nastíněn vývoj města od jeho založení do poloviny 20. století a také jsou zde nastíněny změny, jež nastaly v architektuře a stavitelství po převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948. Jádrem diplomové práce představují kapitoly následující, ve kterých se autorka zaměřuje na stavební vývoj města ve zmiňovaném období a demolice, jež bylo nutné provést pro výstavbu nových administrativních a obytných budov. Práce se zabývá rovněž několika vybranými prachatickými stavbami, postavenými v období socialismu, a normalizační plastikou ve veřejném prostoru. Závěr práce je potom věnován důsledkům socialistické urbanizace na současné město.

ANNOTATION

The dissertation deals with building development of the town of Prachatice in second half of the twentieth century. In the initial chapters briefly outlines the development of the town from its foundation to the mid of the twentieth century and describes the changes in architecture and civil engineering after the communist party took control over the country in 1948. The core of the dissertation is introduced in following chapters in which the author aims to the building development of the town in second half of the twentieth century and the demolition works which done for the purpose of building new administrative and residential houses. The work also deals with several particular buildings in Prachatice and public art staged during socialist normalization era. The ending of the work is dedicated to the impact of socialistic urbanization on present-day town.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

MěstNV	Městský národní výbor
MKZ	Mangano-kyzové závody
MNV	Místní národní výbor
MěstNV	Městský národní výbor
MŠ	Mateřská škola
NPÚ	Národní památkový ústav
ONV	Okresní národní výbor
OOR	Okresní odborová rada
OS	Okresní správa
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
SNP	Slovenské národní povstání
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSM	Socialistický svaz mládeže
SUPŠ	Střední umělecko-průmyslová škola
SÚRPMO	Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů
ÚOP	Územní odborné pracoviště
ZŠ	Základní škola
ZVVZ	Závody na výrobu vzduchotechnických zařízení

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ A LITERATURY	12
3. NĀSTIN URBANISTICKĚHO VÝVOJE PRACHATIC OD ZALOŽENÍ MĚSTA DO POČĀTKU 20. STOLETÍ.....	16
3.1 Od založení města do počátku 16. století.....	16
3.2 Zlatý věk v 16. století.....	18
3.3 Období od 17. do konce 19. století	21
3.4. Od konce 19. století do poloviny 20. století	23
4. ZPŮSOB URBANIZACE A STAVITELSTVÍ VE 2. POLOVINĚ 20. STOLETÍ V ČECHÁCH	27
4.1 Nové uspořádání v architektonické praxi.....	27
4.2 Ideje socialistické architektury.....	29
4.3. Růst měst za socialismu	32
4.3.1 Nový prvek města – panelové sídliště.....	34
5. URBANISMUS A ARCHITEKTURA PRACHATIC VE 2. POLOVINĚ 20. STOLETÍ	37
5.1 Padesátá léta	38
5.2 Šedesátá léta.....	40
5.3 Sedmdesátá léta.....	43
5.4 Osmdesátá léta	46
6. DEMOLICE OBJEKTŮ, BLOKŮ A ULIC	49
6.1 Časový přehled demolic.....	50
7. VÝZNAMNÉ VEŘEJNÉ A OBYTNÉ STAVBY.....	53
7.1 Administrativní budova SNB a soudu.....	54
7.2 Budovy Okresního výboru KSČ	56
7.3 Mateřská školka a jesle	58
7.4 Obchodní středisko Libín.....	61
8. PLASTIKA JAKO SOUČĀST VEŘEJNĚHO PROSTORU	65

8.1 Fontána v ulici Pod hradbami	66
8.2 Klečící dívka s holubicí na Parkánu.....	67
8.3 Sluneční hodiny na Malém náměstí	68
8.4 Pomník Klementa Gottwalda	70
8.5 Památník Osvobození Sovětskou armádou.....	71
8.6 Výzdoba obchodního střediska Libín.....	72
8.7 Racek u letního kina.....	73
9. DŮSLEDKY SOCIALISTICKÉ URBANIZACE NA SOUČASNÉ MĚSTO	74
9.1 Malé náměstí	75
9.2 Štěpánčin park a letní kino.....	76
9.3 Budova OV KSČ.....	77
9.4 Obchvat města.....	78
9.5 Sídliště a současné bydlení	79
10. ZÁVĚR	82
11. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	86
11. 1 Primární zdroje.....	86
11.1.1 Nevydané.....	86
11.1.2 Vydané	87
11.2 Sekundární zdroje.....	88
11.3 Internetové zdroje.....	92
12. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	95

1. ÚVOD

Motivací k napsání předkládané diplomové práce, jež se věnuje stavebnímu vývoji města Prachatic ve druhé polovině 20. století, pro mne byla především moje dvouletá snaha o záchranu významné funkcionalistické památky, Kralovy vily v Prachaticích.¹ Ta byla po dlouho dobu odsouzena k demolici kvůli stavbě přeložky silnice, která byla ale naplánována právě v šedesátých letech minulého století. Je s podivem, že se vedení města Prachatic u tak zásadní stavby, jako je obchvat, opírá o studii provedenou ve století minulém a do současné doby odmítá jakoukoli revizi či aktualizaci plánů. Proto se chci na tuto dobu podrobněji zaměřit a zhodnotit ji, a to i s ohledem na současné kroky města Prachatic.

Po obligátním seznámení s prameny a literaturou následuje kapitola, v níž nastiňuji stavební vývoj Prachatic od jeho počátků až do 19. století. O podobě města na prahu novověku nám podává zprávu grafická veduta Jana Willenberga z roku 1602, na které vidíme město po své renesanční proměně. Po významné etapě, vymezené především 16. stoletím a trvajícím víceméně do vypuknutí třicetileté války, došlo spolu s hospodářskou stagnací také k jakési konzervaci renesanční podoby města. Baroko, stejně jako poté 19. století, změnilo město zcela zanedbatelně. V roce 1832 ovšem došlo k velkému požáru a k následné necitlivé devastaci zástavby. Většina poničených renesančních štítů nebyla opravena, ale snesena a fasády domů byly natřeny unifikačními nátěry.

Následující kapitola představuje jakýsi exkurs do architektonické praxe období socialismu. Shrnuji zde nejen postavení architekta v nově budované společnosti, ale také základní teze socialistické architektury a hlavní urbanistické zásady při tvorbě a rozvoji měst.

Jádro předkládaného textu představují následující kapitoly. V pátém oddílu podrobně popisují rozvoj města, a to podle jednotlivých desetiletí. Zaměřuji se na nově vzniklé ulice a čtvrti, na objekty občanské vybavenosti, ale i na odstraňování objektů

¹ Této problematice a tématu prvorepublikových jihočeských vil jsem se věnovala také ve své předchozí diplomové práci. Barbora Staňková, *Funkcionalismus a vilová architektura počátku 30. let 20. století v jižních Čechách* (diplomová práce), Filozofická fakulta JČU, České Budějovice 2016.

původních, jež musely ustoupit nové moderní výstavbě. Tyto nutné demolice jsou ostatně předmětem také šesté kapitoly. Stejně jako jinde v republice, i v Prachaticích normalizační architektura silně ovlivnila podobu města. Tento násilný zásah do plynulého vývoje je zřetelný především na prachatických předměstí, kde vznikla nová sídliště a průmyslové závody. K největší proměně došlo před vstupem do historické části města, u Dolní brány na Malém náměstí. V průběhu druhé poloviny 20. století zde vyrostly nové administrativní budovy, jež měly mimo jiné za úkol reprezentovat nově budovanou socialistickou společnost.

Historik a archivář Václav Starý popisuje Prachatice koncem sedmdesátých let takto: „Sjíždíš-li podvečerem silnicí od Zdenic, zamrkají na tebe Prachatice tisíci rozzářených světél. Kdosi tento úkaz nazýval ‘malou Prahou’. Když národní umělec Ludvík Kuba maloval Prachatice od Lázní, vynikal nad zdejšími zahradami pamětník pohnutých dob husitských – jakubský kostel. Dnes z téhož místa zříš zcela jiné dominanty – továrnu ZVVZ, koupaliště, areál domu pionýrů a mládeže, novou moderní školu, mohutnou zástavbu domů, nad níž se tyčí nová čtvrť Říjnové revoluce.“²

Stane-li se architektura jedním z nástrojů ideologie, je pochopitelné, že si s sebou nese jakési stigma pro další nazírání a vnímání příštích generací. I v Prachaticích se na stavby, jež vznikly ve druhé polovině 20. století, nahlíží poněkud kriticky. Jsou odsuzovány pro neúctu k okolním historickým domům a pro své mohutné robustní konstrukce. V sedmé kapitole proto přibližují některé stavby, jež si zaslouží bližší pozornost a jež i přes svůj původní účel a jakousi předimenzovanost patří mezi architektonicky kvalitní.

Na tuto kapitolu navazuje část věnující se plastice ve veřejném prostoru. Představují zde nejen solitérní pomníky a památníky na veřejných prostranstvích, ale také reliéfní výzdobu normalizační architektury a sochy, jež měly pouze zdobit veřejný prostor a v tomto období doslova zaplavily prostranství. Jedná se o díla nejrůznější kvality a úrovně, na která se ovšem často zapomíná. Stejně jako na normalizační architekturu, i na tyto sochy se pohlíží „skrze prsty“, často dochází k jejich ničení či odstraňování. To je příklad také několika prachatických pomníků.

2 Václav Starý, *Prachatice – historie a současnost*, Prachatice 1979, nečíslováno.

Poslední kapitola jaksi přesahuje časový rozsah práce, neboť zde shrnují důsledky socialistické urbanizace na současnost. Nastiňují některé problémy, jež vznikly v době normalizace a se kterými se musí vedení města vypořádat. Většina nastíněných problémů ovšem souvisí především s tím, že Prachatice nemají smysluplný strategický plán či koncepci.

2. PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ A LITERATURY³

Současný uměleckohistorický diskurz soustředí svou pozornost na téma tuzemské poválečné výstavby a také výtvarného umění a kultury stále častěji. Jedná se například o příspěvky historiků umění či dílčí studie, diplomní práce (jakou je ostatně i tato) a v neposlední řadě přibývá i výstavních projektů teoretizujících ono „stigmatické“ období. Jako příklad může sloužit projekt *Paneláci*,⁴ mapující panelová sídliště v České republice nebo výstava s názvem *Architektura 60. let v Českých Budějovicích*, která se konala v prosinci 2016.

Období druhé poloviny 20. století, zvláště pak padesátá léta, zůstává v oblasti architektury poměrně neprobádaným tématem. Vzhledem k tématu neblahé éry stalinismu a nemožnosti až do devadesátých let otevřeně o období socialistického realismu mluvit, nalezneme v pozdější dobové literatuře jen strohá konstatování o problematickém období hledání výrazu architektury v letech „kultu osobnosti“.⁵

To se ovšem mění po roce 1989. Ze současné literatury máme k dispozici shrnující texty historika architektury Pavla Halíka^{6,7} a historičky architektury Kimberly Elman Zarecor,⁸ a dále texty Terezy Petiškové, která se věnuje socialistickému realismu.^{9,10} Zcela zásadní přínos potom měla výstava *Budování státu*, ke které vyšel také velmi obsáhlý a výborně zpracovaný katalog.¹¹

Tématem prachatické poválečné architektury se ovšem komplexněji doposud nikdo nezabýval. Není jí věnována ani přílišná pozornost v dobové literatuře ani v

3 V této kapitole nepředkládám kompletní biografii, ale pouze výčet těch nejdůležitějších pramenů. Celkový seznam literatury se nachází v bibliografii na konci této práce.

4 Tento projekt vznikl pod vedením Rostislava Šváchy. V Českých Budějovicích nesl název *Příběh paneláku v Jihočeském kraji*. Tato výstava proběhla v Českých Budějovicích před bývalým domem kultury ROH mezi 22. 6. – 18. 9. 2016.

5 Pro dobový tisk je také charakteristické odsouzení předchozí buržoazní architektury ztělesňující nadvládu a nerovnost, jež se konečně napravuje až s vývojem politických událostí po roce 1945 a zvláště od roku 1948 díky architektuře vznikající pro potřeby všech pracujících lidí.

6 Pavel Halík, *Architektura padesátých let*, in: Rostislav Švácha – Marie Platovská (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění V (1939/1958)*, Praha 2005, s. 293 – 328.

7 Pavel Halík, *Ideologická architektura*, in: *Umění XLIV*, 1996, č. 5, s. 438 – 460.

8 Kimberly Elman Zarecor, *Utváření socialistické modernity*, Praha 2015.

9 Tereza Petišková, *Československý socialistický realismus 1948 – 1958*, Praha 2002.

10 Tereza Petišková, *Socialistický realismus a Československo*, in: Kol. autorů, *Socialistický realismus. Československo 1948 – 1989*, Praha 2008, s. 19.

11 Milena Bartlová – Jindřich Vybíral a kol., *Budování státu* (katalog výstavy), Praha 2015.

periodikách. Jedinou výjimku tvoří text Miloslava Vyhnánka o nově vznikajícím sídlišti Pod hradbami,¹² jež vydal Stavoprojekt a jež je cennou ukázkou dobového myšlení o architektuře. Dočteme se zde nejen o nových požadavcích na moderní bydlení, ale také o vnímání historické zástavby.

Důležitým zdrojem pro mé bádání byla kniha z edice *Zmizelé Čechy*, vydaná v roce 2007,¹³ ve které najdeme stručný přehled o vývoji města od počátků až do současnosti a také podrobně zpracovaný přehled demolic ve druhé polovině 20. století. Nechybí zde ani poměrně rozsáhlá obrazová příloha, jež sestává z dobových fotografií převážně z první poloviny 20. století.

Dalším základním zdrojem pro mne byla kniha *Prachatice. Vývoj uliční sítě a jejího pojmenování* od dua autorů Pavel Fencl – Jan Antonín Mager.¹⁴ I zde najdeme zkrácený přehled o dějinném vývoji města a dále přehled vzniku a vývoje jednotlivých ulic a náměstí. Jde o pečlivý průzkum, založený na komplexním archivním průzkumu. Ačkoli je tato publikace vydaná v roce 1989, reflektuje již všechny změny názvů ulic, které nastaly po 17. listopadu. Autoři práce se totiž účastnili názvoslovné komise, která navrhovala změny názvů ulic, jež mohly být později v publikaci zachyceny.

Předkládaná práce by nebyla kompletní, pokud by nerefletovala dobové publikace a tisk. V roce 1986 byla vydána brožura *Prachatice očima kronikáře 1945 – 1985*,¹⁵ jež podává zprávu o rozvoji města za socialismu a jež byla vydána ku příležitosti výstavy *Prachatice z pohledu městské kroniky v letech 1945 – 1985*. Jak v úvodu píše sám autor, jeho práce není míněna jako historické pojednání, pouze se chce pokusit o ucelenější pohled na vývoj některých oblastí života města a seznámit veřejnost se změnami, kterými Prachatice prošly ve výše uvedeném období. Fencl působil (a dnes znovu působí) jako kronikář města a v rámci své práce také pravidelně publikuje v místním periodiku *Radniční list* kronikářské záznamy z druhé poloviny 20. století. Rovněž se podílel na vzniku knihy *Prachatice. Obrazy z paměti města*.¹⁶

12 Miloslav Vyhnánek, *Prachatice. Pod Hradbami*, Praha 1975.

13 Pavel Fencl – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.

14 Pavel Fencl – Jan Antonín Mager, *Prachatice. Vývoj uliční sítě a jejího pojmenování*, Prachatice 1989.

15 Pavel Fencl, *Prachatice očima kronikáře 1945 – 1989*, Prachatice 1986.

16 Pavel Fencl – Jan Antonín Mager – Antonín Jurčo, *Prachatice. Obrazy z paměti města*, Prachatice 2012.

Opomenout nemohu ani dokumenty dochované v archivu Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Cenným zdrojem je především vývojová studie *Koncepce rozvoje města*,¹⁷ vydaná v roce 1968, jež měla vyřešit modernizaci bytů vzhledem k historickému jádru centra, a dále revize směrného územního plánu,¹⁸ jež měla za cíl zmapovat nové sídelní vztahy a komplexní potřeby nově budovaného sídliště.

Přínosnými byly také publikace, jež vyšly ku příležitosti výročí osvobození Československa, jmenovitě *Třicet let budování Prachatic*,¹⁹ *Památníky Prachaticka*,²⁰ *30 let budování socialismu na okrese Prachatic*²¹ nebo *Okres Prachatic ve fotografii*.²² Z dobových periodik jsem čerpala především z časopisu *Architektura ČSR* a z měsíčníku *Prachatic* vydávaného Městským národním výborem v Prachaticích.

Co se týče jednotlivých staveb, základní informace jsem získala z publikace *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*,²³ dobového tisku a zdrojů, jež mi byly zpřístupněny Městským úřadem Prachatic v archivu odboru stavebně správního a regionálního rozvoje. Městský úřad mi poskytl také obrazové materiály a plány, bez nichž by tato práce vznikala jen velmi obtížně. K žádné z vybraných staveb nevyšla publikace, jejich stavba byla většinou reflektována pouze v dobovém místním tisku. Výjimku tvoří objekt mateřské školy a jeslí, kterému byla v sedmdesátých letech věnována poměrně velká pozornost. Článek o speciální konstrukci, ze které je stavěna, vyšel v roce 1975 v periodiku *Československý architekt*²⁴ a v roce 1979 pak byl stavbě věnován text v časopisu *Architektura ČSR*.²⁵ Také v archivu NPÚ je k budově jeslí a mateřské školy poměrně rozsáhlá dokumentace.²⁶

17 Městský národní výbor Prachatic, *Koncepce rozvoje města* (sign. PD 495), Prachatic 1968. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích.

18 Okresní národní výbor Prachatic, *Politicko - hospodářské a technické zásady pro zpracování revize SÚP* (sign. PD 747), Prachatic 1970. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích.

19 Kol. autorů, *Třicet let budování Prachatic*, Prachatic 1975.

20 Kol. autorů, *Památníky Prachaticka*, Prachatic 1976.

21 Kol. autorů, *30 let budování socialismu na okrese Prachatic (1945 – 1975)*, Prachatic 1975.

22 Kol. autorů, *Okres Prachatic ve fotografii*, Prachatic 1985.

23 *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*, České Budějovice 1980.

24 *Mateřská škola a jesle z ocelové konstrukce TRUSTEEL*, *Československý architekt*, roč. XXI., č. 13, 1975, s. 3.

25 Alois Pohan, *Mateřská škola a jesle v Prachaticích*, *Architektura ČSR*, roč. XXXVIII, č. 1, 1979, s. 22 – 24.

26 Stavoprojekt České Budějovice, *Podrobný územní plán + studie a projektový úkol: Sídliště – okrsek IV* (sign. PD 494), České Budějovice 1961. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích.

Ani o umění ve veřejném prostoru Prachatic se toho z literatury příliš nedozvíme. V posledních několika letech se pozornost veřejnosti k normalizačním plastikám snaží obrátit projekt *Vetřelci a volavky*, jehož hlavním iniciátorem je výtvarník Pavel Karous.²⁷ Pomocí přednášek, dokumentů a akcí, v nichž zasahuje do normalizačních plastik, aktualizuje jejich úlohu v městském prostředí a dále toto umění dokumentuje a popularizuje. Prachaticím se Karous ovšem věnuje pouze v případě slunečních hodin od Zdeňka Šimka. O těch je také obsáhlé heslo v katalogu výstavy, jež byla věnována právě sochaři Šimkovi.²⁸ Při zkoumání problematiky pomníků a umění ve veřejném prostoru samozřejmě nelze opomenout knihu *Pomníky a zapomínky*, jejíž autoři věnovali také kapitolu normalizačním pomníkům.²⁹

Oproti období druhé poloviny 20. století byla velká pozornost v literatuře již věnována vývoji Prachatic od jejich založení po 19. století, přičemž největší zájem je samozřejmě upírán do století 16., kdy Prachatice zažily svůj „zlatý věk“. Zde musím zmínit především práci místního historika a archiváře Václava Starého, jenž zpracoval dějiny Prachatic v tomto časovém úseku v mnoha člancích³⁰ i publikacích.³¹

Jak je z výše uvedeného přehledu patrné, architektuře a stavebnímu vývoji Prachatic nebyla do dnešní doby věnována patřičná pozornost. Dějinný vývoj města byl publikován pouze ve stručných přehledech, a to především se zaměřením na dobu největšího rozkvětu města v 16. století. Ačkoli mělo období druhé poloviny 20. století na současnou podobu města zásadní vliv, dodnes bylo poměrně opomíjeno historiky i historiky umění. Tato práce by tudíž mohla být první studií, jež se kompletně zabývá vývojem města a významnými stavbami v uvedeném období.

27 Pavel Karous – Tomáš Pospiszyl – Sabina Jankovičová – Jana Kořínková, *Vetřelci a volavky*, Praha 2013.

28 Eva Petrová a kol., *Zdeněk Šimek 1927 – 1970* (katalog výstavy), Praha 2006.

29 Zdeněk Hojda – Jiří Pokorný, *Pomníky a zapomínky*, Praha 1996.

30 Mezi nejdůležitější lze zařadit jeho články ve sborníku prachatického muzea (například Václav Starý, Příspěvek ke starším dějinám Prachatic, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, 14/2007, s. 13 – 40) a dále v *Jihočeském sborníku historickém* (například Václav Starý, Vývoj Prachatic od počátku 14. do počátku 15. století, in: *Jihočeský sborník historický*, XLVII/1, České Budějovice 1978, s. 97 – 103.)

31 Zde je třeba vyzdvihnout především knihu Václav Starý, *Prachatice a Jan Neumann*, Prachatic 1997.

3. NÁSTIN URBANISTICKÉHO VÝVOJE PRACHATIC OD ZALOŽENÍ MĚSTA DO POČÁTKU 20. STOLETÍ

Prachatice se řadí mezi města s minimálně porušeným urbanistickým půdorysem historického centra a s nebývale dochovanou historickou zástavbou. I přesto ale nebyl do dnešních dnů sepsán kompletní urbanistický vývoj města.³²

Primárním pramenem historické podoby města jsou samozřejmě dobová vyobrazení. Prvním známým vyobrazením města je Willenbergova veduta z roku 1602 [obr. 1],³³ na kterém vidíme podobu města po jeho renesanční proměně. Velmi cenná je také olejomalba od Jindřicha Verleho z roku 1670 [obr. 2].³⁴ Ta dokládá skutečnost, že po ohromném hospodářském (a tedy i stavebním) rozmachu v 16. století dochází náhle ke stagnaci a jakési konzervaci renesanční podoby města. Tento útlum trval až do 19. století. Radikálnější změny nastaly potom právě ve století 20., které přineslo především výrazné rozšíření zástavby jednotlivých předměstí.

3.1 Od založení města do počátku 16. století

Osídlení oblasti bylo podmíněno obchodní stezkou spojující Čechy a Bavorsko. Především ve středověku získala tato cesta neobyčejný význam díky obchodu s bavorskou solí, dopravovanou soumary z biskupského Pasova do Prachatic po tzv. Zlaté stezce. Prvotní osídlení se pojí se Starými Prachaticemi, ovšem tato zeměpisně poměrně vysoko položená obec přestala v průběhu následných desetiletí vyhovovat

32 Výjimku tvoří nevydané průzkumy Dobroslava Líbala, *Prachatice – stručný urbanisticko-architektonický vývoj města*, Praha 1963 (uloženo: NPÚ ÚP v Praze) a Jana Muka, *Prachatice. Vnitřní město a předměstí. Stavebně historický rozbor objektů*, Praha 1963 (uloženo: NPÚ ÚP v Praze) a dále publikace Okresního muzea Prachatice (Pavel Fencel – Jan Antonín Mager, *Prachatice. Vývoj uliční sítě a jejího pojmenování*, Prachatice 1989). I zde se ale jedná spíše o zkrácený přehled o dějinném vývoji města.

33 Zuzana Polanská, *Město Prachatice v obrazech, kresbách a grafikách*, in: *Zlatá stezka. Sborník Prachatického muzea* 10/2003, s. 123.

34 Tamtéž, s. 123.

zvýšeným obchodním nárokům frekventované trasy, a proto se na přelomu 13. a 14. století sídelní i obchodní těžiště přesunulo níže do údolí.³⁵

Plánovitý postup výstavby nového města řídil s největší pravděpodobností Bruno z Vitějovic, který se v pramenech připomíná v letech 1279 – 1298.³⁶ Jeho syn Verner působil později jako lokátor v prachatickém okolí a byl zástupcem vyšehradské kapituly. Hájil bezpečnost obchodu na Zlaté stezce, zajišťoval také řádný doprovod kupců, ale také se podílel na výstavbě města Prachatic.³⁷

Stejně jako u jiných, tehdy založených jihočeských, měst se i v Prachaticích stalo středem zhruba čtvercové náměstí, kolem něhož se rovnoměrně rozložily ostatní domy. Nově založená obec nebyla vysazena podél obchodní cesty, nýbrž tak, aby skrze ni stezka procházela. Proto „postrádá (...) z části pravidelnosti lokačních měst druhé poloviny 13. a raného 14. století. Působily tu jednak trasa dálkové cesty, která se v půdorysu města dosti výrazně projevila, a za druhé terén stoupající od severu k jihu.“³⁸ Nepravidelnost zřejmě ovlivnily malé rozměry a oválná dispozice, které na dané ploše neumožnily pravidelnost náměstí a uliční sítě.

Pokud ovšem odhlédneme od těchto nepravidelných dílčích aspektů, je půdorys v základním konceptu analogický k většině soudobých měst v Čechách (např. Telč, České Budějovice, Třeboň). V původním půdorysu bylo ve 14. století velké (téměř čtvercové) náměstí takřka dvojnásobné velikosti původně obklopené dřevěnou zástavbou, kterou v průběhu 16. století začala nahrazovat zástavba kamenná. Tu objímala a doposud objímá okružní ulice, jež sleduje trasu hradeb.³⁹

Fortifikační systém byl postavený již po polovině 14. století. Měl dvě brány - Dolní (Píseckou) a Horní (Pasovskou), jeden zděný pás hradeb a patrně palisádovou

35 Dnes již nelze s přesností říci, kdy k této podstatné změně ve vývoji Prachatic došlo. Víme ale, že dne 29. října 1323 potvrdil český král Jan Lucemburský, že vyšehradský probošt Jan vysadil na emfiteutickém právu městečko Prachatic a dal mu právo užívat obchodní cestu do Pasova. Tato listina je ale zřejmě jen potvrzením nebo rozšířením nedochovaného nebo zatím vůbec nezaznamenaného městského práva. Viz Starý (pozn. 31), s. 17.

36 Václav Starý, Počátky města Prachatic, in: *Jihočeský sborník historický*, XLVII/1, České Budějovice 1978, s. 7.

37 Nově založená osada se Prachaticemi začíná nazývat od 50. let 14. století. O původní osadě se již od roku 1370 hovoří jako o Starých Prachaticích. Václav Starý, Příspěvek ke starším dějinám Prachatic, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, 14/2007, s. 26.

38 Viz Líbal (pozn. 32), s. 2.

39 Právo hradební získalo oficiálně město v roce 1381, lze však předpokládat, že šlo o potvrzení již existující fortifikace. Viz Fencl – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 24.

vnější hradbu.⁴⁰ Původní počet bašt není znám. O tomto gotickém opevnění se dochovaly jen útržkovité zprávy.⁴¹

V průběhu husitských válek bylo město jako důležitý strategický bod dvakrát dobýváno husitskými vojsky - poprvé 25. dubna 1420, podruhé 12. listopadu 1420.⁴² 15. století nepřineslo městu pouze zkázu v podobě útoků husitských vojsk. Počet obyvatel ve městě byl po válkách dokonce větší než na počátku století, a proto bylo třeba rozšířit počet městských domů. Ve druhé polovině 15. století proto vznikl ve východní polovině náměstí blok obytných měšťanských domů, který značně zmenšil plochu náměstí.⁴³ Že byl tento blok vkomponován až dodatečně nasvědčuje především skutečnost, že jen stěží by byl kostel sv. Jakuba Většího, tedy původně hlavní dominanta města, odsunut od náměstí. Při zakládání města byl nepochybně kostel umístěn právě v severovýchodním rohu náměstí, jako křesťanský protipól moci světské, radnici (umístěné v jihozápadním rohu). Konec prvního vývojového období města můžeme spojovat s požárem v roce 1507.⁴⁴

3.2 Zlatý věk v 16. století

V 16. století prožívaly Prachatice díky vzkvétajícímu obchodu se solí nevídaný rozvoj, který lze nejlépe doložit na počtu zachovaných stavebních památek. Po celé 16. století stoupal objem obchodu na Zlaté stezce a Prachatice a jeho měšťané z něj měli stále větší a větší zisky. Rostoucí bohatství se tedy projevilo zejména na stavební činnosti. Velkým impulzem pro novou výstavbu byl ovšem také požár v roce 1507.⁴⁵ Právě v této době

40 Viz Fencl – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 25. O tomto gotickém opevnění se dochovaly jen útržkovité zprávy. Ke zpevnování hradeb došlo zřejmě po obsazení města husity v roce 1420.

41 Vavřinec z Březové, *Husitská kronika*, Praha 1979, s. 168 – 173.

42 Dramatické okolnosti druhého dobývání barvitě vylíčil husitský kronikář Vavřinec z Březové. Od něho víme, že velká část mužských obyvatel města byla pobita nebo upálena v sakristii prachatického kostela. Viz Vavřinec z Březové (pozn. 41), s. 85.

43 Václav Starý, Kdy se změnila rozměry prachatického náměstí?, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, 8 – 9/2001 - 2002, s. 264. V tomto bloku se dodnes nacházejí nejstarší kamenné domy ve městě, vybudované ovšem spolu s okolní výstavbou z valné části až po velkém požáru města v roce 1507. Jan Muk, *Prachatice. Vnitřní město a předměstí. Stavebně historický rozbor objektů*, Praha 1963. Uloženo: NPÚ ÚP v Praze, s. 4.

44 Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 4.

45 Dne 16. října shořely téměř všechny domy. Poničeny byly také obě věže kostela sv. Jakuba. František Mareš – Jan Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Okres Prachatický*, Praha 1913, s. 201.

získala většina domů svou charakteristickou podobu. Díky této radikální změně se z Prachatic stalo jedno z nejvýstavnějších renesančních měst tehdejších Čech.⁴⁶

Navíc v roce 1501 získali Prachatice podruhé Rožmberkové.⁴⁷ Právě pod jejich vládou nastalo stoleté období rozkvětu. V roce 1551 se vlády ujímá Vilém z Rožmberka, se kterým bývá tento rozkvět nejvíc spojován. Prachatice se ovšem nikdy nestaly jeho rezidenčním městem – Vilémův přínos pro město je tedy potřeba chápat především jako vytvoření příznivého a inspirativního zázemí. Vlastní zvelebení a zkulturnění města bylo především dílem bohatnoucích měšťanů, kteří – jak také dokládají četné památky – byli svému pánu skutečně oddáni.

Pro kulturní orientaci Viléma z Rožmberka měla zásadní vliv jeho účast na osmiměsíční kavalírské cestě české šlechty do Itálie mezi červnem 1551 a únorem 1552,⁴⁸ kde mohl vstřebat moderní humanistickou kulturu, a to od dvorské etikety, stolování, přes literaturu a hudbu až po výtvarné umění.⁴⁹ Všechny tyto podněty nemohly zůstat nezhodnocené a mnohé z italského ponaučení proto tito mladíci přirozeně importovali zpět do českého prostředí. Do svého domova mimo jiné přivezli i italské umělce, kteří v jejich službách modernizovali a poitalšřovali Čechy a Moravu.

Krátce po svém návratu z Itálie v roce 1552 Vilém Prachatice navštívil, když se účastnil svatby šlechtice Pavla Malovce z Malovic v přibližně 40 kilometrů vzdálené Štěkní u Strakonice. Další návštěvu města podnikl potom až v roce 1561.⁵⁰

46 Viz Fencl – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 9.

47 Původním vlastníkem panství byla Vyšehradská kapitula. Během husitských válek se Prachatice staly městem tábořským, bez vazby na vyšehradskou kapitulu, a městem čistě českým. Na konci husitských bouří v roce 1436 po podepsání kompaktát se spolu s dalšími zástupci českých měst vydali do rukou císaře Zikmunda Lucemburského, který je listinou ze dne 18. prosince 1436 vzal pod svou ochranu a Prachatice se tak na krátkou dobu staly městem královským. Krátce na to roku 1437 císař město zastavil Janu Smilovi z Křemže, čímž bylo nepřímo město opět na dlouhá léta vrženo do částečné nestability. V průběhu 15. století vystřídal Prachatice několik majitelů. Už v roce 1439 zajal a uvěznil Jana Smila z Křemže na hradě v Českem Krumlově Oldřich z Rožmberka (1403-1462). Zároveň se na základě padělané listiny, kterou měl Zikmund Lucemburský v roce 1421 zastavit Prachatice a další obce Rožmberkům, zmocnil jeho majetku. Deset let po popravě Jana Smila prodal roku 1457 Prachatice Prokopovi z Rabštejna a jeho bratrovi, vyšehradskému proboštovi, Janu z Rabštejna (1437-1473). V rukou pánů z Rabštejna se Prachatice udržely až do roku 1493, kdy je prodali Janu z Roupova, jehož syn Václav je roku 1501 prodal bratrům Vokovi II. (1459-1505), Petrovi IV. (1462-1523) a Oldřichovi III. z Rožmberka (1471-1513). K tomu více Starý (pozn. 31), s. 15 – 35.

48 K tomu podrobněji Jaroslav Pánek, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551 – 1552*, České Budějovice 2003.

49 Tamtéž, s. 83.

50 Viz Starý (pozn. 31), s. 35.

Na počátku 16. století byla mimořádná pozornost věnována fortifikaci města. Vnější pás hradeb byl doplněn sedmi půlkruhovými baštami, jež byly uzpůsobeny k dělostřelbě.⁵¹ Obě brány byly zdvojeny a Písecká byla navíc opatřena barbakánem.⁵² Přestože opevnění vzniklo ve své zdokonalené podobě v renesanci, nebylo zde plně využito všech v té době dostupných znalostí, o čemž svědčí například výška vnějších hradeb.⁵³ Rovněž došlo k přestavbě farního kostela sv. Jakuba, jejíž dokončení se datuje do roku 1516 (věže byly postaveny později).⁵⁴

Druhá polovina 16. století se nese v duchu přestaveb a výstaveb celé řady soukromých a veřejných domů v renesančním slohu. Jak jsem již zmínila, mezi nejstarší domy patří blok na východní straně náměstí. Také prostor mezi kostelem a Dolní branou byl roku 1557 zastavěn blokem městských domů, stejně jako parcela po zbořeném Rožmberském zámku nedaleko brány Pasovské. Tyto domy se vyznačovaly bohatě zdobenými štíty, dalším typickým rysem výzdoby (nejen prachatických) renesančních domů byly fasády zdobené sgrafity. Bylo navíc rozšířeno předměstí, již se setkáváme s označením Horní a Dolní předměstí.⁵⁵ Zachovanými písemnými doklady je doložena účast italských zedníků a kameníků na stavbě. Ta je doložena například u stavby radnice, jedné z nejkrásnějších světských renesančních staveb v Čechách.

Vysokou uměleckou hodnotou se ale mohou chlubit také další prachatické domy. Podle dochovaného soupisu obyvatel z roku 1585, který podrobně prozkoumal místní archivář a historik Václav Starý a který je unikátním dokladem značné hustoty osídlení města, bydlelo tehdy v Prachaticích 1354 obyvatel v 226 domech.⁵⁶ Uvnitř městských hradeb bylo 796 obyvatel ve 135 domech. K městu patřila ještě dvě předměstí – Horní a Dolní. Na Horním předměstí stálo 44 domů s 249 obyvateli a na Dolním to bylo 47 domů s 309 obyvateli.⁵⁷ Převážná většina obyvatel byla českého původu, byla tu ale také menšina Němců.⁵⁸ Trvale se zde usadila také skupina Italů.

51 Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 4.

52 Barbakán Písecké brány je doložen na již zmiňované olejomalbě Jindřicha Verleho z roku 1670.

53 Viz Fencl – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 38.

54 Viz Starý (pozn. 31), s. 34.

55 Viz Fencl – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 25

56 Viz Starý (pozn. 31), s. 40.

57 Tamtéž, s. 40.

58 Ta se logicky vytvořila v důsledku intenzivních styků s německým Podunajím. Tuto skutečnost dokládá například to, že se na některých domech začínají objevovat německé nápisy.

Naprosto zásadní byla pro druhou polovinu 16. století stavba radnice. Původní radniční budova již měšťanům nevyhovovala (údajně pro svou obyčejnost), a proto se rozhodli z části objekt zbořit a roku 1570 vybudovat – právě za účasti italských mistrů – novou radnici (dnes tzv. Stará radnice čp. 1).⁵⁹ Radniční budova byla pojata velkoryse jako dvoupatrová budova palácového charakteru se dvěma křídly ve dvoře. Výrazným prvkem průčelí je renesanční malovaná chiaroscurová výzdoba z doby výstavby, jež se námětově vztahuje k soudnictví a veřejné správě. Bezpochyby zrcadlila nabyté sebevědomí a kulturu města.

Podobnou reprezentativní realizací byla také výstavba nové městské kašny v roce 1583, která stála uprostřed náměstí.⁶⁰ Ve středu kašny před radnicí stála a nadále stojí socha Spravedlnosti (dnes kopie), která – stejně jako na radnici – měla jistě deklarovat jeden ze stěžejních ideálů a ideálních principů vzájemných vztahů mezi měšťany.

3.3 Období od 17. do konce 19. století

V roce 1601 prodal poslední Rožmberk Petr Vok Prachatice císaři Rudolfovi II., který v roce 1609 udělil městu práva města královského.⁶¹ Z tohoto období máme zachovanou již zmiňovanou vedutu města od Jana Willenberga.

Nebývalý rozvoj města již ale pomalu šel ke svému konci. Provozovatelé obchodu na Zlaté stezce (především Prachatice a Pasov) totiž museli čelit narůstající konkurenci dvou mocných obchodních protivníků – rakouským Habsburkům a bavorským vévodům. Do českých zemí se začala dovážet bavorská sůl přes západní Čechy a rakouská přes České Budějovice.⁶²

Následující osudy města Prachatice poznamenala tragicky třicetiletá válka. Ta učinila konec jak hospodářskému rozkvětu města, tak i výstavbě domů na předměstí. Město se přidalo k protihabsburskému odboji, několikrát se o ně bojovalo a v září 1620

59 Václav Starý, Městská radnice v Prachaticích, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 4, České Budějovice 1990, s. 198-208

60 Viz Starý (pozn. 31), s. 47.

61 Tamtéž, s. 60.

62 Bavorští vévodové získali monopol na distribuci alpské soli přes Pasov a Habsburkům pomohla dramatická změna politické situace v českých zemích v 17. století.

bylo dobyto a vyplněno císařským vojskem generála Buquoye. Prachatice byly zbaveny privilegií a byl zcela zastaven dovoz soli z Pasova. Svůj význam ztratil i obranný systém města. Během třicetileté války byla silně poškozena Pasovská brána a její vnější část byla zbourána.⁶³ Následovala ztráta statusu královského města a příchod nové vrchnosti – Eggenbergů. Byl tak dovršen zánik významného postavení Prachatic mezi českými městy. Stopy války byly odstraňovány velmi pomalu. Ještě v roce 1654 bylo v Prachaticích 41 zcela pustých a pobořených domů a k tomu 26 domů prázdných.⁶⁴ Období bohatství a prosperity bylo nenávratně pryč.

Po téměř století trvající vládě Eggenbergů získali Prachatice v roce 1719 v rámci krumlovského panství Schwarzenbergové, kteří zde vládli až do zániku poddanského zřízení v roce 1848.⁶⁵ Výrazně se změnilo složení obyvatelstva. Původně český ráz se v průběhu 18. století měnil ve prospěch německých přistěhovalců a ve městě se v té době mluvilo, úředničilo i kázalo v obou jazycích.

Na počátku 18. století se tak Prachatice proměnily z prosperujícího a zámožného města v nevýznamné provinční městečko, ve kterém téměř ustal stavební ruch a jehož obyvatelé jen obtížně hledali nové zdroje své obživy.⁶⁶ Tato chudoba a hospodářský úpadek zapříčinily, že se (v Čechách a v celé střední Evropě tolik výrazné) baroko Prachatic téměř nedotklo. Výjimku tvoří drobné doplňky vnitřního zařízení kostela sv. Jakuba a několik kapliček ve městě a okolí.⁶⁷

Během 18. století se na Horním předměstí postupně začala rýsovat budoucí Jánská ulice.⁶⁸ Na Dolním předměstí se potom začaly objevovat budoucí ulice Vodňanská a Krumlovská. Vzhled obou předměstí ale výrazně změnily požáry – v roce 1761 postihl ničivá požár Dolní předměstí, v roce 1822 předměstí Horní.⁶⁹

63 Datum snesení vnější části Pasovské brány není znám, vnitřní část byla zbourána v roce 1859. Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 4.

64 Antonín Haas, *Berní rula. Svazek 27 - Kraj prácheňský, I. díl*, Praha 1954, s. 405 – 410.

65 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 11.

66 Tamtéž, s. 25

67 Jedná se o kapli sv. Antonína Paduánského z roku 1730, vybudována pro sochu sv. Antonína Paduánského, darovanou městu kněžnou Marií Ernestinou z Eggenberku, kapli sv. Jana Nepomuckého u Dolní brány z první poloviny 18. století a dále o kapli bolestné Panny Marie v Krumlovské ulici. Viz Mareš – Sedláček (pozn. 45), s. 246.

68 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 5.

69 Viz Fencel – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 38.

Další ničivý požár postihl vnitřní město v roce 1832.⁷⁰ Bylo zničeno 137 domů a došlo k poškození kostela sv. Jakuba. Plamenům podlehla i většina typických štítů měšťanských renesančních domů. Historické jádro bylo poškozeno, naštěstí ale většina staveb, dodávající městu středověký ráz, zůstala zachována. Po požáru byla prolomena nová komunikace z města na dolním konci dnešní Husovy ulice.⁷¹ Pokud porovnáme plány města z roku 1837 a 1887, nezjistíme v rozsahu jednotlivých předměstí žádné zásadní změny.

Provinciální maloměstská úroveň charakterizovala Prachatice i v 19. století. Většina obyvatel se v této době hlásila k německému jazyku, ale již v první polovině století zde působili i uvědomělí čeští obrozenci.⁷²

V roce 1837 (tedy 5 let po ničivém požáru), byla již jednotlivá předměstí tvořena těmito ulicemi: na Horním předměstí Jánská, Růžová, část Hradební a Zlatá stezka; na Dolním předměstí potom ulice Vodňanská, Pivovarská, bývalá Krumlovská (ta již dnes jako jeden celek neexistuje), Svatopetrská (dnes zaniklá) a Družstevní.⁷³

V polovině 19. století žilo v Prachaticích uvnitř města 1272 obyvatel v 165 domech, na předměstí potom stálo 162 domů, ve kterých bydlelo 1319 obyvatel.⁷⁴ Počet obyvatel obou předměstí tedy předstihl počet lidí uvnitř města.

Ve stejné době se Prachatice staly centrem okresu a sídlem okresního hejtmanství a okresního soudu. I přesto se ale město ze svého spánku probouzelo velmi pomalu. Na druhou stranu si díky nedostatku financí zachovalo svůj středověký ráz s mnoha gotickými i renesančními stavbami. Postupně se i zde ale začaly objevovat nové moderní stavby.

3.4. Od konce 19. století do poloviny 20. století

Koncem 19. století, v roce 1893, byla do Prachatic zavedena železnice, která propojila město s Vodňany a později (roku 1899) i s městem Volary.⁷⁵ Dopravní spojení „se

70 Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech 3 (P – Š)*, Praha 1980, s. 150.

71 Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 5.

72 Nejvýznamnějším byl zřejmě vlastenecký kněz František Josef Sláma, autor prvních dějin města. Jan Antonín Mager – Vladimír Hrabák, *Prachatice, domy a lidé*, Prachatice 2007, nečíslováno.

73 Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 5.

74 Viz Starý (pozn. 31), s. 93.

světem“ sice tíživou hospodářskou situaci nevyřešilo, nicméně přeci jen napomohlo rozvoji podnikání, zejména pak v dřevozpracujícím odvětví. Na okrajích města vyrostly i první průmyslové podniky – pivovar, octárna, cihelna, závod na malování skla a továrna na telegrafní a telefonní součástky V. Jungbauera. Nastalá, byť nijak výrazná prosperita probudila po několika staletích útlumu ve městě znovu stavební ruch.

Došlo především k výraznému rozšíření zástavby jednotlivých předměstí. V souvislosti se zavedením zmiňované železnice a výstavbou železniční stanice vznikla Nádražní ulice a ulice k ní přilehlé. Také byla roku 1905⁷⁶ postavena nemocnice a vznikla tak dnešní ulice Nemocniční, která sloužila jako spojka mezi ulicemi Vodňanská a Nádražní. Byla také postavena kasárna.

Stavební ruch se postupně rozšiřoval i na Horní předměstí. Roku 1896 byla postavena nová budova gymnázia v historizujícím neorenesančním slohu.⁷⁷ Vzhledem k nízkému počtu studentů z Prachaticka byl v roce 1904 zřízen studentský útulek v domě čp. 240, kde byli ubytováni němečtí studenti z Rakouska.

Nově vznikla ulice Lázeňská, která spojovala město s přilehlými lázněmi sv. Markéty.⁷⁸ Význam těchto lázní značně vzrostl na přelomu 19. a 20. století. Zvyšující se zájem o turistiku vedl k rozšiřování ubytovacích kapacit v této lokalitě. Postupem času se lázně rozrůstaly, vznikla celá lázeňská promenáda a okolo bylo postaveno také několik soukromých vil. Začátkem 20. století se lázně staly oblíbeným letním sídlem německého obyvatelstva.

Nejvýznamnějšími změnami přelomu 19. a 20. století byla demolice bloku domů na náměstí a stavba Nové radnice a Obecního domu. Obecní dům byl postaven již na počátku 80. let 19. století z důvodu vzrůstajících potřeb samosprávy i státní správy, a to na místě původních renesančních domů. Byl zde zřízen rovněž sál městského divadla. Slavnostní otevření nového divadla se uskutečnilo dne 5. ledna 1883.⁷⁹ Stále stoupající nároky na úřední a bytové prostory pro státní úřednictvo spolu s vlastní potřebou města vyústily na počátku 20. století v rozhodnutí vystavět novou radniční budovu. Bylo

75 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 12.

76 Viz Fencel – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 41.

77 Kol. autorů, *Almanach: Gymnázium Prachatice 1897 – 1997*, Prachatice 1997, nečíslováno.

78 Lázně v Prachaticích fungovaly již v 17. století. Tehdy zde stála pouze jednoduchá budova, tzv. Doktorka. Růžena Štemberková, *Lázeňství podél Zlaté stezky*, Prachatice 2002, s. 5.

79 Jan Antonín Mager – Vladimír Hrabák, *Nová radnice*, Prachatice 2005, nečíslováno.

rozhodnuto, že Nová radnice bude postavena na místě tzv. Meerwaldovského domu (čp. 4/I), který sousedil s novým Obecním domem.⁸⁰ Nová radniční budova vznikla v letech 1902- 03 podle návrhu Antona Schurdy.⁸¹

Život v Prachaticích na konci 19. a začátkem 20. století probíhal ve znamení soupeření českého a německého obyvatelstva o vliv na rozhodování v důležitých úřadech. Město samotné bylo ovládáno německou většinou - podíl českého a německého obyvatelstva byl přibližně 1:3.

Z Kandlova mlýna se stalo oblíbené české společenské centrum – sloužilo jako protiklad zmiňovaných německých lázní sv. Markéty.⁸² Díky zvyšujícímu zájmu o turistiku byla roku 1883 postavena rozhledna Libín.⁸³ Češi dále soustředili své úsilí do aktivit místního Sokola a do vybudování svého Národního domu, který byl otevřen roku 1903 na náměstí nedaleko staré radnice. Baštou německé části obyvatelstva byla místní spořitelna, z německého prostředí vzešel také návrh na založení místního muzea. S přibývajícím volným časem a rostoucím zájmem o kulturní vyžití vznikl za bývalou pasovkou bránou na místě příkopu tzv. Štěpánčin park jako místo pro promenády a odpočinek.

Po vzniku Československa v roce 1918 se začal rozdíl mezi Čechy a Němci vyrovnávat.⁸⁴ Až do třicátých let 20. století žili Češi a Němci ve vzájemně pospolitě a souladu, jejich zájmy i potřeby byly oboustranně propojeny a na všech významných událostech ve městě se podíleli rovnoměrně.⁸⁵

Za první republiky byl charakteristický zájem o rodinné domy a vilky. Do roku 1938 vyrostly dvě vilové kolonie – Německá, jež se nacházela pod lázněmi a dala vzniknout ulicím s dnešními názvy Pod lázněmi, U zastávky, Lipová. Také byl prodloužena Lázeňská ulice. Druhá kolonie, Česká, vznikla nad tehdy nově postavenou

80 Václav Starý, Prachatice ve fotografiích – historie a současnost, in: *Listy Prachaticka*, roč. 1, č. 72 (4.12.2013), s. 10.

81 Martin Horáček, *Přesná renesance v české architektuře 19. století: Dobová diskuze o slohu*, Olomouc 2012, s. 236.

82 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 42.

83 Rozhlednu postavil německý turistický klub.

84 V roce 1930 žilo v Prachaticích 2368 Němců a 2283 Čechů. Tomáš Soumar, Odsun sudetských Němců z okresu Prachatice, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, ročník 8-9/2001–2002, s. 8.

85 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 14.

školou ve Vodňanské ulici.⁸⁶ Zde vznikly dnešní ulice Chelčického a U hvězdárny, v polovině třicátých let potom ulice Rumpálova.⁸⁷

Bezesporu nejvýznamnější stavbou z období první republiky je Kralova vila, nacházející se v blízkosti vlakového nádraží. Byla navržena rakouským architektem Fritzem Reichlem a postavena v letech 1932 – 1933.⁸⁸ Tato stavba představuje unikátní ukázkou tvorby tzv. Vídeňské školy, která se zaměřovala na útulné a pohodlné bydlení.⁸⁹ Průkopníkem této tradice byl Adolf Loos, jímž se také Reichl při navrhování stavby silně inspiroval. To je zjevné na čistě pojatém symetrickém hlavním průčelí, na skladbě oken zahradního průčelí a především v zařízení interiéru.⁹⁰

Následnou výstavbu města ovšem přerušila druhá světová válka. Od října 1938 do května 1945 byly Prachatice přiřazeny k Německé říši. S výjimkou stavby nových kasáren pro potřebu wehrmachtu a několika málo rodinných domků byl ve městě stavební ruch minimální.

86 Škola byla postavena v letech 1923 – 1925 a vyučování v ní bylo zahájeno 1. září 1925. Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 42.

87 Viz Fencl – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 41.

88 Milan Šilhan, Rodinný dům Johanna Nepomuka Krale, in: Rostislav Švácha (ed.), *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007, s. 132.

89 Iris Meder, *Offene Welten. Die Wiener Schule im Einfamilienhausbau 1910-1938*, Stuttgart 2004. Disertační práce. Philosophisch-Historischen Fakultät der Universität Stuttgart, s. 334.

90 Viz Staňková (pozn. 1), s. 73.

4. ZPŮSOB URBANIZACE A STAVITELSTVÍ VE 2. POLOVINĚ 20. STOLETÍ V ČECHÁCH

Bezprostředně poté, co komunistická strana v roce 1948 převzala moc, se začíná velmi silně prosazovat vliv Sovětského svazu. Následující padesátá léta jsou nejenom v československém prostředí dobou výrazných změn, které se projevují jak ve společnosti a politice, tak i v umění. Z hlediska architektury je toto krátké období plné hledání a teoretizování.

Razance a rychlost změny struktury československého hospodářství a změna jeho priorit, stejně jako roubování organizace státu podle sovětského vzoru vedla velmi brzy k destabilizaci politického systému a k jeho první vážné krizi.⁹¹ Dopad změn byl pro hospodářskou, politickou a kulturní sféru zásadním způsobem retardující a dezorientující.⁹²

4.1 Nové uspořádání v architektonické praxi

Znárodnění stavebního průmyslu, stejně jako znárodnění všech podniků, jež měly více než 50 zaměstnanců, vedlo ke stagnaci soukromých zakázek. Stavební podniky byly v roce 1948 konsolidovány do Československých stavebních závodů pod řízením Ministerstva techniky. Zároveň provozovaly státní projekční organizaci – Stavoprojekt, do jehož správy musely přestoupit všechny větší stavební firmy spolu s architekty a soukromými ateliéry. Ředitel Stavoprojektu Jiří Voženílek k tomu řekl: „Úspěch stavebnictví závisí v první řadě na tom, jak rychle se podaří přebudovat tříšť řemeslně pracujících podniků na plánovitě řízené závody na způsob průmyslové produkce.“⁹³

Znárodnění stavebnictví se stalo součástí širšího programu kolektivizace, která spolu s vyvlastňováním probíhala mezi lety 1948 - 1960.⁹⁴ Ačkoli nikdy v minulosti

91 Karel Kaplan, *Kronika komunistického Československa, Doba tání 1953 – 1956*, Brno 2005, s. 63.

92 Rostislav Koryčánek, Brno – město veletrhů, in: Kol. autorů, *Na prahu zítřka*, Brno 2014, s. 35.

93 Zápis 1. celostátní porady vedoucích všech oddělení Stavoprojektu, s. 18, proslov Jiřího Voženílka. Převzato ze Zarecor (pozn. 8) s. 115.

94 Rostislav Švácha – Soňa Ryndová – Pavla Pokorná (eds), *Forma následuje vědu. Teige, Gillar a evropský vědecký funkcionalismus 1922 – 1948* (katalog výstavy), Praha 2000, s. 86.

nebyla česká architektura tak cílevědomě, bezvýhradně a nezakrytě postavena do služeb politické moci,⁹⁵ pro mnoho projektantů se Stavoprojekt stal vítanou příležitostí. Koncept státních ateliérů měl koncem čtyřicátých let širokou podporu architektů. Nabízel totiž něco, co nikdy předtím nezažili: příležitost ke stálému plnému úvazku a bezpečnému financování projektů.⁹⁶ Celá tato organizace čítala v lednu 1949 1233 zaměstnanců na různých pozicích (od architektů přes kresliče až po účetní).⁹⁷ V polovině téhož roku měl již Stavoprojekt přes 4500 zaměstnanců a o čtyři roky později přesahoval počet zaměstnaných číslo 11000,⁹⁸ přičemž velikost projektových ateliérů se ustálila na velikosti v rozmezí 40 – 100 pracovníků.⁹⁹

Musíme ale zdůraznit, že oficiální československá architektura padesátých let představovala umění státu utlačovaného sousedním impériem. Stalinská podoba socialistického realismu byla proto pro většinu umělců nepřijatelná. Nechuť místního prostředí k tomuto způsobu vyjadřování, spolu s problematickým schvalovacím procesem návrhů (do něhož zasahovaly kromě domácích mocenských tlaků také vztahy k sovětským nadřízeným, způsobily, že většina zásadnějších realizací, vznikajících často od roku 1949, byla paradoxně odhalena až v roce 1955, tedy v době mírného politického uvolnění, jež nastalo v souvislosti se smrtí Stalina a Gottwalda.¹⁰⁰

Prostřednictvím Československých stavebních závodů byly přiřazovány projektové a stavební zakázky, zatímco veškerou projekční činnost zpracovával Stavoprojekt a dále je prostřednictvím soutěží zadávaly stavebním firmám. Ačkoli byly Československé stavební závody k říjnu roku 1951 rozpuštěny, Stavoprojekt jako architektonická entita fungoval v různých podobách a pod různými názvy až do roku 1990.¹⁰¹ V praxi napodobovaly Československé stavební závody konkurenční tržní prostředí. Stejně služby a produkty nabízelo více subjektů. Pro každý projekt pak

95 Jindřich Vybíral - Vendula Hnídková, *Architektura a moc*, in: Bartlová – Vybíral a kol. (pozn. 11), s. 111.

96 Tereza Petišková, *Oficiální umění padesátých let*, in: Rostislav Švácha – Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění V (1939 – 1958)*, Praha 2005, s. 346.

97 Viz Zarecor (pozn. 8), s. 107.

98 Otakar Nový, *Čtvrtstoleté jubileum založení Stavoprojektu*, *Architektura ČSR*, 1973, roč. XXXII., čís. 10, s. 488.

99 Miloš Totušek, *Moderní metody projektování*, *Architektura ČSR*, 1979, roč. XXXVII., číslo 8, s. 358.

100 Viz Petišková (pozn. 9), s. 11.

101 Eva Jandová, *Poválečná architektura v Českých Budějovicích v kontextu dobové ideologie* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2016, s. 16.

probíhal výběr na základě kvality a ceny. V podstatě ale nešlo o tvorbu zisku, nýbrž o dodržení a naplnění plánovaných kvót.

Zadavateli jednotlivých projektů byly národní výbory, a to na všech úrovních - od místních přes okresní a krajské, dále národní podniky a ministerstva. Stavební poptávka byla především po nových bytových jednotkách, občanských stavbách, školách či dopravních komunikacích.

4.2 Ideje socialistické architektury

Hledání nového vztahu umění a politiky se do ohniska architektonických debat posunulo hned na počátku padesátých let. Převažovaly názory, že se nová architektura musí vzdát své abstraktní formy i své estetické autonomie, a to ve prospěch sociální relevance.¹⁰² „Nové poměry budou vyžadovati, aby se architektonická práce a její zaměření plně kryla s fyzickými i duchovními potřebami pracujícího člověka, aby byla výrazem jeho mentality a názoru.“¹⁰³

Zprvu stanuli českoslovenští architekti před otázkou, jak by vlastně měl vypadat poválečný modernismus. Na rozdíl od Německa a Sovětského svazu, kde byla avantgardní hnutí autoritářskými režimy zcela zadušena, Československo i na konci války podporovalo moderní styly.¹⁰⁴ Modernismus jako architektonický styl totiž nebyl chápán mnohými architekty pouze jako otázka formy, ale také výrazem sociálního citění.

Směrnice pro uměleckou tvorbu byly vytyčeny Sjezdem národní kultury již v květnu 1948, od té doby byla umělecká tvorba svázána sovětskými dogmaty, která odsuzovala vše západní a kapitalistické včetně umění a architektury. Oficiální podoba uměleckého projevu a architektury se řídila podle „metody socialistického realismu“.¹⁰⁵

102 Viz Vybíral – Hnídková (pozn. 95), s. 111.

103 Jiří Kroha, Manifestační projev, *Architektura ČSR V*, 1946, s. 22.

104 Viz Zarecor (pozn. 8), s. 60.

105 Pojem socialistický realismus použil poprvé spisovatel Ivan Gronskej na sjezdu moskevských spisovatelů v roce 1932. Boris Groys, Stalinismus jako estetický jev, *Výtvarné umění* 3, 1992, s. 66. Do podvědomí se ale dostal po I. Všesvazovém sjezdu spisovatelů v roce 1934, kde tento pojem použili ve svých projevech Maxim Gorský a Andrej Alexandrovič Ždanov. Do té doby se v diskuzích sovětských spisovatelů objevoval pojem proletářský, tendenční nebo historický realismus. Více k tomu Karel Marx – Bedřich Engels, *O umění*, Praha 1949.

Jeho období můžeme časově vymezit dobou stalinismu v Sovětském svazu, tedy zhruba od třicátých let do roku 1956. U nás pak od roku 1948, přičemž dozníval až do konce 60. let.

V oblasti architektury znamená socialistický realismus spojení ideovosti uměleckého výrazu jednak s požadavkem, aby každá budova co nejvíce odpovídala technickým, kulturním a sociálním požadavkům, které se na ni kladou, jednak s nejvyšší možnou úsporností a technickou dokonalostí stavby. Přesto socialistický realismus nebyl a nikdy neměl být pouze slohem, nýbrž obecně platnou tvůrčí metodou.

Reorganizace státní správy, zestátnění stavebního průmyslu i architektonických projektů vedlo jen k další nesvobodě v uměleckém vyjádření. Každý umělec se měl podílet na budování nového socialistického státu.¹⁰⁶ V roce 1951 byl dokonce vydán Studijním a typizačním ústavem *Typizační slovník*, který předepisoval konstrukční, materiálové, dispoziční a dokonce i architektonické řešení bytových a občanských staveb. Slovník sice projektování a výstavbu zdatelně urychlil, na druhou stranu architektům vzal další možnost sebevyjádření. Mezi hlavní kritéria patřila rychlost a efektivita. Originalita umělce a estetika byly odsunuty do pozadí.

Architekti měli svými stavbami vyjadřovat patos a étos budovatelské epochy. „K tomu účelu byli vybaveni poměrně vágní doktrínou socialistického realismu, avšak o to precizněji vymezeným repertoárem politické ikonologie. Patřila k nim tradiční syntagmata klasicistní architektury uplatňující se ve sloupových průčelích s bohatou plasticitou, působivě vygradovanými hmotami a dramaticky akcentovanou siluetou, v první řadě však potenciál vertikály coby jasného výrazu autoritářsko-hieratického myšlení.“¹⁰⁷ Jak připomíná Pavel Halík, na rozdíl od malířství či sochařství, jež mohlo pracovat se zřetelnějšími znaky pro vystižení „pokrokovosti“, architektura socialistického realismu musela pro vyjádření pravdivosti a pokrokovosti využít historizujícího tvarosloví.¹⁰⁸ Hlavními inspiračními zdroji socialistického realismu v Československu byla architektura české renesance, národní obrození, lidová architektura a samozřejmě Sovětský svaz. Důležitou roli hrála srozumitelnost, důraz na

106 Viz Halík (pozn. 6), s. 293.

107 Viz Vybíral – Hnídková (pozn. 95), s. 111.

108 Viz Halík (pozn. 7), s. 451.

národní dějiny.¹⁰⁹ Historické prvky měly být vyváženy moderními technologiemi průmyslové výstavby.¹¹⁰

Podobně jako v Sovětském svazu byla tedy i československá architektura určena k tomu, aby srozumitelně zprostředkovala lidu politicko-ideové myšlenky. Ideální formou se tak po ruském vzoru staly monumentální stavby, které sice nedosahovaly takových rozměrů jako stavby v Sovětském svazu, ale i tak plnily svou propagandistickou a reprezentativní funkci. Příkladem stavby, která se svým vzhledem i rozměry blíží ruskému vzoru asi nejvíce, je dnešní hotel International v Praze vystavěný v letech 1952 - 56.¹¹¹

Nestavěly se ale pouze monumentální reprezentační stavby. Politická moc byla vyjadřována i stavbou dříve poměrně neambiciózních stavebních typů (kulturním dům, škola, nemocnice nebo dokonce sociální bydlení). Hlavní důraz se kladl na kvantitu a soustředění finančního potenciálu ve prospěch průmyslu, bytové výstavby, kultury a zdravotnictví na úkor staveb individuálních a přepychových. Dále stavební produkce přechází z pomalé výroby rukodělné v efektivní a hromadnou výrobu průmyslovou.

Po smrti Klementa Gottwalda nastala doba jistého uvolňování – pod vlivem Chruščovovy kritiky kultu osobnosti proběhla také v Československu výrazná změna. Mohly se opět zakládat spolky, byly povoleny nové umělecké organizace. Výrazným impulzem byl také úspěch moderního československého umění na světové výstavě v Bruselu na Expu 1958.¹¹² Tímto pavilonem vzniká kvalitní, moderní a následování hodný styl, na který navazují architekti v období šedesátých a sedmdesátých let.

Šedesátá léta byla obecně obdobím uvolňování poměrů, režimu a myšlení obecně. To se nutně muselo projevit i v oblasti architektury. V tomto období působilo několik generací architektů, vznikala velmi svěží a zajímavá díla. Vliv šedesátých let se navíc projevil v následující dekádě. Tato „zlatá léta šedesátá“, jak se o tomto období často hovoří, byla velmi důležitá v dějinách české architektury. Naopak sedmdesátá léta v československé architektuře se nesla v duchu nastupující normalizace. Stálou prioritou

109 Viz Halík (pozn. 6), s. 302.

110 Pavel Halík, Socialistický realismus, in: Adéla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění N – Ž*, Praha 1995, s. 762.

111 Kateřina Hubrtová, Vysmíváný a nenáviděný. Příběh pražského hotelu International. *Dějiny a současnost* 29, 2007/4, s. 24–27.

112 Viz Petišková (pozn. 10), s. 19.

byla výstavba bytového fondu, tedy „architektura bez architekta“. Masová produkce betonových panelů nechávala pouze málo prostoru pro jakékoli architektonické zásahy.

Po invazi sovětských vojsk v roce 1968 nastala opět ideologická etapa v Československu. Socialistickorealisticke období sedmdesátých a osmdesátých let představuje pro dnešní dobu problematické a těžko obhajitelné navazování na ideologickou kulturu let padesátých.¹¹³ Ústředním pojmem se stala typizace, tedy ustavení stavebních typů s cílem redukovat rozmanitost a náklady na stavění při současném zvýšení celkové kvality projektů.¹¹⁴ S typizací těsně souvisela industrializace, jež měla „zřehospodárnit stavbu, zrychlit a zpřesnit její výrobu, odstranit sezónnost stavební práce, lépe využít pracovních sil, zařízení a strojů.“¹¹⁵

4.3. Růst měst za socialismu

Do popředí architektonické tvorby se přirozeně dostával také urbanismus. Potřeba dát městům moderní výraz byla na prvním místě.¹¹⁶ Jak píše Josef Pechar: „Z obrazu měst, osídlení a krajiny mizí rysy jejich předchozího nerovnoměrného ekonomického, civilizačního a kulturního rozvoje. Vyrovnávají se dřívější nežádoucí rozdíly v hospodářském charakteru a životní úrovni českých zemí a Slovenska a postupně zanikají i protiklady města a vesnice. Tím také před architekturou a urbanismem vyvstala možnost utvářet životní prostředí všech lidí a ve všech místech republiky bez třídních deformací a rozdílů v jeho užité i estetické kvalitě.“¹¹⁷

Masivně docházelo k přestavbám center měst, mnohdy byla nevhodně upravována také historická centra. Josef Pechar píše, že „památkám je věnována rozsáhlá péče. (...) Množství dochovaných památek i zachovaných historických měst ovlivňuje nejen výstavbu a přestavbu samotných sídel, ale i utváření krajiny. S péčí o zachování svébytnosti historického prostředí jsou památkové stavby, jejich soubory, města a krajina uzpůsobovány soudobým potřebám a stávají se tak neoddělitelnou

113 Viz Petišková (pozn. 10), s. 19.

114 Viz Zarecor (pozn. 8), s. 120.

115 Erich Kohn – Karel Storch – Miloslav Wimmer, Výrobní a technické prostředky, *Architektura ČSR 1 – 2*, 1949, s. 20.

116 Viz Halík (pozn. 6), s. 326 – 327.

117 Josef Pechar, *Československá architektura 1945 – 1977*, Praha 1979, s. 8.

součástí města.“¹¹⁸ K tomu musíme přistupovat se značnou obezřetností – za minulého režimu, zvláště po normalizaci v sedmdesátých letech, bylo zcela běžné demolování velkých částí historických měst, přičemž Prachatice nejsou výjimkou.¹¹⁹ Historické stavby byly také často nevhodně využívány (často pro hospodářské či vojenské účely) a tím pádem došlo mnohdy k jejich značnému poškození.¹²⁰

Období po nástupu komunismu bylo typické intenzivní industrializací, která měla za následek masovou migraci obyvatelstva do průmyslových měst za prací. Po roce 1950 rostla především středně velká města, velká města naopak zažívala období minimálního růstu. Důvodem bylo rozmístění průmyslu právě do středně velkých měst a stagnace sektoru služeb. Růst největších měst byl navíc i administrativně omezen, platil například zákaz výstavby nových soukromých domů na jejich okrajích. Kromě populačního růstu velkoměst tak bylo později uměle zabráněno i procesu suburbanizace, který v této době probíhal v zemích západní Evropy.¹²¹

Ve druhé polovině 20. století probíhal proces urbanizace na našem území jinak než v západní Evropě, a to kvůli zavedení centrálně plánované ekonomiky. Důraz byl kladen na intenzivní industrializaci a rozvoj těžkého průmyslu. Zemědělská výroba na venkově navíc prošla výraznými změnami a soukromá hospodářství byla nahrazena Jednotnými zemědělskými družstvy, což mělo velké dopady na rozvoj venkova. Mnoho rolníků bylo nuceno vzdát se své půdy, která byla zdrojem jejich obživy. Významné byly i dopady na životní prostředí. Byly rozorány mnohem větší souvislé plochy, což

118 Viz Pechar (pozn. 117), s. 9.

119 V Prachaticích naštěstí nedošlo k porušení historického jádra, jež je ohraničeno hradbami. Rozsáhlé demolice, kterým se budu věnovat v jedné z následujících kapitol, měly ale fatální vliv na podobu prachatických předměstí.

120 To souviselo také s novou koncepcí dělení památek do tří skupin. Do první skupiny patřily ty nejvýznamnější památky, převážnou část tvořily ty, které byly prohlášeny za národní kulturní památky, do druhé kategorie patřily ty, které neměly takový význam jako objekty z první kategorie, ale byly hodnotnou součástí státního kulturního dědictví a poslední kategorie se skládala ze staveb jednoduchých nebo těch, které byly upraveny v pozdějších obdobích. Vladimír Novotný, Kategorisace kulturních památek, *Památková péče*, 1971, č. 1, s. 22 – 27. Tato nová kategorizace znamenala zánik pro velké množství památek (10% = zhruba 3000 objektů). Navíc třetí kategorie byla národními výbory chápána jako „likvidační“. Josef Štulc, Vývoj české památkové péče, její proměny a myšlenkový zápas, in: Milan Pavlík a kol., *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek*, Praha 1998, s. 15.

121 Jiří Musil, Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů, *Sociologický časopis*, 2001, č. 3, 278.

narušilo původní ráz krajiny a vedlo k zániku remízků a jiných přirozených krajinných prvků.¹²²

Proces urbanizace neprobíhal na celém území současně, ale naopak docházelo k postupné difúzi ze západu a severozápadu směrem na východ. Urbanizace tak v zásadě kopírovala dříve proběhnuvší industrializaci jednotlivých oblastí. Často také docházelo k tzv. „nepřímé nucené urbanizaci“,¹²³ kterou si můžeme vykládat jako důsledek manipulace státu s člověkem. V mnoha případech nebylo rozhodnutí o stěhování do města z venkova zcela spontánním rozhodnutím. Za nepřímou urbanizaci můžeme chápat také dojíždění obyvatelstva z venkova do města kvůli zaměstnání, což znamenalo přirozený přenos typických znaků městského života na venkov, a to v oblasti sociální i civilizační (například napojování domů na vodovod či plynovod).

Vzhledem ke stupni industrializace byla u nás míra urbanizace v sedmdesátých a osmdesátých letech poměrně nízká. Například v roce 1975 se míra urbanizace na našem území pohybovala kolem hodnoty 70 %.¹²⁴ V osmdesátých letech se potom začaly naplno projevovat problémy spojené s řízenou urbanizací. Podobně jako v ostatních zemích se i u nás stará průmyslová odvětví (těžba uhlí, výroba oceli) začala dostávat do problémů.

Typickým úkazem byl i vznik takzvaných vnitřních periferií. Jednalo se o převážně zemědělské oblasti, jež byly výrazně chudší než zbytek země, přestože se geograficky nenacházely na okraji. Města nacházející se ve vnitřních periferiích ztrácela na počtu obyvatelstva, což mělo značné kulturní a sociální důsledky.¹²⁵

4.3.1 Nový prvek města – panelové sídliště

Palčivým problémem se po druhé světové válce stala bytová otázka. Ta byla spojená s nárůstem počtu obyvatel měst, kteří do měst přicházeli za nově vznikajícími pracovními příležitostmi a vyšším životním standardem. Architektonické ateliéry a výzkumná centra

122 Tamtéž, 276.

123 Pavla Horská – Eduard Maur – Jiří Musil, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha 2002, s. 253

124 Tamtéž, s. 258.

125 Například pocit izolovanost nebo značné časové nároky na řadu činností (např. návštěva lékaře), dojíždění do škol nebo do práce a s tím spojené vyšší náklady na dopravu.

Stavoprojektu byly proto pověřeny vývojem několika typu bytů, které by zmiňovaný nedostatek v bydlení zmírnily.¹²⁶

Cíle v oblasti stavebnictví dokládá Usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa k řešení bytového problému v ČSR do roku 1970, které v rámci plnění úkolů vedoucích ke „zvyšování hmotné a kulturní úrovně lidu“ stanovilo velkolepý úmysl „v letech 1959 až 1970 vystavět 1 200 000 bytů a tak zajistit byt každé domácnosti, zkvalitnit bytový fond a tím odstranit i na tomto úseku neblahé dědictví kapitalismu.“¹²⁷ Naplněním tohoto nereálného nároku mělo dojít k vyřešení bytové krize, jejíž kořeny sahají až do éry první republiky.¹²⁸ V souvislosti s historickým hodnocením období padesátých let a tehdejších snah řešit bytovou krizi prostřednictvím industrializace stavebnictví se samozřejmě nabízí otázka, zda danou etapu vnímat jako kontinuální pokračování třicátých a čtyřicátých let, nebo zda ji – tak jako doboví aktéři – reflektovat jako „periodu nedávnou náležející k současnosti“.¹²⁹

Kromě padesátých let, kdy se nové obytné soubory stavěly v duchu socialistického realismu, byla většina sídlišť projektována v duchu koncepce, kterou bychom mohli označit jako modernu reálného socialismu.¹³⁰ Šlo o zvláštní směs industrialismu, socialistické šetrnosti a principů moderní architektury.¹³¹ Postupně se tak

126 Produktem těchto počátečních výzkumů byla tzv. řada T, jež v roce 1950 sestávala ze šesti typů bytů doporučených k využití ve všech projektech výstavby bytů v celé zemi (v roce 1951 se počet zvýšil na osm). Tyto domy byly jednoduché a nezdobné, s tradičními sedlovými střechami, omítnutými fasádami a obdélnými proporcemi. Nenajdeme na nich žádné ozdoby. V roce 1950 představovaly tyto domy více než 90% celkové stavební produkce. Viz Zarecor (pozn. 8), s. 150.

127 Usnesení ústředního výboru KSČ k řešení bytového problému ČSR do roku 1970, *Rudé právo* XXXIX, 1959, č. 66, 8. března, s. 3 – 4.

128 Markéta Žáčková, Od nearchitektury k experimentu. Nástup panelové bytové výstavby v Brně mezi léty 1955 – 1960, in: in: Kol. autorů, *Na prahu zítřka*, Brno 2014, s. 187.

129 Michal Novotný, Bytová výstavba v padesátých letech, in: Igor Janovský – Jana Kleinová – Hynek Stříteský (ed.), *Věda a technika v Československu v letech 1945 – 1960*, Praha 2010, s. 130.

130 Viz Horská – Maur – Musil (pozn. 123), s. 281. Rok 1956 však přinesl do konceptu sídlišť budovaných v duchu socialistického realismu vystřízlivění. Po událostech spojených s kritikou kultu osobnosti se v SSSR a následně i v jeho satelitech, spolu s rozsáhlými změnami ve společnosti proměnil i pohled na architekturu a celou koncepci bydlení. Nově byla akceptována určitá konzumnost společnosti a spotřeba domácností, dosud opomíjená, se postupně stala jedním z výkazů socialistické ekonomiky. V Československu, jakož i v celém východním bloku, nastala doba rychlého rozvoje bytového bydlení

131 Tyto principy vznikly v meziválečném období a byly spojeny především s hnutím moderní architektury (CIAM), které se zabývalo situací, plánováním a stavbou měst v soudobých moderních civilizacích a kulturách. Také se věnovalo navrhování a stavbou obytných domů a bytů.

opět vrátily na scénu našich měst v poněkud zvládnutých podobě principy Athénské charty.¹³²

Důležitý byl také výzkum v oblasti prefabrikovaných stavebních panelů. Novým dogmatem bylo co nejrychlejší možné zprůměrnění bytové výstavby. Prefabrikované díly, panely, se začaly vyrábět v průmyslových zónách, poté byly dopraveny na staveniště a zde urychleně smontovány, což nahradilo zdlouhavé vyzdívání příček. Nová technologie přinesla výrazné zrychlení, zefektivnění a s tím spojený objemový nárůst výstavby.¹³³

Nově se ve městech začala objevovat panelová sídliště. Urbanistická řešení první generace sídlišť byla dobrá, vytvářela přitažlivá a někdy i přívětivá místa, bylo zde jasné vymezení prostoru na veřejný, poloveřejný a soukromý. Později ovšem začala být problémem anomální demografická skladba obyvatelstva, především malé zastoupení starších lidí. To se brzy projevilo například nedostatkem míst v jeslích nebo mateřských školách. Postupně proto začaly vznikat dvougenerační byty. V šedesátých a sedmdesátých letech se měřítko bytové výstavby posunulo od několika bloků k celým čtvrtím a zanedlouho byly „paneláky“ synonymem většiny bezútěšných předměstí československých měst.¹³⁴

Výstavbu sídlišť bytových domů v poválečném Československu můžeme rozdělit do tří etap. První, ještě nepanelová etapa, probíhala zhruba v letech 1946 – 1956 či 1957. Druhá, již panelová etapa, začala po roce 1957 a trvala přibližně do roku 1970. V této době byla budována koncentrovaná sídliště panelových domů, ovšem ještě ne v tak masovém měřítku jako později. A konečně třetí etapa, jež se vyznačovala nejmasivnějším budováním rozsáhlých komplexů panelových sídlišť na okrajích měst, probíhala přibližně v letech 1970 – 1982 či 1983.¹³⁵

132 Zkrácený text Athénské charty můžeme nalézt například v časopise *Projekt*, č. 9, 1964.

133 První hromadně opakovanou stavbu z montovaných panelů, tedy panelový dům, navrhli v roce 1950 dva bývalí architekti Baťova projekčního oddělení Bohumír Kula a Hynek Adamec. Řadu pojmenovali „domy G“. Během pěti let se panelový dům stal základem celostátní strategie výstavby, jež měla jednou provždy ukončit problém nedostatku bytů. Celkový přehled vývoje v této oblasti je shrnut například zde: Eva Pýchová, Česká bytová výstavba v období 1945 – 1964, *Umění* 5, 2006, s. 420 – 432.

134 Viz Zarecor (pozn. 8), s. 291. Realizace výstavby rozsáhlých komplexů panelových domů na okrajích měst, zejména v 60. a 70. letech 20. století však byla záležitostí i zemí tzv. západní Evropy. Okrajové čtvrti Paříže, Vídně, Mnichova či Rotterdamu jsou toho dodnes více než jasným důkazem.

135 Alois Anderle, *40 let bytové výstavby v Československu*, Praha 1986, s. 14 – 16.

5. URBANISMUS A ARCHITEKTURA PRACHATIC VE 2. POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Město Prachatice po odchodu i odsunu německého obyvatelstva zůstalo i nadále sídlem okresních orgánů – okresní úřad nahradil okresní národní výbor, bylo to však zřejmě nejmenší okresní město v Čechách.¹³⁶ Spolu se snahou o dosídlení pohraničí byla po druhé světové válce řešena i nutnost vytvoření pracovních příležitostí pro místní nové obyvatelstvo. S tím souviselo také vybudování nového moderního bydlení.

Do počátku padesátých let tvořily město Prachatice tyto části: vnitřní město, Dolní předměstí, Horní předměstí, Lázně sv. Markéty a několik statků a mlýnů [obr. 3].¹³⁷ Druhá polovina 20. století se nese v duchu velkých projektů. Dochází k postupnému rozšiřování města, stavbě nových bytových okrsků, ale také k bourání dosavadní zástavby. Velké změny v uliční síti se odehrály především na počátku šedesátých let, kdy bylo postaveno sídliště Pod hradbami. Sedmdesátá léta pak byla ve znamení výstavby veřejných budov soudu a obchodního střediska. Ve stejné době se rozšiřovalo také sídliště v severozápadní části, čímž v osmdesátých letech vzniklo Nové město.

O tehdejší atmosféře a nadšení ze stavby nových čtvrtí svědčí nejlépe dobový tisk, který je samozřejmě silně ideologický. Například v publikaci *30 let budování socialismus v okrese Prachatice (1945 – 1975)* se dočteme: „Zůstává nezvratitelnou skutečností, že teprve nový socialistický řád naší společnosti postupně vytváří nové trvalé pracovní příležitosti pro pracující, buduje ve velkém rozsahu nové byty a umožňuje všem pracujícím – zejména mladé generaci – dobré pracovní uplatnění, moderní bydlení, lepší kulturní vyžití a podmínky pro spokojený život v tomto okrese.“¹³⁸

136 Pavel Fencl, Od války po sametovou revoluci aneb Prachatice 1945 – 1989 (1. část), in: *Radniční list*, XII. ročník, číslo 10 (říjen 2010), s. 5.

137 Mezi ně patřily Dolní Salzerův dvůr, Horní Salzerův dvůr, Strachotínský dvůr, Kandlův mlýn, Veitlův mlýn, Obecní mlýn, Rumpálův mlýn, Slepý mlýn, Wallischův mlýn, Frühaufův mlýn, Libínská hájovna a Stará stělnice.

138 Viz *30 let budování socialismu na okrese Prachatice (1945 – 1975)* (pozn. 21), s. 5.

Největší změny nastaly právě v důsledku snahy o lepší bydlení, které se mělo stát vlajkovou lodí při tvorbě socialistického životního stylu. Jasným důkazem je právě stavba panelových sídlišť včetně moderních a funkčních interiérových prvků zabudovaných při stavbě.¹³⁹

5.1 Padesátá léta

Prachatice se na počátku druhé poloviny 20. století vyznačovaly převážně zemědělským charakterem. Byly zde drobnější provozovny, které nenabízely dostatek pracovních příležitostí pro nové dosídlence. Proto také v Prachaticích „začaly působit síly, které chtěly změnit cestu k socialismu nastoupenou pod vedením zdejších komunistů“¹⁴⁰ a již v roce 1948 vznikly první jednotky Lidových milicí u závodu Jitona.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let byl pak v Prachaticích vybudován výrobní objekt závodu Šumavan.¹⁴¹ Vznikla tak potřeba a přísun nových pracovníků, s čímž souvisela rovněž potřeba nových bytů. Ubytování nově příchozích obyvatel v centru města nebylo možné, protože Domovní správě patřila tehdy necelá polovina bytů a ty neodpovídaly požadavkům moderního bydlení.¹⁴² Tyto byty postrádaly příslušenství a byly proto řazeny do horší kategorie. I když se jednalo o plošně i patrově velké domy, svým stavebním složením (velmi silné zdivo) mohly být hůře bytově využity a klasifikovány pouze jako domy jedno- až dvoubytové.¹⁴³

V letech 1953 – 1955 byl proto postaven areál 122 bytových jednotek v Hradební ulici.¹⁴⁴ Vznikl tak první bytový okrsek, jež se rozkládal mezi Štěpánčíným parkem a bývalými kasárny [obr. 4]. Nová Hradební ulice respektovala uliční síť, sledovala linii středověkých hradeb a poměrně citlivě navazovala na dochované historické jádro města. Nově postavené domy byly vesměs zděné, jejich vzhled byl podmíněn tehdy převládajícím socialistickým realismem [obr. 5].

139 Martin Franc – Jiří Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957 – 1967*, Praha 2013, s. 117.

140 Viz Starý (pozn. 2), nečíslováno.

141 Výstavba nového závodu se uskutečnila mezi léty 1948 – 1951. Viz *30 let budování socialismu na okrese Prachatice (1945 – 1975)* (pozn. 21), s. 7.

142 Viz Fencel (pozn. 136), s. 7.

143 Viz Koncepce rozvoje města (pozn. 17), s. 33. Uloženo: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

144 Název pro tuto ulici je platný od dubna 1968. Viz Usnesení Městského národního výboru v Prachaticích ze dne 2. 4. 1968 (č. 9).

Zatímco veřejné budovy padesátých let byly hojně zdobeny nejrůznějšími výtvarnými prvky,¹⁴⁵ v bytové výstavbě byla situace jiná. Architektonickým ideálem padesátých let bylo totiž poskytnout ekonomicky úsporným způsobem „co největšímu počtu obyvatel účelné, pohodlné a krásné bydlení.“¹⁴⁶ Projektanti proto při své práci využili ekonomicky šetrné typizace s menším množstvím zdobných architektonických prvků. Nově postavené domy byly vesměs jednoduché, dvoupodlažní, s tradičními sedlovými střechami. Byly hladce omítnuté a měly klasické obdélné půdorysy. K socialistickému realismu bytových domů nového prachatického sídliště jasně odkazují architektonické detaily, které hledají inspiraci v historismu či renesanci. Jmenovitě to jsou klasicizující portály domovních vchodů a průchodů nebo ozdobné prvky fasády (ostění oken, konzoly nesoucí balkony) [obr. 6]. Kromě obytných domů byla součástí sídliště také budova OV KSČ [obr. 7, 8], jež sloužila okresnímu stranickému aparátu až do roku 1972, kdy byl dokončen nový objekt ve Vodňanské ulici.¹⁴⁷ Budova je rovněž postavena v duchu socialistického realismu.

V souvislosti s výstavbou sídliště v Hradební ulici vznikla koncem padesátých let ulice Obránců míru (dnes Liliová). Ta byla poměrně dlouho beze jména, pojmenování jí bylo přiděleno na plenárním zasedání MěstNV v dubnu 1968.¹⁴⁸ Souběžně s ní se nachází ulice Požárníků (dnes Růžová ulice), kterou tvoří pět rodinných dvojdomků (postavených v šedesátých letech). Jak postupovala výstavba v západní a jihozápadní části předměstí, vznikla postupně ulice Na sadech.

Dalších 47 bytových jednotek vzniklo na samém sklonku padesátých let v blízkosti závodu Jitona¹⁴⁹ v Krumlovské ulici,¹⁵⁰ přičemž se opět jednalo o zděné domy. Nová výstavba se zaměřovala i na objekty občanské vybavenosti. Dne 20. září 1953 byl

145 Původně byla socialistický realismus typická téměř geometrická symetrie a také až násilná dekorativní zdobnost. Kromě použití klasických architektonických prvků se mnohdy sahalo i k jiným výtvarným prostředkům jako například sochy, mozaiky či sgrafita.

146 Jiří Hruza, *Stavba měst v Československu*, Praha 1958, s. 157.

147 Viz Fencel – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 47.

148 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 35.

149 Tento závod vznikl již v roce 1884. Jeho zakladatelem a majitelem byl soustružník dřeva Wenzel Jungbauer. Po roce 1948 byl podnik znárodněn. Byl zaměřen na výrobu nábytku. Viz Fencel (pozn. 15), s. 8.

150 Ulice, která je v plánech města zakreslena již v roce 1837, se původně jmenovala Jateční (volbu názvu ovlivnila existence městských jatek, které byly zrušeny v roce 1963). Tento název platil až do dubna 1968. Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 26.

například slavnostně otevřen sportovní areál TJ Tatran¹⁵¹ a od roku 1958 se začala budovat silniční přeložka Nebahovské ulice od Nemocniční ulice směrem k Šumavanu.

5.2 Šedesátá léta

Rok 1960 byl pro Prachatice velkým mezníkem. Byly položeny základy druhého bytového okrsku [obr. 9], jehož stavba souvisela se vznikem dalšího velkého průmyslového podniku.¹⁵² Návrhu nového sídliště, jež dostalo jméno Pod hradbami, se ujal architekt Miloslav Vyhnánek,¹⁵³ který postupoval podle územního plánu, jenž byl schválen v roce 1958 a byl jedním z prvních územních plánů v jižních Čechách.¹⁵⁴ Plán, jenž počítal s výstavbou dvou nových sídlišť (Pod hradbami a Na sadech), vypracoval SÚRPMO Praha, ateliér architekta Jaroslava Voldřicha [obr. 10]. Město se postupně mění v jedno velké staveniště. Současně se stavbou sídliště došlo také k realizaci nového autobusového nádraží [obr. 11].

Realizace zmiňovaného plánu znamenala zásadní zásah do uliční sítě Dolního předměstí. Vznikly totiž dva nové silniční tahy (ulice Zvolenská a Slámovala). Nestavělo se jen na „zelené louce“. Téměř veškerá zástavba, nacházející se mezi těmito dvěma ulicemi, byla zdemolována. Postupně mizely staré ulice Krumlovská, Nádražní, Primátorská a s nimi i některé zajímavé objekty. Do nových bytů se následně jako první stěhovaly právě lidé, jejichž domky v prostoru pod Dolní branou musely ustoupit nové výstavbě.

Pro první fázi výstavby se na místech východního předměstí, jež bylo vymezené 7,5 hektary, předpokládal vznik asi 400 bytů.¹⁵⁵ Později se ale nároky zvýšily a plán byl přepracován tak, že bylo v této části celkově vybudováno 641 bytů s počtem zhruba 2500 obyvatel.¹⁵⁶ Nové obytné stavby neměly výškově narušit středověký ráz města. To

151 Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 46.

152 Tento podnik ovšem dlouho neměl výrobní náplň a uživatele. Nakonec byl objekt přidělen ZVVZ Milevsko. Viz Vyhnánek (pozn. 12), s. 4. Později se tento strojírenský závod na výrobu vzduchotechnických zařízení stal největším závodem prachatického okresu. Viz Fencl (pozn. 15), s. 9.

153 Viz *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách* (pozn. 23), s. 278.

154 Viz Fencl (pozn. 15), s. 5.

155 Viz Vyhnánek (pozn. 12), s. 4.

156 Tamtéž, s. 4.

bylo dodrženo v první i druhé etapě výstavby, ovšem při stavbě třetí etapy se na tuto podmínku již ohled nebral a nově vznikající část města byla chápána jako „samostatný organismus s vlastním životem pod hradbami starého města“.¹⁵⁷ Byla zde tedy vytvořena obchodní ulice s průhledem na středověký kostel. Sídliště bylo ale zdůrazněno svou samostatnou dominantou - jedenáctipodlažním obytným domem [obr. 12], který svou výškou vytvořil kontrast k architektonicky méně výrazným panelovým domům a zároveň vytvořil novou dominantu města a protipól kostela sv. Jakuba.

První fáze výstavby probíhala v letech 1961 – 1962, kdy proběhla realizace 90 bytů v pěti šestipodlažních objektech v technologii montovaného skeletu.¹⁵⁸ Vznikly zde vesměs byty 1+ 2. Tuto prvotní fázi vedl projektant O. Jankovec.¹⁵⁹ V souvislosti s první etapou vznikla první část Fučíkovy ulice (dnes Slámovy).¹⁶⁰ Druhá fáze byla realizována v letech 1964 – 1966. Tehdy vzniklo 206 bytů v pěti objektech.¹⁶¹ Třetí fáze probíhala mezi léty 1967 – 1970. Mezi hlavní ulicí a ulicí Vodňanskou byl postaven již zmiňovaný jedenáctipodlažní objekt s 55 byty (věžový dům). Následovala stavba dalších domů (šestipodlažních a čtyřpodlažních), přičemž celkem vzniklo dalších 345 bytů [obr. 13].

Nové sídliště bylo doplněno prodejnou knih, restaurací, provozovnou krejčovství a prodejnou Jednoty. Kolem hlavní komunikace od nádraží do města byly také umístěny prodejny spojené pergolou (jídlna, holičství, fotoateliér a květinářství) [obr. 14]. Za nimi byly umístěny další bytové jednotky – tři čtyřpodlažní domy po 26 bytech. Pod hradbami byla vybudována prodejna potravin a v patře prodejna nábytku a na volném prostranství v úhlu ulic Zvolenská a Zahradní byly instalovány sluneční hodiny od sochaře Zdeňka Šimka.¹⁶²

Z pohledu občanské vybavenosti můžeme vidět jako silný nedostatek nedořešenost a nedostatek parkovacích míst. To je velký problém dneška, ale v době, kdy se sídliště budovalo, byla motorizace obyvatelstva velmi nízká. V Prachaticích

157 Tamtéž, s. 8.

158 Jednalo se o bytové jednotky typu TO3B. Viz Vyhnánek (pozn. 12), s. 9.

159 Tamtéž, s. 9.

160 Název byl na plenárním zasedání MěstNV v dubnu 1968 upřesněn na ulici Julia Fučíka, běžně se ale vžil název Fučíkova ulice. Objevil se také na orientačních tabulkách. Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 29.

161 Po prvních objektech montovaného skeletu byla další výstavba obytných domů již jen v technologii TO6B.

162 Více se tomuto objektu věnuji v kapitole Plastika jako součást veřejného prostoru.

vlastnilo totiž v čase přípravy projektu osobní automobil jen několik desítek lidí.¹⁶³ Chyběly zde i dostatečné plochy zeleně, to si ovšem projektant dokázal obhájit, neboť „město leží uvnitř obrovského masivu šumavských hor a lesů a proto lze hustotu zástavby na úkor zeleně přijmout.“¹⁶⁴

Svoji podobu získala koncem šedesátých let Zvolenská ulice¹⁶⁵ a zcela dokončena byla také ulice Fučíkova [obr. 15]. Vznikem těchto dvou ulic se naprosto změnil režim jak místní, tak i dálkové dopravy. Křižovatka těchto dvou ulic se stala novým rušným dopravním uzlem města. Také ulice Pod hradbami získala svůj vzhled na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Jedná se vlastně o spojovací ulici mezi Zvolenskou a Družstevní ulicí.¹⁶⁶ Mezi další nové ulice patřila Nebahovská, která vznikla z části silnice spojující Prachatice s vesnicemi Zdenice a Nebahovy (jako městská ulice je vedena od počátku šedesátých let).

Stará zástavba ovšem neustupovala pouze výstavbě nových bytových domů. V letech 1964 – 1965 byl stržen blok domů oddělující Vodňanskou ulici od Svatopetrské, čímž došlo k rozšíření plochy náměstí Československé armády (dnes Malého náměstí).¹⁶⁷ Nejvýraznější změnou v historickém jádru bylo vybudování tzv. parkánu – tedy parku, jež se nachází mezi městskými hradbami a Dolní branou [obr. 16]. Vzniklo zde místo pro odpočinek přímo v centru, jež se stalo oblíbeným návštěvním místem jak obyvatel Prachatic, tak i turistů.

V rámci podnikové výstavby textilní továrny Šumavan byla v roce 1962 postavena třípodlažní obytná budova nad Štěpánčíným parkem. Pod ní se začala plánovat stavba letního kina. Další veřejnou stavbou byla základní škola Na Zlaté stezce, dokončená v roce 1966.¹⁶⁸ Došlo také k přestavbě nemocnice. V roce 1962 byla postavena přístavba polikliniky a ve druhé polovině byl v hlavní nemocniční budově

163 Podle Pavla Fencla připadalo na jeden automobil 135 obyvatel. Viz Fencl – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 47.

164 Viz Vyhnánek (pozn. 12), s. 8.

165 Název, který přidělilo plenární zasedání, měl vyjadřovat snahu o rozvíjení spolupráce a družebních vztahů mezi městy Prachatice a Zvolen. Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 29.

166 Družstevní ulice vznikla přejmenováním části původní Husovy ulice (ta vznikla po požáru města roku 1832 probouráním hradeb). O jejím přejmenování rozhodla 2. dubna 1968 rada MěstNV – motivací volby názvu bylo umístění Svazu družstevních rolníků do budovy čp. 93. Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 45.

167 Viz Fencl – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 28. Tento prostor se označoval za Malé náměstím již po první světové válce. Název byl používán až do roku 1954, kdy rada MNV dne 14. září schválila rozhodnutí o změně názvu na Náměstí Československé armády. Viz Fencl – Mager (pozn. 14), s. 23.

168 Viz *30 let budování socialismu na okrese Prachatice (1945 – 1975)* (pozn. 21), s. 70.

zřízen druhý operační sál. Rozšiřování zdravotní péče si vynutilo zvýšení počtu pracovníků. Potřeba jejich ubytování navíc vedla k výstavbě ubytovny v nemocničním areálu (stavba byla zkolaudována roku 1970).¹⁶⁹

Od konce šedesátých let se na vzhledové zástavbě města začala čím dál více podílet individuální bytová výstavba. V jejím důsledku se město rozšířilo především jihozápadním směrem. Také bylo postaveno dvacet rodinných domů na místě zvaném U sv. Petra¹⁷⁰ a vznikla tak ulice V třešňovce [obr. 17].

5.3 Sedmdesátá léta

Koncem šedesátých let byly zbourány domy na západní straně Pivovarské ulice a skupina domů na křižovatce ulic Hradební a Pivovarské. Na vzniklém prostranství byla v roce 1973 postavena budova soudu a OS SNB (dnes Okresní ředitelství Policie ČR) [obr. 18].¹⁷¹

Počet obyvatel Prachatic stále stoupal, a začala proto krátce po dobudování sídliště Pod Hradbami na počátku sedmdesátých let stavba sídliště, tedy třetího bytového okrsku [obr. 19].¹⁷² Spojnicí stávajícího sídliště v Hradební ulici s budovaným sídlištěm (s vyústěním do ulice Zlatá stezka proti budově gymnázia), byla nově vybudovaná ulice Na sadech. Rozhodnutí o jejím pojmenování padlo ještě před jejím konečným dokončením v dubnu 1968.¹⁷³ Podle této ulice bylo následně pojmenováno celé sídliště. Dne 27. června 1974 byla ale celá čtvrť přejmenována na „Okrsek 30. výročí osvobození“.¹⁷⁴ Nový název získala také ulice – Slovenského národního povstání

169 Stručné dějiny prachatické nemocnice v době socialismu, dostupné online: <http://www.nempt.cz/prakticke-informace/historie/>, vzhledáno 7. února 2017.

170 Tento název odkazuje na kostel sv. Petra a Pavla, který se nachází mezi Prachaticemi a Starými Prachaticemi a z ulice V třešňovce k němu vede tzv. Svatopetrská cesta.

171 Této stavbě se podrobněji věnuji v kapitole Významné veřejné a obytné stavby.

172 V roce 1967 čítaly Prachatice již 5928 obyvatel. Viz Koncepce rozvoje města (pozn. 17), s. 2. Uloženo: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

173 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 34.

174 Miroslav Rypáček, Změna názvu III. Bytového okrsku a pojmenování hlavní ulice tohoto okrsku, *Prachatice '74 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích)*, III. ročník, říjen - listopad 1974, s. 2.

(SNP).¹⁷⁵ V letech 1970 - 1973 byla dále dokončena stavba nových 54 bytů u „Hůlů“ rybníka.¹⁷⁶ V místě pod gymnáziem tehdy vyrostly čtyřpatrové panelové domy.

Rozhodujícím zásahem do řešení bytové situace byla výstavba čtvrtého bytového okrsku, pojmenovaném čtvrt' Říjnové revoluce [obr. 20]. V letech 1972 – 1977 zde vzniklo velké kruhové náměstí a množství nových ulic [obr. 21], přičemž se stavělo vesměs na „zelené louce“. Na území 10 hektarů bylo postaveno 18 výškových domů (tři sedmipodlažní, čtyři pětipodlažní a jedenáct devítipodlažních domů, které měly tvořit dominantu celého sídliště) [obr. 22].

Bytová a občanská výstavba nového bytového okrsku využívala vesměs volných ploch a ve vazbě na terén bylo sídliště vytvořeno jako soubor individuálně pojatých prostorů. Před panelovými domy byly vytvořeny dobré podmínky pro realizování individuálních klidových mikro-prostorů, jako jsou malé předzahrádky.

Bylo v plánu, že po dokončení tohoto sídlištního areálu budou dvě třetiny prachatických občanů bydlet v nových moderních bytech. Výstavba byla zahájena v roce 1972 na náměstí Přátelství.¹⁷⁷ V roce 1974 vyrostly během března a dubna první sedmipodlažní domy, celý areál byl dokončen v roce 1976. Mezi léty 1976 – 1977 probíhala ještě stavba objektů občanské vybavenosti – prodejny potravin, drogerie a mateřská školka s jeslemi [obr. 23]. Stavby posledně jmenovaného objektu se ujal významný jihočeský architekt Libor Erban.¹⁷⁸ Koncem roku 1977 žilo na sídlišti přes 3000 obyvatel.

Osou čtvrti Říjnové revoluce je Rogačevská ulice (dnes Česká), jež ústí do kruhového náměstí Přátelství.¹⁷⁹ To je obklopeno deseti panelovými dvojdomy, vnitřní prostor je řešen parkovou úpravou. Uprostřed náměstí se nachází restaurace Družba, jež byla dokončená v roce 1980. Nově vzniklý samostatný městský obvod, tzv. Nové město, bylo poměrně dobře napojeno na hlavní dopravní tepnu (Husineckou ulicí) i na centrum, do kterého se scházelo kolem přírodní skalnaté dominanty, tzv. Skalky.

175 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 34.

176 Viz *Třicet let budování Prachatic* (pozn. 19), s. 14.

177 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 39.

178 Této stavbě se podrobněji věnuji v kapitole Významné veřejné a obytné stavby.

179 Název Rogačevská byl ulici přidělen roku 1977 a je motivovaný družebními styky okresů Prachatic a Rogačev v Bělorusku.

Vzhledem ke stoupajícím nárokům zdravotní péče byla nutná stavba nových objektů nemocnice. V polovině sedmdesátých let tak bylo rozhodnuto vystavět novou nemocnici východně nad městem [obr. 24]. Terénní úpravy byly zahájeny v roce 1977 a v září 1979 byl položen základní kámen.¹⁸⁰ Pro omezené stavební kapacity dodavatele ovšem postupovala výstavba velmi pomalu.¹⁸¹

V sedmdesátých letech probíhala také každoročně tzv. akce „Z“, v jejímž rámci docházelo k úpravám veřejného prostranství, budovaly se parky a stavěly se budovy sloužící veřejnosti.¹⁸² V roce 1975 tak byl rozšířen prachatický sportovní areál o sportovní halu, bylo vybudováno dětské dopravní hřiště a byla také postavena již zmiňovaná mateřská škola.¹⁸³

Ve druhé polovině sedmdesátých let došlo k výstavbě sídliště Pod Lázněmi. Jeho obvod tvoří ulice Topolová a Kaštanová (jejich názvy schváleny 2. října 1984),¹⁸⁴ středem sídliště potom prochází Lázeňská ulice. Všechny tři ulice se na konci sídliště spojují. Vedle panelové výstavby jsou sedmdesátá ve znamení budování řadových rodinných domů a vzniku nových ulic. Směrem na západ od historického centra se pomalu rozrůstá rezidenční obytná zóna. V letech 1975 – 1977 vznikla v konečné podobě Soumarská ulice (do té doby byly její obě části považované pouze za slepé odbočky jiných ulic).

V roce 1977 ustoupila východní část Pivovarské ulice. Stará zástavba uvolnila místo pro budovu pošty, telekomunikační středisko a parkoviště.¹⁸⁵ V roce 1983 tak vznikl obrovský komplex administrativních budov, které byly do okolní zástavby zasazeny zcela necitlivě. Navíc byla tato megalomanská stavba umístěna v mírném kopci na exponovaném místě, takže hyzdí tvář města téměř ze všech míst [obr. 25].

180 Nová budova nemocnice, dostupné online: <http://www.nempt.cz/prakticke-informace/historie/>, vyhledáno 7. února 2017.

181 Teprve na podzim roku 1986 byla dokončena první etapa stavby a mohla sem být přestěhována první oddělení.

182 Akce byly charakteristické dobrovolným zapojením občanů - zajišťování jednotlivých akcí „Z“ pomáhaly závody, zájmové organizace, občanské výbory i jednotlivci.

183 Karel Mleziva, Za splnění volebního programu, *Prachatice '74 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích)*, III. ročník, duben 1974, s. 5.

184 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 36.

185 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 28.

Postupně začínají vznikat také řadové domy. Nejprve bylo postaveno dvanáct řadových domů ve dvou blocích v nově vzniklé ulici Na Výsluní.¹⁸⁶ Doslova masový rozvoj individuální výstavby představuje přelom sedmdesátých a osmdesátých let, kdy se stavělo především v severozápadní části města. Vznikají nové ulice s řadovými rodinnými domy – Černožorská ulice v sedmdesátých letech nebo Pod Cvrčkovem v první polovině osmdesátých let [obr. 26]. Tato individuální výstavba byla podporována státem – různé půjčky umožňovaly stavebníkům realizovat domy, které se blížily jejich představám.¹⁸⁷ Velká část těchto řadových domů byla projektována jako dvougenerační, což se v některých případech po čase projevilo jako zbytečné.

Koncem sedmdesátých let bylo strženo množství domů ve Vodňanské ulici ve směru od Malého náměstí a byla zde zahájena stavba obchodního střediska Libín [obr. 27]. Z původní zástavby této části Dolního předměstí nezůstalo téměř nic.¹⁸⁸

5.4 Osmdesátá léta

Koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let probíhala další etapa výstavby řadových rodinných domů, a to v nově vzniklé ulici Pod Cvrčkovem, jak byla první část ulice pojmenována v roce 1981.¹⁸⁹ Druhá část ulice získala svou podobu koncem osmdesátých let, ale pojmenována byla již v roce 1984.¹⁹⁰ Dalšími nově vzniklými ulicemi v této lokalitě byly Polní (se sedmi řadovými rodinnými domky), Luční (zde jsou byly postaveny tři rodinné domky), Jabloňová, Smrková a Větrná.¹⁹¹ V roce 1984

186 Ulice Na výsluní vznikla dokončením výstavby řadových rodinných domů v roce 1976. Původně byla pojmenována Skalka, v roce 1986 byla potom přejmenována na současné jméno. Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 39.

187 „Pokud stavba probíhala svépomocí, trvala často několik let a bylo možné ji pořídit za částku pohybující se kolem čtvrt milionu korun. Pro většinu lidí, kteří se pro tento druh stavby rozhodli, znamenalo toto období velké psychické i fyzické vypětí. Po příchodu ze zaměstnání odcházeli manželé na staveniště, kde pracovali do večera, práce probíhaly i o sobotách a nedělích. Roky odříkání však přinesly odměnu ve formě kvalitního bydlení s vlastní zahrádkou, dílnou a garáží, což samozřejmě bydlení v panelových domech nenabízelo.“ Pavel Fencel, Od války po sametovou revoluci (8. část) – individuální bytová výstavba, in: *Radniční list*, XI. ročník, číslo 5 (květen 2011), s. 5.

188 O obchodním středisku Libín podrobněji v kapitole Významné veřejné a obytné stavby.

189 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 36.

190 Název schválen plenárním zasedáním MěstNV Prachatice dne 2. října 1984.

191 Názvy všech těchto ulic schváleny opět plenárním zasedáním MěstNV Prachatice dne 2. října 1984.

byla také ulice souběžná s ulicí Pod lázněmi nově pojmenovaná Lipovou ulicí.¹⁹² Do tohoto roku byla cesta bez názvu, respektive bývala označována jako Kolonie pod Lázněmi.¹⁹³

Na jaře 1979 začal vyrůstat také pátý bytový okrsek. První z ulic, jež byla vybudována, nesla název ulice Rudoarmějců (dnešní Italská). Název ulice byl schválen ještě před předáním bytů uživatelům, v roce 1980.¹⁹⁴ Osou nové části města se stala ulice Vítězného února.¹⁹⁵ Jejím pokračováním byla ulice Lidových milicí (dnes jsou obě tyto ulice sloučeny a nesou jméno Národní). Souběžně s ulicí Vítězného února vznikla Budovatelská ulice, jež prochází nad nově postavenou základní školou. Poslední z nových ulic pátého bytového okrsku je ulice Mírová, nacházející se v severní části sídliště. Spojuje ulici Národní s nově postavenou základní školou.

Rozhodnutí o stavbě třetí základní školy¹⁹⁶ v Prachaticích padlo v roce 1984. Jako místo výstavby byla vybrána okrajová část města pod Šibeničním vrchem. Škola vznikla v souvislosti se stavbou čtvrtého a pátého bytového okrsku. V kopcovitém terénu bývalého vojenského cvičiště se pomalu začaly objevovat základy a celá stavba byla dokončena v roce 1990.¹⁹⁷

Ze staveb objektů občanské vybavenosti nesmíme opomenout ani nemocnici. Ta byla během osmdesátých let rozšiřována v místě na kopci východně od města, výstavba nových objektů probíhala ovšem koncem 80. let s finančními i kapacitními problémy.¹⁹⁸ Historickým mezníkem pro stavbu nemocnice se stal rok 1991, kdy byly dobudovány další dva pavilony, a to chirurgický a pavilon komplementu, v němž byly vybudovány operační sály. Výstavba areálu nemocnice postupovala počátkem devadesátých let rychleji než v předchozím údobí a v roce 1993 tak byly dokončeny zbývající významné objekty.

Konec osmdesátých a celá devadesátá léta jsou ve znamení individuální bytové výstavby – severozápadním a západním směrem vznikly nové ulice a rodinné domy.

192 Název schválen plenárním zasedáním MěstNV Prachatice dne 2. října 1984.

193 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 27.

194 Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 39.

195 Název přidělen Usnesením rady MěstNV č. 63/87 z 11. května 1987.

196 V Prachaticích byla od roku 1925 základní škola ve Vodňanské ulici a v roce 1966 byla postavena ZŠ Zlatá stezka.

197 Podrobnější historie školy dostupná online: <http://www.narodka.cz/index.html?p=informace&SM=102>, vyhledáno 3. února 2017.

198 Jan Hřebeček, *Fakta o rozvoji okresu Prachatice (3. díl)*, Prachatice 1981, s. 29.

Výraznou změnou bylo také vytvoření průmyslové zóny směrem na Český Krumlov. Toto období se nese také v duchu rekonstrukcí ulic historického jádra, včetně renovace Velkého náměstí, jež proběhla v roce 2000.

6. DEMOLICE OBJEKTŮ, BLOKŮ A ULIC

Nová výstavba, jež byla budována od padesátých let, se zdaleka nestavěla jen na „zelené louce“, ale většinou právě na místech staré zástavby. Proto bylo nutné provést celou řadu demoličních prací, přičemž často mizely i celé bloky ulic. Ze staré zástavby, jež ještě koncem padesátých let obklopovala historické jádro města, zmizela více než polovina objektů.¹⁹⁹

Město Prachatice prošlo zásadní proměnou právě ve druhé polovině 20. století, konkrétně mezi léty 1959 – 1982. V této době nenávratně zmizely domy, které jsou vyobrazeny na přiložených fotografiích. K prvním demolicím ale došlo již dříve, těsně po druhé světové válce. V Prachaticích totiž zprvu nebyla bytová tíseň tak alarmující jako tomu bylo u měst ve vnitrozemí. Souviselo to především s odchodem části českého obyvatelstva do opuštěných vesnic, jež se nacházely v pohraničí po odsunu německého obyvatelstva.

Převážná část domů, které byly během půl století zdemolovány, byla kvůli dlouhodobému zanedbávání ve velmi špatném stavebně technickém stavu, neodpovídala nárokům na moderní bydlení a často tvořila komunikační překážky.²⁰⁰ Postupně tak Prachatice ztrácely tvář malého pohraničního města a získávaly modernější charakter. Ne vždy se ale podařilo nahradit původní zástavbu vhodnými objekty. Za klasický příklad můžeme považovat již zmiňovanou výstavbu nové budovy pošty a telekomunikačního střediska z počátku osmdesátých let.

Navíc si musíme uvědomit, že „zmizelé Prachatice nepředstavují jen zbourané domy či jejich bloky. Patří k nim i odstraněné vývěsní štíty starých obchodů, krámků, dílen, hotelů a restaurací na starých, často oprýskaných, fasádách, stejně jako další navždy zmizelé atributy každé města či městečka – úřady, školy, ale i např. dopravní prostředky.“²⁰¹

199 Viz Fencel (pozn. 15), s. 7.

200 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 33.

201 Tamtéž, s. 33.

6.1 Časový přehled demolic²⁰²

K některým demolicím docházelo ihned po skončení druhé světové války ve spojitosti s odsunem německého obyvatelstva. To je případ statku Thomase Hundsnurschsera, na který byl demoliční výměr vydán v listopadu 1946. Důvodem demolice byl špatný stav tohoto objektu, hrozil totiž sesutím. Shnilé byly šindelové krytiny i krov, podlahy vytrhané, okna vytlučena.²⁰³ Zároveň bylo díky demolici rozšířeno prostranství u kasáren [obr. 28]. Stejný osud měl i dům čp. 47 v Husově ulici. Také zde se nacházel dům po vysídlené německé rodině, jenž byl ohodnocen jako dezolátní a navíc jako komunikační překážka, a proto nebyl doporučen k osídlení a v roce 1947 byl srovnán se zemí.²⁰⁴

Další velká vlna demolic proběhla v šedesátých letech. V roce 1960 byl zbořen malý domek v Dolní bráně (čp. 27) [obr. 29]. I ten byl v důsledku nedostatečné údržby zchátralý a narušoval tak pohled na historickou Dolní bránu. V souvislosti s přípravou staveniště pro budoucí sídliště Pod hradbami bylo pak v tehdejších ulicích Krumlovská a Nádražní zbořeno velké množství domů [obr. 30, 31].²⁰⁵

V listopadu 1963 začal MěstNV projednávat zbourání nevyhovujících domů ve městě. Vybrané objekty [obr. 32, 33]²⁰⁶ byly označeny jako chátrající, ve velmi špatném technickém stavu, navíc označeny za komunikační překážky. Tyto „objekty hyzdící město“²⁰⁷ bylo také žádoucí odstranit vzhledem ke snaze rozšířit turistický ruch ve městě. Kvůli výstavbě nové benzinové stanice došlo dále v roce 1964 ke zbourání domu čp. 70.²⁰⁸

202 Vzhledem k těsné souvislosti s mým tématem zde předkládám souhrn těch nejdůležitějších zásahů do uliční sítě, nejedná se ovšem o kompletní seznam, který již byl zpracován - viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13).

203 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 34.

204 Tamtéž, s. 34.

205 Konkrétně to byly domy čp. 57- 67,79, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 199. Viz Fencel – Mager (pozn. 14), s. 20.

206 K likvidaci byly určeny domy čp 33 a 34 na Malém náměstí, čp 35 a 177 ve Svatopetrské ulici a také bývalý Rumpálův mlýn (čp. 38).

207 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13) s. 35.

208 Tamtéž, s. 35.

Značné změny byly provedeny především na dnešním Malém náměstí [obr. 34]. V roce 1965 bylo rozhodnuto o demolici objektů čp. 53, 54, 55 a 56 ve Vodňanské ulici,²⁰⁹ na samém konci šedesátých let pak bylo rozhodnuto o zbourání části domu čp. 52. V rámci plánované výstavby obchodního centra byl tento objekt nakonec zbořen celý. V těsném sousedství Malého náměstí, v ulici Kasárenské, došlo v roce 1969 k demolici domu čp. 6, který uvolnil místo pro stavbu budovy soudu, prokuratury a sídla SNB [obr. 35].

Během sedmdesátých a osmdesátých let prošla zásadní proměnou jižní strana Jánské ulice, kdy stará zástavba mizela v důsledku rozšiřování silničního tahu a také kvůli budování objektů komunálních služeb [36]. V listopadu 1983 došlo v Jánské ulici také k demolici populární prachatické pivnice Šedý vlk. V souvislosti s výstavbou obchodního střediska Libín byla následně nutná rozsáhlá demolice v ulici Vodňanská, jež proběhla na přelomu roku 1982 a 1983.²¹⁰ Došlo zde ke zboření celého uličního bloku, čímž se zcela změnil výraz této části města [obr. 37, 38, 39].

Po roce 1980 se ovšem počet demolic výrazně snížil. Důvodem bylo jednak naplnění záměrů územního plánu, ale především usnesení vlády ČSSR č. 287 z roku 1979, jež zakazovalo bourání všech objektů obsahujících bytové jednotky.²¹¹ Taková stavba mohla být odstraněna jen se souhlasem Jihočeského krajského národního výboru v Českých Budějovicích.

O tuto výjimku bylo požádáno v roce 1982 v souvislosti s odstraněním budovy čp. 106 na Kandlově mlýně.²¹² Podle odboru výstavby byl ovšem objekt tohoto starého mlýna cennou stavbou v katastru města a z urbanistických i architektonických hledisek bylo žádoucí jeho zachování.²¹³ Bohužel v následujících letech mlýn chátral a postupem času byl nakonec zcela zbořen. Dnes v prostoru mlýna najdeme upravené základové zdivo, dále jednu hospodářskou budovu bývalého mlýnského dvora a architektonicky

209 Tamtéž, s. 35.

210 A. Čtvrtník, Obchodní středisko Vodňanská - zpráva pro předsednictvo OV KSČ, listopad 1977, s. 7. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

211 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 39.

212 Existence Kandlova mlýna je písemně doložena již v 16. století. Ve století 19. zde byla provedena řada stavebních úprav a objekt se stal letním sídlem pro hosty. Majitel zde vytvořil významné letovisko, jež hrálo významnou úlohu prachatického společenského života. Nechyběly zde tenisové kurty, sportovní hřiště, jezírko ani restaurace. Po druhé světové válce začala však sláva Kandlova mlýna postupně upadat.

213 Viz Fencel – Koutná – Kubů – Mager (pozn. 13), s. 39.

hodnotnou stavbu na čtvercovém půdorysu, jež snad sloužila k obytným účelům. Zřejmě na základech dalších hospodářských budov je pak vystavěno několik nových objektů.

Počátkem osmdesátých let byla také plánována asanace městských hradeb. Město proto odkoupilo budovy čp. 180, 193, 179 a 214, nedostatek bytů ovšem nedovolil tyto objekty zbourat.²¹⁴ Pokud by ovšem budovy odstraněny byly, na jejich místě by vzniklo parkoviště, jež bylo potřebné pro tehdy uvažované vyloučení provozu z Velkého náměstí.

214 Tamtéž, s. 41.

7. VÝZNAMNÉ VEŘEJNÉ A OBYTNÉ STAVBY

Šedesátá a počátek sedmdesátých let charakterizuje výstavba velkých reprezentativních budov - „administrativních paláců“ - které vytvářely nové městské dominanty. Tyto objekty vnášely do prostředí novou monumentalitu, byly jakýmsi majáky socialistického režimu, ukazateli moci.²¹⁵

V modernistickém paradigmatu je umělecká kvalita díla ztotožňována s originalitou autorského záměru a autenticitou projevu, což je poměrně v rozporu s tím, co zavedla socialistická praxe. V tomto období nebyl kladen důraz na architekta, nýbrž na kolektivitu práce. Architekt byl považován pouze za součást celého procesu stavby, byl rovnocenný s ostatními „dělňíky“ (také proto se tyto stavby v obecném povědomí často neseťkávají s pochopením). Jak se ale dozvíme z následující kapitoly, i přesto se v Prachaticích najdou projekty, jež nesou stopy originální autorské práce.

Stavby druhé poloviny 20. století navíc měly mnohdy odrážet stranické ideály, pokrokovost a socialistické myšlenky. Z toho důvodu jsou často vnímány negativně a nezdědka se objevují také hlasy, jež touží po jejich přestavbě či úplné demolici. Zároveň se ale stále častěji ozývají zcela opačné názory. Velkým propagátorem socialistické architektury je například výtvarník, hudebník a scénograf Vladimír Brož: „Není prostě dobře válcovat historii, a právě to se děje v případě památek ze sedmdesátých a osmdesátých let. Maže se historie, maže se paměť, a z té doby vlastně nic nezůstane. Přitom jsou to v mnoha případech unikátní objekty.“²¹⁶

215 Teoretik David Crowley mluví dokonce o jakési ideologické elektrifikaci. Tento pojem chápe jako metaforu – jako by stavby svou přítomností ve veřejném prostoru měly moc kontrolovat obyvatele měst. Více viz David Crowley - Susan E. Reid, *Style and Socialism: Modernity and Material Culture in Postwar Eastern Europe*, Oxford 2000.

216 Vladimír Brož v rozhovoru pro časopis *ERA 21*, 2006, č. 5, s. 73.

7.1 Administrativní budova SNB a soudu

Mezi první prachatické „administrativní paláce“ patří budova soudu a SNB, nacházející se v Pivovarské ulici v poměrně exponované nárožní poloze [obr. 40]. Byla postavena na místě původní městské zástavby, jejíž demolice proběhla v roce 1970. V roce následujícím probíhaly hrubé zemní práce, při kterých bylo zapotřebí přemístit 45 tisíc m³ zeminy.²¹⁷ O dva roky později pak byla zahájena montáž budovy [obr. 41]. Stavbu vedl zprvu Václav Blažek, kterého později vystřídal Václav Bartoš. Stavba byla odevzdána v roce 1973, kdy „20. prosince přestříhl ministr vnitra soudruh ing. Jung pásku od vchodu nové víceúčelové veřejné budovy v Prachaticích“.²¹⁸

Architektem stavby byl Jaroslav Daněk, mezi jehož nejznámější realizace patří úprava náměstí v Soběslavi.²¹⁹ Dále navrhoval rodinné domky a interiéry, často při tvorbě spolupracoval s jihočeskými výtvarníky. To je příklad i prachatického soudu, při jehož návrhu spolupracoval se sochařem Bohumilem Dobiášem ml. (1921 – 2001).²²⁰

Pro Prachaticy navrhl Daněk administrativní budovu, ve které byl umístěn soud, advokátní poradna, notářství a sídlo SNB. Jedná se o podlouhlou čtyřpodlažní stavbu (délka celého objektu je 90 m). Svou výškou nesměla narušit pohled na kostel sv. Jakuba.²²¹ Tato ohleduplnost k historické zástavbě nebyla v sedmdesátých letech zcela obvyklá. Nežřídko se dokonce objevovaly snahy konkurovat symbolům církevní moci. Jako příklad lze uvést notoricky známou stavbu Prioru v Jihlavě, kde komunističtí funkcionáři chtěli záměrně potlačit církevní stavbu a natlačili nový obchodní dům na ni,

217 Bedřich Hlinka, Šumavští stavbaři nezklamali, *Pozemní stavby: Časopis ministerstva stavebnictví*, roč. 20, č. 12, 1972, s. 5.

218 V Prachaticích ve fíniši, *Jihočeská pravda* (22. prosince 1973), s. 3.

219 Viz *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách* (pozn. 23), s. 204.

220 Sochař a pedagog Bohumil Dobiáš ml. se narodil v Nemanicích u Českých Budějovic do rodiny významného sochaře a pedagoga Bohumila Dobiáše st. V letech 1945–1948 vystudoval místní keramickou školu a pokračoval na pražskou Vysokou školu uměleckopřemyslovou do ateliéru keramiky ke spolužákovi svého otce prof. Otto Eckertovi. Od roku 1959 vyučoval kreslení a modelování na bechyňské keramické škole. Jejím ředitelem se stal v roce 1968 a působil zde až do roku 1986, kdy začal po smrti prof. Otty Eckerta vést ateliér keramiky na VŠUP Praha. Jeho plastiky, dekorativní stěny a fontány jsou umístěny v několika jihočeských městech. Dita Hálová, Bohumil Dobiáš ml. (text pro expozici MMK Bechyně), dostupné online: <http://www.artceramics.cz/historie/osobnosti/dobias-bohumil-ml>, vyhledáno 10. února 2017.

221 Viz Hlinka (pozn. 217), s. 5.

nebo Olomouc, kde stojí bývalý Prior vedle kostela svatého Mořice. V našem případě se ale naštěstí alespoň k zástavbě historického centra přistupovalo ohleduplně.

Zároveň ale budova tvořila jakousi dominantu v nově budované moderní části města. Monumentalitu objektu podtrhuje jeho umístění na vyvýšeném místě, schodiště vedoucí k objektu a také volné prostranství před ním, kde je na trávníku umístěna socha od zmiňovaného Bohumila Dobiáše. I přesto je ale výsledná architektonická forma z hlediska řešení prostoru celého Malého náměstí navržena citlivě a poměrně dobře koresponduje s dobovou zástavbou.

Stavba je sestavena pomocí montovaného skeletu se skrytými průvlaky a cihlovými stěnami. Je postavena zcela ve stylu modernistického racionalismu. Ten v období normalizace přijala komunistická strana jako přiměřený výraz pro své sekretariáty, které opouštěly historické budovy a stěhovaly se do novostaveb.²²² Hmota stavby se dělí na tři trakty.²²³ Hlavní vstupní část budovy, směřující svým průčelím na Malé náměstí, je dvoupodlažní, s velkým podélným oknem v prvním patře, jež se táhne po celém průčelí. Toto okno částečně navozuje dojem celoprosklené fasády a stavbu odlehčuje. Přízemní část je obložena kamenem. Ostatní dva trakty mají po čtyřech podlažích (tři nadzemní a jedno částečně podzemní) a jsou pravidelně rytmičovány okny.

V roce 2015 byla provedena rekonstrukce budovy, kdy došlo k zateplení fasády i střešního pláště. V celé budově byla také vyměněna okna. Nutno podotknout, že tímto zásahem byl narušen původní vzhled stavby a nelze říci, že by nová fasáda byla kvalitnější [obr. 42]. I přesto u široké veřejnosti převládá názor, že rekonstrukce byla nutná, aby „ve městě přibyl další objekt, který už nebude připomínat normalizační roky.“²²⁴

222 Viz Vybíral – Hnídková (pozn. 95), s. 148.

223 Bohužel se mi nepodařilo sehnat stavební plány budovy.

224 Jana Vandlíčková, Události uplynulého týdne na Prachaticku, *Prachatický deník* (28. září 2015), dostupné online: http://prachaticky.denik.cz/zpravy_region/udalosti-uplynuleho-tydne-na-prachaticku-20150928.html, vyhledáno 27. února 2017.

7.2 Budovy Okresního výboru KSČ

Krajské a okresní organizace strany zabezpečovaly v okruhu své působnosti uskutečňování politiky KSČ, tak jak vyplývala z usnesení ústředních orgánů strany, a zajišťovaly řízení nižších organizačních článků KSČ. Po převratu v roce 1948 začala komunistická strana budovat a upevňovat monopol své moci nad zbytkem společnosti zasahující do všech odvětví veřejného života. Úměrně tomu stoupl také vliv vedení krajských a okresních stranických organizací.²²⁵

Sídlo OV se v Prachaticích původně v padesátých letech nacházelo na nově vybudovaném sídlišti v Hradební ulici v budově, jež je klasickou ukázkou socialistického realismu [obr. 43]. Sestává se dvou spojených objektů. První část představuje jednoduchou dvoupatrovou stavbu s klasickou valbovou střechou. Jedná se o nezdobený objekt, výjimku ovšem tvoří portál ve stylu socialistického realismu s vyobrazenými květinami. Na tuto část navazuje druhý objekt, kterému dominují jakési arkády s robustními zdobenými sloupy (opět se zde objevuje motiv květin, stejně jako na hlavním portálu) a které tvoří podnož pro terasu v patře. Období socialistického realismu je typické svou inspirací v historii, přičemž výběr historických tvarů byl vždy silně ovlivněn zvláštnostmi oblasti, ve které se objekt nacházel. Jako jasný inspirační zdroj zde tedy můžeme vidět renesanci, ve které město Prachatice prožívalo svůj největší rozkvět.

V roce 1972 byla postavena ve Vodňanské ulici nová budova, protože dosavadní přestávala z kapacitního hlediska vyhovovat.²²⁶ Tato budova tak byla v podstatě postavena na míru komunistickému režimu. Za architekta stavby byl zvolen Bohumil Böhm (1926 – 2004),²²⁷ který po ukončení studia na Fakultě architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze pracoval celý svůj život ve Stavoprojektu České Budějovice. Zde patřil k nejprogresivnějším architektům. Realizoval například Koldům a zimní

225 Viz Ústav pro studium totalitních režimů, dostupné online: <https://www.ustrcr.cz/veda/projekty/badatelske-projekty/vyvoj-a-organizacni-struktura-ksc/krajske-okresni-organizace-ksc/>, vyhledáno 1. února 2017.

226 Viz Fencel – Mager – Jurčo (pozn. 16), s. 47.

227 Eva Erbanová – Milan Šilhan, Bohumil Böhm a České Budějovice, dostupné online: <http://www.architectureweek.cz/clanky/ceske-budejovice-60.html>, vyhledáno 23. února 2017.

plovárnu v Českých Budějovicích, kino v Českém Krumlově a také budovy OV KSČ (ve Strakonících, Českém Krumlově a Prachaticích). V Jihočeském kraji také navrhl několik sídlišť – například Lidickou třídu v Českých Budějovicích nebo sídliště Plešivec v Českém Krumlově.²²⁸

Ačkoli patřil Böhm k nejvýraznějším osobnostem jihočeské architektury druhé poloviny 20. století a svým významem zásadně překročil rámec regionu, prachatická stavba patří spíše k jeho umírněnějším realizacím. I přesto zde můžeme vidět autorův příklon k západní architektuře – v realizaci se odráží vliv jak internacionálního stylu, tak i brutalismu. Charakteristickým znakem tohoto směru byla právě přiznaná konstrukce objektu a materiály stavby, jednoduchost. Autorovi OV KSČ se podařilo minimálními prostředky – prostou kompozicí tří hranolů a čtvrtkruhu, dále rastrem přiznané konstrukce, kombinací červeného obkladu s olivově zelených panelů ztvárnit elegantní, esteticky působivý stavební celek. [obr. 44].²²⁹ Ve vertikálních pásích zde dochází k pravidelnému střídání bílého a šedého břizolitu s keramickou mozaikou, podezdívka objektu je potom ze žulového obkladu.

Celek OV KSČ v Prachaticích se sestává ze tří hranolových částí: čtyřpatrové A (OV KSČ), jednopatrové B (zasedací sál), třípatrové C (DPV, OOR, SSM), které k sobě přiléhají [obr. 45]. Dále z objektu garáže, jenž má půdorys čtvrtkruhu. Před prostřední částí B se nachází terasa se schodišti. Původní a hlavní vstupní dveře se dochovaly v autentické podobě. Podél hlavního vstupu jsou stěny obloženy mramorem [obr. 46]. Nadzemní podlaží části C, stěny garáže a zídky jsou obloženy žulovým obkladem, ostatní keramickou dlažbou.

Soubor budov byl dokončen v roce 1974 a ten samý rok se do něho nastěhovaly hned tři okresní výbory – Okresní výbor KSČ, SSM a Národní fronty. Proto také hmota objektu sestává ze třech vzájemně propojených budov. Jednotlivé objekty na sebe sice navazují, jsou ale jednotlivě výškově rozčleněny, což dodává komplexu na dynamice.

228 Viz *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách* (pozn. 23), s. 204.

229 Památkový katalog NPÚ, OV KSČ, OV SSM, OOR v Prachaticích, dostupné online: <http://www.pamatkovykatalog.cz/?element=13671576&sequence=138&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%C4%8Desk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=Prachatice&municipality%5B0%5D=Prachatice&page=6&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 3. března 2017.

Hlavní vchod je umístěn uprostřed, v budově „B“. Dostaneme se k němu pomocí schodiště, které ústí na menší prostranství před budovou. Další dvě budovy nemají své vchody a od okolí jsou odděleny podezdívkou. Na svahu před budovou „C“ je řešeno široké schodiště lemované květinovými mísami z betonu. Zde byl později umístěn památník Klementa Gottwalda.²³⁰

Výbory v budově sídlily až do roku 1989. Následně se ve městě rozpoutala diskuze týkající se dalšího využití budovy. Mezi návrhy byl třeba i ten, že by tu měla sídlit zdravotnická zařízení. Nakonec zde své sídlo našly Česká spořitelna a Česká pojišťovna. V roce 2006 budovu opustila pojišťovna, před dvěma lety pak spořitelna. Od konce roku 2015 je stavba prázdná a v současnosti se jedná o jejím dalším využití. Vzhledem k předimenzovanosti celé hmoty objektu ovšem jde o téměř neřešitelný problém.

7.3 Mateřská školka a jesle

Ruku v ruce s bytovou výstavbou měly vznikat také stavby občanské vybavenosti, které by reagovaly na lokální potřeby, ale také na obecnější principy trávení volného času socialistické společnosti. Mezi tyto stavby patřila menší obchodní či zdravotnická střediska, ale také vzdělávací instituce. Jelikož socialistický stát dbal na výchovu dítěte od raného věku a rovnost mužů a žen v zaměstnání, byly jesle velmi oblíbené. Vždyť „vkusně zařízené a vybavené interiéry, naplněné radostným dětským smíchem, jsou důkazem všestranné péče socialistického státu o ty nejmenší, kteří v budoucnu převezmou štafetu současné generace.“²³¹

Architektem jeslí a mateřské školy v Prachaticích byl významný jihočeský stavitel Libor Erban (1994 – 2002),²³² který v letech 1961 - 1967 vystudoval architekturu v Praze na Českém vysokém učení technickém. Mezi lety 1967 a 1986 pracoval ve Stavoprojektu v Českých Budějovicích, poté byl zaměstnancem Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů až do roku 1992, kdy založil

230 Tomu se podrobněji věnuji v kapitole Plastika jako součást veřejného prostoru.

231 Viz *Okres Prachatice ve fotografii* (pozn. 22), s. 59.

232 Viz *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách* (pozn. 23), s. 214.

vlastní projekční kancelář AteliER.²³³ V letech 1975 - 1994 byl členem redakční rady časopisu *Architekt* a mezi léty 1991 - 1993 zastával funkci předsedy organizační jednotky Obce architektů Jižní Čechy. To vše svědčí o jeho architektonických kvalitách.

Erbanova tvorba se vyznačuje takřka "stavebnicovou" hravostí ve skladbě hmot, tvarů i detailů v kombinaci s čistými liniemi a prostou účelností.²³⁴ Dále je pro ni charakteristický vztah k přírodním materiálům - cihle a dřevu, v čemž se odráží Erbanův obdiv k severské i holandské architektuře.²³⁵ V interiérové tvorbě se projevil autorův vztah ke scénografii, charakteristická pro ni byla přehlednost, čitelnost a funkčnost prostoru. Příznačné bylo též používání výrazných barev.

Vůdčí myšlenkou Erbanova návrhu mateřské školy a jeslí byla „snaha o vytvoření soustavy interiérových a exteriérových prostor respektujících svět dětí, rozvíjejících dětskou fantazii a nahrazujících v maximální míře domácí prostředí.“²³⁶ Tato chvályhodná snaha pro pochopení světa dětí se architektovi plně podařila. Komplex školky a jeslí v Prachaticích je originálním experimentálním prototypem tohoto druhu zařízení [obr. 47].²³⁷

Komplex budov je umístěn v terénní propadlině na místě bývalého rybníka v centru nově vybudovaného sídliště. Na první pohled se liší od okolní zástavby [obr. 48]. To, že je objekt určen dětem, prozrazuje nejen jakési drobné měřítko, ale i venkovní úpravy, použitý materiál, podtržený výraznou barevností. Fasáda objektu byla původně ze žlutých cihel a hnědých antukových omítek, což byl radikální odklon od panelových zdí pavilónů běžných školek. Užití přírodního materiálu - vápenopískových cihel - měla rovněž přispět k přívětivosti výrazu stavby [obr. 49].

Okna a dveře byla natřena oranžovým, červeným a žlutým emailem. Barvy ovšem nebyly pouze dekorativní, ale měly i orientační charakter. Oranžová barva

233 Michael Třeštík (ed.), *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice*, Praha 1993, s. 48.

234 Eva Erbanová, *Mateřská škola a jesle v Prachaticích*, dostupné online: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3544&>, vyhledáno 11. února 2017.

235 Tamtéž, vyhledáno 11. února 2017.

236 *Mateřská škola a jesle z ocelové konstrukce TRUSTEEL*, *Československý architekt*, roč. XXI., č. 13, 1975, s. 3.

237 Jedinečnost projektu je podtrhuje i fakt, že byl zařazen do soutěže „Hledáme dokonalého projekty“, jejíž finalisté byly následně široké veřejnosti představení na stránkách časopisu *Mladý svět*. Podrobný územní plán + studie a projektový úkol: Sídliště – okrsek IV (sign. PD 494), České Budějovice 1961, nečíslováno. Uloženo: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

vyznačuje objekty mateřské školy, červené jeslí a žluté hospodářské části. Dnes jsou budovy zatepleny a natřeny různými barvami, které tvoří geometrické vzory. Tímto zásahem nejen že došlo ke zničení jasně dané barevné struktury, ale také zcela zmizela původní přívětivá atmosféra objektu. Výrazným výtvarným prvkem jsou okna kaskádovitě skládaná z malých čtvercových částí, zešikmené atiky na přechodu vyšších a nižších střech a v neposlední řadě působivé hluboké ostění vstupů se zešikmenými stranami, připomínající otevřenou náruč.²³⁸

Celý komplex je meandrovitě členěn a rozdělen do několika dispozičních i konstrukčních jednotek, které je možné variabilně skládat a řadit do potřebných celků [obr. 50].²³⁹ Základní jednotkou tohoto přízemního komplexu je třída na půdorysu písmene Z (jsou zde tři třídy mateřské školy a dvě třídy jeslí). Tyto místnosti jsou otevřeny do tří světových stran a v rozích jsou proskleny, díky čemuž je v nich dostatek světla. Na třídy navazují z jedné strany vstupní prostory a šatny, z druhé potom hospodářské zázemí, jež je přístupné pouze personálu. Každá třída je tak samostatnou, komplexně vybavenou jednotkou.²⁴⁰ Jednotlivé třídy jsou pak napojené svými hospodářskými částmi přímo na hospodářský pavilon. Tím odpadají nepraktické otevřené koridory, jaké známe z klasických pavilonových školek.

Ve středu každé třídy je vložen zajímavý tektonický prvek, sloupové travé, které tvoří jakýsi mezistrop a nese úložný prostor pro hračky pod stropem [obr. 51]. Netradiční přístup autora projektu je patrný v interiéru malovanými didaktickými panely a dětskou komunikační grafikou, provedenou malířem Jiřím Fixlem, a v exteriéru dřevěnými stavebnicemi od Viktora Fixla.²⁴¹ V oknech kočárkáren a šaten jsou sklobetonové vitráže s dětskými motivy. Dalším zajímavým prvkem interiéru jsou harmonikové skládací stěny. Dřevěný obklad stropu navozuje přívětivou atmosféru.

Na každou třídu navazuje exteriérové hřiště, které je svou dlážděnou částí vklíněno do půdorysu objektu a tvoří zde jakousi terasu, chráněnou ze tří světových stran [obr. 52]. Jednotlivá hřiště jsou spojena pískovišti a ozdobnými zídkami. Stejně

238 Viz Erbanová (pozn. 234) vyhledáno 11. února 2017.

239 Viz Pohan (pozn. 25), s. 24.

240 Školka je určena pro 90 dětí, má tedy 3 třídy; jesle pro 35 dětí pak třídy dvě. Viz Podrobný územní plán + studie a projektový úkol: Sídliště – okrsek IV (pozn. 237), nečíslováno. Uloženo: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

241 Viz Pohan (pozn. 25), s. 24.

jako interiér, i exteriér je rozdělen do několika menších polouzavřených prostorů, ve kterých se dítě cítí lépe, než na velké otevřené ploše. Na hřiště jednotlivých tříd navazují dále dobrodružná hřiště, velké centrální hřiště, záhonky a amfiteátr, který v letních měsících slouží jako brouzdaliště.²⁴² Kolem celého objektu obíhá okružní pěší cesta, jež slouží pro přístup k jednotlivým třídám. Děti ji mohou využívat také jako koloběžkovou dráhu. Severovýchodně od komplexu se nachází samostatně stojící sklad zahradních hraček.

Zajímavě je řešena nosná ocelová konstrukce objektu. Jde o systém TRUSTEEL, jež v ČSSR vyráběl v anglické licenci MKZ Chvaletice, který byl u nás používán převážně pro výstavbu rodinných domů.²⁴³ Je to jednoduchý kloubový systém, jehož jednotlivé díly jsou k sobě připojovány pouze šrouby. Tento systém umožňuje řadu variant obvodových plášťů.

Bohužel ani této stavbě se nevyhnula velmi necitlivá rekonstrukce, a dnes je tak školka pouze další zateplenou sídlištní budovou. Po výměně oken nebylo již dodrženo barevné rozdělení dle funkce a rovněž fasáda ztratila svou zajímavou strukturu, tvořenou původně cihlami [obr. 53].

7.4 Obchodní středisko Libín

V sedmdesátých letech probíhal proces tzv. priorizace měst. Tento pejorativní výraz vyjadřuje tendenci stavět v centrech měst nové obří obchodní domy, jež měly vytvářet představu o blahobytu a dostatku zboží. V drtivé většině případů se jednalo o násilný zásah do vzhledu mnohdy historických center měst a jen výjimečně mají tyto budovy valnou architektonickou hodnotu.

242 Viz Pohan (pozn. 25), s. 24.

243 Viz Mateřská škola a jesle z ocelové konstrukce TRUSTEEL (pozn. 24), s. 3. Systém TRUSTEEL je stavebnicovou otevřenou soustavou ocelových konstrukčních prvků, z nichž je sestavován nosný skelet pro bytovou výstavbu rodinných domů o 1 – 4 podlažích. Systém umožňuje v základním rozměrovém modulu 30 cm vysokou variabilitu jak v dispozičním řešení, tak i ve stavebním provedení. Sdružení lehké prefabrikace, MKZ Chvaletice – ocelový stavebnicový systém TRUSTEEL, in: Stavoprojekt České Budějovice, Podrobný územní plán + studie a projektový úkol: Sídliště – okrsek IV (sign. PD 494), České Budějovice 1961, nečíslováno. Uloženo: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

Projektováním i typizací obchodních domů byl pověřen zprvu Potravinoprojekt, jeden z ústavů Stavoprojektu, který byl ovšem v roce 1960 rozdělen a zmiňovanými úkoly byl pověřen Státní projektový ústav obchodu (zkráceně SPÚO).²⁴⁴ Investorem prachatického obchodního střediska byl Krajský investiční úřad České Budějovice, návrhem byl pověřen architekt Stavoprojektu České Budějovice Milan Klimek.²⁴⁵

O stavbě obchodního domu se v Prachaticích začalo hovořit již počátkem sedmdesátých let, kdy kvůli stále narůstajícímu počtu obyvatel začal být problém se zásobováním zboží a malou nabídkou sortimentu.²⁴⁶ Prodejen potravinářského zboží bylo dostatek, problém byl ale s prodejny průmyslového zboží a s nabízenými službami.²⁴⁷ Většina těchto prodejen byla umístěna v historickém centru města a byly proto špatně dostupné z nově vznikajících sídlišť. Jako jediné možné místo pro výstavbu nového obchodního střediska byl určen prostor ve druhém bytovém okrsku ve Vodňanské ulici.²⁴⁸ Vybrané místo muselo být ovšem uvolněno asanací, přičemž většina zdemolovaných objektů byla údajně v havarijním stavu.²⁴⁹

Výstavba obchodního centra byla řešena v objemech dvou nadzemních podlaží s původní uliční čarou, jež se pouze posunula pro rozšíření komunikačních prostor [obr. 54]. Byla rozdělena do dvou etap – první byla zahájena v roce 1980 a v jejím rámci byl postaven základ obchodního centra - prodejny Textil, Oděvy a Nábytek. Tato etapa měla být dokončena v roce 1982,²⁵⁰ nakonec ale byla dokončena se zpožděním v roce 1983.²⁵¹ Druhá etapa začala v roce 1984 a navazovala na rozestavěný objekt první části.

244 SPÚO měl na celém území Československa tři pobočky - pražskou, bratislavskou a centrální brněnskou. Zadání úkolů do jednotlivých ateliérů pak bylo určeno dle potřeby i zeměpisné polohy. Pražský ateliér zpravidla zpracovával zakázky na českém území, bratislavský na Slovensku a třetí, nejvýznamnější ateliér v Brně řešil projekty po celém území státu. Mimo to mohly jednotlivé ateliéry získat zakázky také účastí ve vnitropodnikových soutěžích ústavu.

245 A. Čtvrtník, Obchodní středisko Vodňanská - zpráva pro předsednictvo OV KSČ, listopad 1977, s. 2. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

246 Karel Mleziva, Materiál pro schůzi rady MěstNV, konané dne 2. října 1974, s. 2. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

247 Město mělo v roce 1974 40 prodejen, z toho 25 prodejen potravinářských a 15 průmyslových. Podklady pro vypracování investičního záměru výstavby obchodního domu v Prachaticích, s. 1. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

248 Viz Mleziva (pozn. 246), s. 7. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

249 Ing. arch. Milan Klimek, Obchodní středisko – Vodňanská ulice (Prachatice, II. Část), Zastavovací a objemová studie, České Budějovice 1980, s. 4. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

250 Jan Hřebeček (pozn. 198), s. 30.

251 Viz Čtvrtník (pozn. 245), s. 3. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

Východním směrem podél silnice na Vodňanské ulici vznikly prodejny Obuv, Domácí potřeby, Drobné zboží, Lékárna, Mototechna, Zelenina a dále restaurace a Čedok [obr. 55].²⁵² Budování staveb probíhalo ve dvojicích, jež spolu sousedí (Čedok s restaurací, drobné zboží s domácími potřebami a lékárna s mototechnou), obuv a zelenina byly budovány samostatně.²⁵³ Celý komplex byl dokončen v roce 1987.

Z urbanistického hlediska se obchodní dům nachází v severovýchodní části, u Dolní brány bývalých hradeb. Areál navazuje na stávající městskou obchodní vybavenost podél Zvolenské ulice. Jeho realizací byla zároveň dokončena jakási nová administrativní část města, kde se v ose pěšího provozu nacházely moderní socialistické stavby (budova soudu a sídlo SNB, OV KSČ, pošta, ...). Obchodní dům se navíc nachází na exponované nárožní lokalitě a byl jistě chloubou tehdejšího režimu [obr. 56].

Hlavní průčelí této dvoupodlažní stavby je orientováno do Vodňanské ulice. Klimek koncipoval budovu, která po svém otevření disponovala více než 2200 m² obchodní plochy a obrovským zázemím, jako jednu kompaktní hmotu, zároveň ale jasně oddělil jednotlivé prodejny. Výsledkem tak je vlastně soubor osmi samostatných budov, které jsou k sobě řazeny aditivním principem. Oddělení jednotlivých prodejních i skladových prostor navíc umožnilo provoz i v případě, že by jedna z částí nebyla schopná provozu.

Po stavebně konstrukční stránce jsou jednotlivé stavební objekty obchodního centra navrženy v montované technologii ze železobetonového skeletu MS 71 s vyzdívaným a obkládaným obvodovým pláštěm (keramický obklad Týn).²⁵⁴ Prodejní plochy jednotlivých částí jsou obdélníkové, blíží se tvaru čtverce, s minimálním narušením konstrukčními podporami či výklenky, které by omezovaly přehlednost prodejny. Hlavním přepravním prostředkem pro vertikální komunikaci pak zajišťovalo schodiště, při modernizaci v roce 1995 byl objekt rekonstruován doplněn eskalátory.²⁵⁵

Ačkoli bychom stavbu bychom mohli označit za typickou ukázkou normalizační architektury, jež bývala často kritizována pro ignorování architektonické či historické

252 Vladimír Petr, Technická zpráva POV, Obchodní středisko v Prachaticích – II. etapa, květen 1982, s. 2. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

253 Tamtéž, s. 2. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

254 Viz Klimek (pozn. 249), s. 6. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

255 Václav Mráz, Vyjádření k rekonstrukci obchodního domu Prior (prodejní centrum Libín), 25. ledna 1995, s. 1. Uloženo: Městský úřad Prachatice, odbor stavebně správní a regionálního rozvoje.

okolní zástavby, architekt Klimek se snažil, aby byl architektonický výraz navrženého obchodního střediska přizpůsoben bezprostřednímu kontaktu s historickým jádrem města. Okolní zástavbu respektuje zejména svým výškovým uspořádáním a povrchovou úpravou fasády. Podloubí, jež bylo navrženo v ulici Vodňanské, navíc umožňuje nerušený pěší provoz v poměrně úzké části ulice. Díky dodržení uliční čáry bývalé zástavby nebyl nijak narušen dosavadní uliční systém, a to ani z dopravního hlediska. Zásobování bylo vyřešeno v zadní části ze Zvolenské ulice. Přístup zákazníků byl potom výhradně z Vodňanské ulice.

Zakřivením objektu se Klimkovi poměrně dobře podařilo navázat na původní zástavbu, jež byla tvořena několika rozličnými, zhruba stejně vysokými domy. Celkový vzhled navíc evokuje stavební prvky Dolní brány. Klimek zde použil prvek typický pro socialistické stavby navržené v památkově chráněných sídlech, kdy „architekt spojuje novodobé stavební technologie za použití materiálů, tvarů či detailů transformovaných z místních podmínek a tradic.“²⁵⁶ Mám na mysli především horní část Dolní brány. Při pozorném čtení fasády si můžeme povšimnout, že obchodní dům vlastně kopíruje atiku Dolní brány, ovšem v mnohonásobně zvětšené formě, což paradoxně působí poněkud bizarně [obr. 57].

Tyto domy kdysi zřejmě vzbuzovaly hrdost, že i malé město má svůj „obchodák“, výdobytek socialismu. Představitelé vládnoucího režimu je prezentovali jako výkladní skříně úspěchů centrálně plánovaného hospodářství a důkazy péče o potřeby občanů. Ovšem dnes, kdy centrum města prošlo ozdravnou kúrou, budí tato stavba značné rozpaky. Ačkoli půdorysně kopíruje původní zástavbu, do celkového rámce Malého náměstí je objekt vsazen necitlivě. Jeho předimenzovanost se navíc v současnosti jeví jako velký problém – objekt totiž není v plném rozsahu využit.

²⁵⁶ František Staněk, *Projektování a výstavba některých objektů občanského vybavení na venkově, Architektura ČSR, 1976/8, ročník XXV., s. 358.*

8. PLASTIKA JAKO SOUČÁST VEŘEJNÉHO PROSTORU

V předchozích částech práce jsem se zaměřila na postižení strukturálního vývoje města. Urbanistická koncepce města se však nedá zobecňovat na pouhé prostorové rozložení jednotlivých budov a rozmístění objektů občanské vybavenosti. Pro celkové zachycení veřejného prostoru jsou stejně důležité také výtvarné projekty realizované okolo vznikajících sídlišť, nemocnic, obchodních domů, výrobních podniků, administrativních a správních budov.

Socialistický člověk měl v souladu s dobovými idejemi trávit svůj volný čas ve veřejném prostoru, který byl proto zpestřen řadou specifických prvků. V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století prožívalo české sochařství pro veřejný prostor neobyčejný rozmach. Sochy a plastiky se staly povinnou výbavou nových sídlišť, poliklinik, obchodních domů, výrobních podniků i administrativních budov. Snad nikdy v našich dějinách nebylo uspořádáno tolik soutěží na umělecká díla, jež měla zkrášlovat a esteticky oživovat veřejná prostranství. Stát takto zajišťoval lukrativní práci vystudovaným sochařům, čímž si chtěl získat jejich loajalitu a zároveň je využít ke své vlastní propagaci.

Také po Prachaticích je rozmístěno několik uměleckých děl, zejména soch, které nejen že zpestřují prostor, ale v některých případech dokonce tvoří základní kompoziční prvek veřejného prostranství.²⁵⁷ Musíme si uvědomit, že „umělecké dílo mělo v rámci veřejných prostranství odedávna svoje významné místo z důvodů estetických, urbanistických, ideologických, reprezentativních i jiných.“²⁵⁸

Po roce 1989 byly často pomníky normalizační éry odstraňovány (jak si později v této kapitole ukážeme na příkladu sochy Klementa Gottwalda), čímž docházelo k jakémusi mazání či přepisování lidské paměti. V řadě případů ovšem pomníky zůstávají

257 Stavební zákon od roku 1965 dokonce ukládal investorům povinnost dát 1-4 % ze stavebního rozpočtu na výzdobu. V případě typizované bytové výstavby se toto umění realizovalo zejména v okolí domů, tedy veřejných prostorách. Přes omezený počet přípustných uměleckých motivů a přísná kontrolní kritéria Svazu českých výtvarných umělců tak stát oživil uměním veřejné prostory. Více viz Karous – Pospiszyl – Jankovičová – Kořínková (pozn. 27), s. 13 – 15.

258 Jiří Kotalík, Umění a veřejný prostor Prahy, in: *Umělecké dílo ve veřejném prostoru* (katalog výstavy), Praha 1997, s. 15.

na svém místě, ale mění se jejich výpověď.²⁵⁹ Otázka na zachování pomníků spjatých s politickými kulty je velmi sporná. Její složitost se odvíjí od vrstevnatosti daného pomníku, který je současně politickým plakátem, uměleckým dílem a kultovním místem. „Je logické, že pádem určitého režimu ztrácejí pomníky, které postavil, svou legitimitu a tím i v očích veřejného mínění právo na existenci.“²⁶⁰

8.1 Fontána v ulici Pod hradbami

Jedním ze zajímavých rysů umění ve veřejném prostoru v období normalizace je prolínání sféry oficiálního a neoficiálního umění a umělců. Mimo režimem protežovaných umělců najdeme ve veřejném prostoru také díla výtvarníků, kteří nemohli vystavovat své práce. Mezi tyto umělce řadíme i Olbrama Zoubka, který se poté, co v roce 1969 sejmul posmrtnou masku Janu Palachovi, nemohl živit vlastní tvorbou. Na fontáně spolupracoval s Ivo Loosem, který v Prachaticích také v roce 1965 navrhl interiér kulturního domu.²⁶¹

Fontána [obr. 58] byla původně umístěna v šedesátých letech na Velkém náměstí před vstupem do sálu Národního domu. Svému původnímu účelu však dlouhé roky nesloužila a při úpravách Velkého náměstí v roce 2000 byla demontována a následně umístěna na nové místo, prostranství pod hradbami, kde opět slouží svému původnímu účelu.

Fontána je složena z podstavce, který představují tři koule, a hlavní části, jež je ve tvaru silného sloupu s výraznou povrchovou strukturou. Toto dílo nelze charakterizovat jako pouhou dekoraci veřejného prostoru, ale ob stojí jako samostatné umělecké dílo. Je nezávislé na svém prostředí a době a vychází z individuálního a systematického studia hmoty a objemu.

Pavel Karous by dílo jistě zařadil mezi tzv. monumentální modely - tedy taková modernistická díla, jež by zcela obstála v kontextu umění vznikajícího na Západě v

259 To může proběhnout několika způsoby – odstraněním nápisů, proměnou určení pomníkového areálu nebo například připsáním vysvětlujícího textu.

260 Viz Hojda – Pokorný (pozn. 29), s. 228.

261 Lenka Sedláčková, *Množství lidí denně viděných. Fotografické dílo Ivo Loose* (bakalářská práce), Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Opava 2013, s. 40.

padesátých a šedesátých letech.²⁶² Jde o abstrakci, jež používá univerzální výtvarný jazyk západní civilizace, kde ve veřejném prostoru dominovalo nefigurativní sochařství. Kdyby byla tato fontána vytržena z kontextu, snadno bychom ji mohli zaměnit za výtvarný objekt západních městských prostranství.

8.2 Klečící dívka s holubicí na Parkánu

Pro často osazované realistické akty znázorňující dívku v podřepu existovalo mezi profesionálními sochaři dobové pejorativní označení „ztratila klíče“. Tato poloha vycházela z tvaru kamene - sochař v rámci optimalizace a maximálního využití materiálu vtěsnil nahou dívku do krychle či kvádrů, protože stojící kamenná figura by byla příliš subtilní a ve veřejném prostoru by mnohdy neobstála.²⁶³ Prachatická socha klečící dívky je klasickou ukázkou tohoto typu.

Většinou se objevuje názor, že autor sochy je neznámý.²⁶⁴ Autorství však objasňuje Václav Kuneš, který jako sochaře uvádí Jana Fišara (1933 – 2010).²⁶⁵ Autorství dokládá také signatura, jež je umístěna na zadní straně soklu. Fišar se proslavil především svými skleněnými sochami, na začátku své tvorby ovšem pracoval s kamenem.²⁶⁶ To je také případ prachatické sochy klečící dívky s holubicí, jež byla v roce 1962 osazena do klidné lokality parku v historické části města, tzv. parkánu. Zde se socha nachází dodnes.²⁶⁷

Klečící dívka s holubicí je z leštěného dioritu skvrnitého vzhledu, který doplňují bílé křemeno – živcové žilky [obr. 59].²⁶⁸ Výška sochy je 160 cm, podstavec měří 45 x

262 Viz Karous – Pospiszyl – Jankovičová – Kořínková (pozn. 27), s. 345.

263 Tamtéž, s. 104.

264 Například Petr Rajlich – Bohuslav Nauš, *Prachatice kamenné*, Prachatice 2012, s. 8.

265 Václav Kuneš studoval mezi léty 1965-1969 SUPŠ sklářskou v Železném Brodu, kde poznal Jana Fišara osobně, neboť byl mezi léty 1966 – 1971 výtvarníkem (1966-71) v podniku Železnobrodské sklo, kam chodil na praxi. E-mailová korespondence autorky s Mgr. Václavem Kunešem ze dne 14. února 2017.

266 Fišar navštěvoval sochařství na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Zde ho vedl profesor Wagner, který měl na něj výrazný vliv. Kol. autorů, *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1998*, díl II. D-G, Praha 1998, s. 255.

267 Jan Fišar se k této zakázce dostal zřejmě díky kontaktu s MUDr. Janem Petráchem, prachatickým rodákem a významným místním rodinným lékařem. E-mailová korespondence autorky s Mgr. Václavem Kunešem ze dne 14. února 2017.

268 Viz Rajlich – Nauš (pozn. 264), s. 8.

75 x 50 cm. Kámen byl vytěžen v nedalekém lomu u Spáleného mlýna.²⁶⁹ Socha představuje nahou dívku v klečící poloze, jež ve svých sepjatých dlaních drží bílou holubici – symbol míru. Jde o klasický motiv, jež se často objevuje na veřejných prostranstvích. V současnosti ovšem není socha kompletní – právě bílá holubice jí byla uražena a do dnešní doby nedošlo k její náhradě. Socha tak ztratila svůj hlavní atribut a dnes slouží vyloženě jako pouhá dekorace, nemá již symbolickou ani propagační hodnotu.

Ačkoli je autorem zmiňovaného významný český sochař, jenž se svými sochami ze skla proslavil po celém světě, je klečící dívka s holubicí naprosto běžným, ne zcela originálním dílem, kterých bychom po celém Česku mohli nalézt desítky. To jen dokazuje jakýsi obecný trend, který se projevoval v době socialismu, a sice snahu umělců nepříliš na sebe upozorňovat. To reflektuje i Tomáš Pospiszyl: „Dnes vysoce hodnocení umělci v šedesátých až osmdesátých letech přijímali zakázky užitného charakteru a zdánlivě zanedbatelného významu, ve kterých se jen okrajově a někdy až groteskně odráží charakter jejich volné tvorby.“²⁷⁰

8.3 Sluneční hodiny na Malém náměstí

Jedny z největších slunečních hodin ve střední Evropě se nacházejí v předpolí Dolní brány. Jejich autorem je Zdeněk Šimek (1927 – 1970),²⁷¹ který patřil k výtvarné skupině Trasa vzniklé v roce 1954. Bývá řazen k významným osobnostem výtvarného umění šedesátých let. Prosadil se především svým osobitým pojetím geometrické plastiky s jasnými a zároveň složitě zakřivenými tvary, do nichž se promítalo jeho celoživotní zaujetí přírodou, počínaje botanikou a etymologií až po astronomii, které se věnoval jako poučený amatér.²⁷²

Odtud bylo jen blízko k záměru na vytvoření monumentálních slunečních hodin, které spadají do období, kdy už byl vážně nemocen a staly se tak je poslední velkou

269 Jana Vandlíčková, Staletí starou kamenku město koupí a umístí do Parkánu, *Deník Prachaticka*, 17. července 2014, dostupné online: http://prachaticky.denik.cz/zpravy_region/staleti-starou-kamenku-mesto-koupi-a-umisti-do-parkanu-20140717.html, vyhledáno 9. února 2017.

270 Tomáš Pospiszyl, Sochy, které nikomu nepatří, in: Karous – Pospiszyl – Jankovičová – Kořínková (pozn. 27), s. 422.

271 Viz Petrová a kol. (pozn. 28), s. 116.

272 Oblohu pozoroval dalekohledem, který si sám sestavil. Tamtéž, s. 86.

prací. Základním inspiračním zdrojem byly pro Šimka slavné sluneční hodiny Samrat Jantra v Indii, které sloužily zároveň jako observatoř a svou tvarovou čistotou působí jako socha-architektura.²⁷³

Hodiny [obr. 60] vznikly v souvislosti s moderní zástavbou ve Zvolenské a Vodňanské ulici prováděné v šedesátých a sedmdesátých letech. Šimek konzultoval svou práci s odborníkem na časoměrnou astronomii Pavlem Příhodou a pro konečné řešení byla nezbytná spolupráce též s matematikem, neboť bylo nutno určit polohy a rozměrové veličiny všech součástí hodin. V průběhu času vzniklo 14 různých návrhů, některé z nich ve formě modelů [obr. 61].²⁷⁴

Nakonec se rozhodli pro tzv. válcové hodiny s číselníkem ve tvaru válcové plochy s površkami rovnoběžnými s hranami ukazatele. Jejich mechanismus popisuje sochařův syn: „Takové hodiny mají dobře přehledný číselník s pravidelným hodinovým dělením, odpovídajícím 15° denní dráhy Slunce. Jediným důležitým požadavkem je, aby ukazatel směřoval naprosto rovnoběžně se zemskou osou na sever se sklonem rovným zeměpisné šířce stanoviště, tedy pro Prachatice s výškou 49% nad horizontem. Vzhledem k tomu, že Prachatice leží jen několik vteřin od poledníku 14° východně od Greenwiche, je korekce na přesný středoevropský čas minimální.“²⁷⁵

Tento ojedinělý námět horizontálních slunečních hodin v podobě architektonické plastiky je tvořený číselníkem z 12 bloků šedého zbuzanského vápence (mramoru) a ukazovatelem z vračanského vápence (šedobílý či béžový kámen původem z Bulharska).²⁷⁶ Bloky mají podobu úzkých kvádrů, jejichž horní plocha je šikmo seříznutá tak, že dohromady tvoří vnitřní plášť válce; v těchto ploškách jsou vyryty a vyzlacené linie, čísla hodin a na prvním z nich zcela vlevo symboly zvířetníku. Všechny bloky včetně ukazovatele jsou umístěny paralelně a na půdorysu ustupují po dvou obloukovitých liniích; výškové jsou orientovány směrem od nejvyššího při obou krajích a nejnižšího uprostřed.

273 Zdeněk Šimek: Sluneční hodiny. Hodiny v podobě sochařské kompozice, dostupné online: <http://socharstvi.info/realizace/slunecni-hodiny/>, vyhledáno 14. února 2017.

274 Antonín Jurčo, Sluneční hodiny, dostupné online: <http://www.prachatice.eu/mesto/zakladni-informace/pamatky-pametihodnosti/slunecni-hodiny>, vyhledáno 14. února 2017.

275 Lukáš Šimek, Sluneční hodiny v Prachaticích, in: Petrová a kol. (pozn. 28), s. 97.

276 Viz Šimek (pozn. 273), vyhledáno 14. února 2017.

Socha slunečních hodin tvoří jedno z významných děl Šimkova závěrečného období. Samotné realizace se však autor nedožil. Město údajně hodiny převzalo do svého vlastnictví 6.12.1971,²⁷⁷ ovšem podle jiného údaje proběhla realizace až na jaře 1972.²⁷⁸ V roce 2001 proběhla jejich oprava.

8.4 Pomník Klementa Gottwalda

Tato šestnáctitunová bronzová socha, umístěná ve Vodňanské ulici 13. května 1981, byla s velikou pompou odhalena k 60. výročí vzniku KSČ.²⁷⁹ Pro Prachatice se jednalo o velikou událost, kterou reflektovalo i *Rudé právo*, a to hned na první straně: „Téměř čtyři tisíce pracujících průmyslových závodů, mládeže a občanů Prachatic se ve středu odpoledne sešlo při slavnostním odhalení sochy významného představitele dělnické třídy Klementa Gottwalda.“²⁸⁰

Autorem sochy byl Josef Adámek, jehož návrh urbanisticky zpracoval architekt Rudolf Hadrava. Ten umístil sochu na piedestal, ke kterému vedlo velkolepé schodiště. K soše jsme se ale mohli dostat i z druhé strany – od Okresního výboru KSČ k němu vedla cesta, po které se dalo celý památník obejít dokola.

Samotná socha je čistě realistická, v nadživotní velikosti. Má klasickou formu oficiálního portrétu [obr. 62]. „Hrdina“ je zachycen v čase rozjímání, klidného odpočinku, jakoby z vyvýšeného místa dával na obyvatele Prachatic pozor. Socha plně zosobňuje charisma vůdcovství. V podstatě variuje symboliku panovnického portrétu. Její uměleckohistorický a ikonografický kontext můžeme považovat za pokračování modelu idealizujícího kultovního obrazu vládce, za určitou formu jeho glorifikace. Tento oficiální portrét bychom v jistém smyslu mohli chápat jako historický obraz v příslušných dobových kostýmech vytvořený za účelem propagandistické adorace.²⁸¹ Památník se ihned po svém odhalení stal místem slavnostních událostí. Pionýři zde

277 Antonín Jurčo, Sluneční hodiny, dostupné online: <http://www.prachatice.eu/mesto/zakladni-informace/pamatky-pameti-hodnosti/slunecni-hodiny>, vyhledáno 14. února 2017.

278 Lukáš Šimek, Sluneční hodiny v Prachaticích, in: Petrová a kol. (pozn. 28), s. 97.

279 Památce Klementa Gottwalda, *Rudé právo*, 1981, roč. 61, č. 112, 14. května, s. 1.

280 Tamtéž, s. 1.

281 Terezie Petišková – Kaliopi Chamonikola – Markéta Žáčková, Vlast, pomníky a jejich hrdinové, in: Bartlová – Vybíral (pozn. 11), s. 34.

skládaly své sliby [obr. 63],²⁸² začínaly zde prvomájové průvody, při výročích se k soše kladly věnce.

Tak jako další sochy podobného typu po celé republice, i prachatický Gottwald se po revoluci v roce 1989 stal terčem posměchu a negativních projevů. V našem případě někdo soše navlékl na záda velký batoh a na podstavec napsal „máš už sbaleno“. Poté byla socha 5. ledna 1990 odstraněna²⁸³ a následně byla roztavena. Získaný materiál byl znovu použit na Památník dětských obětí války v Lidicích akademické sochařky Marie Uchytlové a Jiřího V. Hampla,²⁸⁴ jenž byl odhalen 10. června 2000.²⁸⁵

8.5 Památník Osvobození Sovětskou armádou

Památník byl postavený v roce 1975 na počest 30. výročí osvobození Sovětskou armádou.²⁸⁶ Jde o klasický příklad názorné agitace, jež měla zdůraznit hodnoty a principy socialismu. Památník byl postaven na rohu ulic SNP a Sokolovská [obr. 64].

Za normalizace nebyla abstraktní tvorba oficiálně podporována. Umělci i architekti byli přesto silně ovlivněni vlnou abstraktního umění šedesátých let, kterého se nehodlali vzdát.²⁸⁷ Autoři normalizační abstrakce tak podnikli jakýsi kompromis a přizpůsobili svoji práci dekorativnější a tolerovatelnější poloze. Jedním ze základních typů normalizační abstrakce je také „morový sloup“.²⁸⁸ Tyto sloupy se staly jedním z nejviditelnějších prvků normalizační architektury.²⁸⁹ Také prachatický památník osvobození měl tento charakteristický tvar.

Svým vzhledem připomínal jakýsi tubus, trčící k nebi, v jehož polovině byl prstenec s reliéfem vojenských motivů, provedeným v duchu socialistického realismu

282 Pionýrský slib u památníku K. Gottwalda v Prachaticích, Hraničář 3.6.1982, č. 22, s. 1.

283 Hana Rabenhauptová, Co s místem po soše Klementa Gottwalda?, *Radniční list*, VI. ročník, číslo 9 (září 2004), s. 10.

284 Viz Hojda – Pokorný (pozn. 29), s. 221.

285 Jana Vítková, Přetavený Gottwald připomíná lidskou historii, in: *Radniční list*, IV. ročník, číslo 5 (květen 2002), s. 3.

286 Viz *Památníky Prachaticka* (pozn. 20), nečíslováno.

287 Viz Karous – Pospiszyl – Jankovičová – Kořínková (pozn. 27), s. 260.

288 Tamtéž, s. 261.

289 Jejich označení vychází z paralely s mariánskými morovými sloupy, které se v 17. a 18. století hojně stavěly jako manifestace katolické víry.

[obr. 65]. Je zde tedy patrné ono sepětí abstrakce a realismu. Vlastní památník tvořil mohutný zhruba dva metry vysoký betonový podstavec s ochozem a zdí ze skládaných kamenných bloků osazených v jednom z rohů pamětními deskami.²⁹⁰

Památník byl odstraněn v roce 2008 kvůli jeho nevzhlednosti a špatnému technickému stavu [obr. 66].²⁹¹ Odstranění zdvihlo poměrně velkou vlnu nevole, zvláště ze strany Spolku pro vojenská pietní místa. Likvidace pomníku ovšem nebyla (jak by se dalo očekávat) z politických důvodů, nýbrž z důvodu nevyhovujícího stavu památníku z hlediska jeho malých estetických kvalit, neprováděné údržby a chybějícímu přínosu pro okolí.²⁹²

8.6 Výzdoba obchodního střediska Libín

Mozaika byla technika, jež dávala možnost zúčastnit se větších zakázek pro architekturu. Budovy byly nejčastěji zdobeny kamennou, skleněnou nebo keramickou mozaikou. Jelikož technická omezení mozaiky nepřipouští zcela realistické zpracování, byla při zobrazování figurativních námětů používána často geometrická zkratka. Většina monumentálních figurálních mozaik tak obsahově spadá do socialistického a civilního realismu, ale přesto je jejich forma poněkud abstrahovanější.²⁹³

Výzdoba obchodního střediska je provedena v keramické mozaice. Nejedná se o žádné monumentální dílo, mozaika zdobí pouze jednu menší stěnu podloubí [obr. 67]. Zpracovává poněkud budovatelský motiv, a sice téma práce. Vidíme zde ženy, zřejmě na poli. Jsou zobrazeny v idealizované podobě při zpěvu, jak hledí na moderní město. Nechybějí ani další klasické atributy doby, a sice slunce či květiny.

290 Desky jsou dnes umístěny na prachatickém hřbitově.

291 Spolek pro vojenská pietní místa, Pomník obětem 2. světové války, dostupné online: http://www.vets.estranky.cz/clanky/badatelna-zmizela-vpm/bad_zmiz_2008_2605_prachatice.html, vyhledáno 26. února 2017.

292 Tamtéž, vyhledáno 26. února 2017.

293 Viz Karous – Pospiszyl – Jankovičová – Kořínková (pozn. 27), s. 156.

8.7 Racek u letního kina

Plastiky vodních ptáků, rafinovaně kombinované s bazénky a kašnami, se v Československu těšily nesmírné oblibě. Jako inspirace zřejmě sloužila socha Vincence Vinglera *Pták*, jež byla představena v roce 1958 na veleúspěšné výstavě v Bruselu.²⁹⁴ Vingler následně několikrát použil pro architekturu různých sídlišť a tento motiv se tak dostal k široké veřejnosti. Záliba ve zvířecích motivech a především v elegantních, téměř secesních tvarech vodních ptáků nebyla podmíněna pouze fascinací zvířecí morfologií, ale byl to i způsob, „jak se podřídit zakázce ukládající zobrazující popisnost tzv. socialistického realismu a zároveň se obejít bez lidské figury.“²⁹⁵

Prachatická plastika Racka byla součástí estetizace rozvolněné sídlištní zástavby městského prostředí prováděné v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Vyrobená je z tvářeného ocelového plechu, vykovaného do prostorového tvaru dekorativní plastiky původně černé barvy. Kompozičně jde o námětově neutrální abstrahované ztvárnění racka. Celá konstrukce je vsazena do betonové vany, vyložené šumavskými valouny, které symbolizují vodní plochu. Původně byla v této vaně i napuštěna voda.

Racek byl umístěn do ulice SNP v osmdesátých letech minulého století. Původně černá plastika byla vyzdobena asi před deseti lety dětmi ze základních škol a získal geometrickou výzdobu v odstínech modré [obr. 68]. V létě 2015 prošel racek rekonstrukcí a dnes má kovově modrou barvu [obr. 69].

294 Tamtéž, s. 59.

295 Tamtéž, s. 59.

9. DŮSLEDKY SOCIALISTICKÉ URBANIZACE NA SOUČASNÉ MĚSTO

Socialistická industrializace nebyla ze své podstaty přirozeným procesem, naopak byla umožněna jen díky socialistickému centrálnímu plánování a téměř stoprocentnímu znárodnění. Následky bývalého režimu (dlouhá jednostranně orientovaná socialistická industrializační politika, dosavadní izolovanost, centrální plánování a způsob socialistické industrializace) ovlivnily v devadesátých letech průběh transformace a jejich dopady na ekonomiku a společnost jsou patrné dodnes.

Tak jako u nás socialismus „zdědil“ již vytvořené osídlení, jež vznikalo po staletí, tak i historické období počínající rokem 1989 muselo převzít a zároveň změnit prvky osídlení, které vznikaly ve středoevropských a východoevropských zemích po druhé světové válce. Po roce 1989 lze vývoj osídlení v těchto zemích nazvat procesem rektifikace.²⁹⁶ Není pochyb o tom, že se městské osídlení bude vracet k předsocialistickým městským vztahům, zároveň se ale město musí vypořádat a zakomponovat změny, jež nastaly v období 1950 – 1989. Tzv. postkomunistická transformace je tedy dvojitý přechod. Nemůžeme totiž mluvit pouze o zmiňované rektifikaci, ale také o nutnosti vstřebat probíhající změny českých měst v důsledku obecných trendů globalizace.

Jedním z nejvýznamnějších procesů, který se v posledních 20 letech dotýká rozvoje postsocialistických měst, a tedy i Prachatic, je suburbanizace, tedy prostorový růst města a rozvoj jeho okrajových částí. Pro tato města je typická nižší hustota zastavěné plochy a využití území mimo centrum města. V suburbánních prostorách dochází k rozvoji bytové výstavby, výstavbě rodinných domů (rezidenční suburbanizace) i průmyslových či nákupních zón (komerční suburbanizace).

Problémy Prachatic (spojené v současnosti především se schválením nového územního plánu) shrnuje trefně Jakub Nepustil: „Při pečlivějším pohledu není možné nevidět rozhodující finanční toky odtékající mimo město prostřednictvím průmyslové

²⁹⁶ Tento termín slouží pro popis změn po zhroucení komunistických režimů a poprvé ho použil historik F. Furet při své návštěvě Prahy v roce 1990. Viz Horská – Maur – Musil (pozn. 123), s. 349.

zóny i velkoprodejen obchodních řetězců, odumírající městské centrum s rostoucím počtem prázdných obchodních prostor i celých domů, živoření většiny obchodů místních provozovatelů, prostředí nepříznivé místnímu podnikání, pokles hodnoty nemovitostí, plošné zvětšování města při úbytku obyvatel a tím zvyšování finanční zátěže, neschopnost města finančně zabezpečit ve větší míře zvyšování úrovně nebo i jen kvalitní údržbu plošně se zvětšujícího města, úbytek obyvatel, budoucnost bez perspektivy pro mladé a vzdělané lidi, chybějící vize i koncepce.²⁹⁷

Prachatice patří mezi krásná města ať už svou polohou, přírodou či dochovaným historickým centrem. Bohužel i zde najdeme mnoho neduhů, které jsou přímo či nepřímo spojené s minulou érou socialismu. V následující kapitole se proto pokusím nastínit některé aktuální problémy, se kterými se město Prachatice v současné době potýká.

9.1 Malé náměstí

Malé náměstí je dnes nejživějším veřejným prostranstvím města, kterým prochází nebo projíždí pravidelně mnoho obyvatel. Je předpolím historického města ohraničeného hradbami a křižovatkou několika pěších směrů. Zároveň se v jeho okolí nachází značná část z prachatických obchodů. Přes svou významnou polohu a potenciál však v současnosti není příliš funkčním a reprezentativním veřejným prostranstvím. „Naopak je smutným a nadále upadajícím pozůstatkem necitlivého přístupu k městu v dobách socialismu, kdy bylo v městské struktuře zbořeno mnoho domů.“²⁹⁸

Řešený prostor je ve své současné podobě otevřený, chaotický, užívaný jen v rámci vymezených zpevněných ploch vozovek, parkovacích stání a chodníků. Travnaté plochy nenabízejí žádné využití, křižovatkové plochy u ulice Hradební a Zahradní jsou zbytečně předimenzované. Jedinečné sluneční hodiny, jež by měly svému okolí dominovat, se nacházejí v okrajové a nevýznamné pozici.

297 Jakub Nepustil, Otevřený dopis zastupitelům a vedení města, *Radniční list*, XIX. ročník, číslo 3 (březen 2017), s. 3.

298 Matěj Nepustil, Šance před branami, dostupné online: <http://prostormesta.cz/sance-pred-branami/>, vyhledáno 8. února 2017.

Parkoviště a mobiliář pochází z doby socialismu (vysoké lampy, betonové květináče, nosiče reklam, zídky), navíc doplněné dopravním značením a novodobými reklamními poutači. To jsou ovšem pouhé drobné „kosmetické“ nedostatky. Pravdou je, že by si Malé náměstí zasloužilo celkovou rehabilitaci, která by zlepšila obyvatelnost pro pěší a z prostoru by udělala znovu náměstí v pravém slova smyslu, tedy prostor pro pobyt a setkávání lidí a konání nejrůznějších akcí.

Revitalizaci Malého náměstí schválilo zastupitelstvo města v roce 2016. Studie, vypracovaná Ing. arch. Josefem Hlavatým, navrhuje vytvoření tří samostatných jednoznačně vymezených a účelně využitelných prostorů: vlastního Malého náměstí před obchodním centrem Prior, prostoru u slunečních hodin a prostoru před budovou okresního soudu a policie. Vytvořil by se tak důstojný prostor pro vstup do historického centra města Dolní branou. U slunečních hodin by navíc měla vzniknout výsadbou zeleně ohraničená přírodnější plocha, využitelná pro pobyt lidí a konání trhů. Navržen je jednoduchý a praktický přízemní objekt tržnice, dotvářející uliční prostor Zahradní ulice. Prostoru by vhodně dominovaly sluneční hodiny ve stávající pozici.²⁹⁹

9.2 Štěpánčin park a letní kino

Štěpánčin park je nejstarším městským parkem v Prachaticích. Nachází se na jihozápadním okraji Městské památkové rezervace Prachatice u křižovatky ulic Hradební, Solní a Zlatá Stezka a zabírá přibližně 0,44 ha.

Na místě parku se původně nacházel tzv. pevnostní rybník, který v dobách ohrožení města napájel vodou hradební příkop. Na konci 19. století na místě zmíněného rybníka založil Okrašlovací spolek v Prachaticích městský park, jakožto arboretum se vzácnými listnatými a jehličnatými dřevinami a s dřevěným altánem³⁰⁰ uprostřed. Park byl otevřen v roce 1881, přičemž byl na počest nevěsty rakousko-uherského korunního

299 Celá studie je k dispozici na oficiálních stránkách města Prachatice: <http://www.prachatice.eu/mesto/studie-zameru>, vyhledáno 8. února 2017.

300 Tento altán byl bohužel v srpnu 2013 zničen, když na něj padl strom vyvrácený vinou vichřice. Na jeho místě je dnes umístěna replika.

prince Rudolfa, belgické princezny Stefanie, nazván Štěpánčiným sadem.³⁰¹ Jeho vznik dokazuje nadšení a hrdost tehdejších obyvatel města.³⁰²

V osmdesátých letech bylo v jeho blízkosti vybudováno letní kino, které dnes nemá využití. V tehdejší době nebyla vyřešena návaznost na okolní novou zástavbu v oblasti Pod Cvrčkovem ani na zmiňované letní kino. Tyto problémy přetrvávají dodnes. Ačkoli je park zajímavý nejen svou polohou, ale i kompozicí a pestrostí dřevin a mohl by tak být vyhledávaným místem pro hru dětí, procházky seniorů, koncerty a jiné akce, opak je pravdou. Stalo se z něho nehostinné a tmavé místo, které se lidé téměř bojí navštívit. Důvodem je jak již zmiňovaná špatná návaznost na okolní zástavbu, tak i nevyhovující lavičky, špatné povrchy a nedostatek světla.

Stejně jako u předešlého příkladu Malého náměstí, i pro Štěpánčin park a letní kino je plánována rekonstrukce, která by měla zmiňované nedostatky z dob socialismu odstranit a přilákat tak opět návštěvníky. Vedení města se v tomto případě rozhodlo pro architektonickou soutěž.³⁰³ Spolu se studií na letní kino od ateliéru Mimosa tak může vzniknout dobrý podklad pro následnou revitalizaci celého území.

9.3 Budova OV KSČ

Bývalé sídlo OV KSČ, mezi veřejností známé jako „sekret“, je od ledna 2016 zcela prázdná. Tento komplex tří budov ze sedmdesátých let minulého století, v němž původně sídlil Okresní výbor KSČ, SSM a Národní fronty, sloužil po roce 1989 jako sídlo Okresní správy sociálního zabezpečení, České spořitelny a České pojišťovny, v jejímž vlastnictví je budova dodnes.³⁰⁴ V roce 2015 ji ale postupně opustily všechny organizace a nyní se jedná o jejím dalším využití.

301 Bohuslav Nauš, *Městský park v Prachaticích (Štěpánčin park)*, Prachatice 1998, nečíslováno.

302 Viz Nepustil (pozn. 298), vyhledáno 8. února 2017.

303 Architektonická soutěž byla vyhlášena 20. března 2017. Antonín Jurčo, Město Prachatice vyhlašuje architektonickou soutěž revitalizace Štěpánčina parku, dostupné online: <http://prachatice.eu/mesto-prachatice-vyhlasuje-architektonickou-soutez-revitalizace-stepancina-parku>, vyhledáno 23. března 2017.

304 Jana Vandlíčková, Starosta může jednat o ceně „sekretu“, *Deník Prachaticka*, 24. června 2016, ročník 10, číslo 148, s. 3.

Zájem o koupi má současné vedení města Prachatic, které by údajně pro tyto tři spojené domy našlo využití. V současnosti je „sekret“ na prodej za 16 milionů korun.³⁰⁵ Vedení města ke koupi motivuje především obava, aby se z objektu nestala ubytovna. Proto by mělo v plánu přemístit sem městskou knihovnu a spolkový dům, který by mohly využívat. Vzhledem ke své předimenzovanosti je ovšem objekt v současnosti opravdu velmi těžko využitelný. Se stejným problémem se potýká mnoho monumentálních staveb z doby normalizace po celé republice. Ve své době byli chloubou a jakýmsi výstavním štítem, dnes si s nimi společnost neví rady. Nalézt ovšem pro budovu optimální využití je poměrně těžce řešitelná otázka a jako u ostatních vizí města jde především o to nalézt koncept, mít dlouhodobý strategický plán a ten postupně realizovat.

9.4 Obchvat města

Řešení dopravní situace je momentálně prioritou většiny měst a Prachatic v tomto případě nejsou výjimkou. Plán vybudovat Prachaticím obchvat pochází právě z období socialismu, konkrétně již ze šedesátých let.³⁰⁶ V devadesátých letech došlo k výstavbě části obchvatu ve směru na Volary. Druhá část zůstala pouze zakreslena v územním plánu.³⁰⁷ Ve srovnání s ostatními městy v jižních Čechách mají Prachatice štěstí v tom, že je zde poměrně nízká intenzita dopravy a dobudování obchvatu tak vlastně není třeba.³⁰⁸

I přesto se v současnosti v Prachaticích velmi diskutuje o potřebnosti vybudování přeložky II/141, a to především kvůli snaze spolku Živá vila o záchranu Kralovy vily, která měla být zdemolována údajně právě kvůli stavbě obchvatu. Jak jsem již psala v úvodu této práce, plánovaný projekt ovšem neodpovídá současným

305 Jana Vandlíčková, Bývalé komunistické sídlo je prázdné, o jeho koupi uvažují Prachatičtí, *Deník Prachaticka*, 26. srpna 2016, ročník 10, číslo 200, s. 3.

306 Viz Koncepce rozvoje města (pozn. 17), s. 168. Uloženo: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

307 Projektová dokumentace je vypracována pouze pro část přeložky, stejně tak územní rozhodnutí, pocházející z roku 1996, není platné pro celý plánovaný úsek.

308 Prachaticemi projede 6648 vozidel denně. To je oproti jiným městům v jižních Čechách poměrně malé číslo. Například intenzita dopravy v Českém Krumlově činí 11389 vozidel/den, v Týně nad Vltavou 9618 vozidel/den, a přesto tato města obchvat nemají. Z těchto informací tedy vyplývá, že budování obchvatu v Prachaticích je téměř zbytečné.

environmentálním, urbanistickým ani hygienickým normám a jeho realizace by byl čirý nesmysl.³⁰⁹

Ačkoli byla Kralova vila v září 2016 prohlášena Ministerstvem kultury ČR za nemovitou kulturní památku, město jakožto vlastník objektu vůči tomuto rozhodnutí podalo rozklad a stále tvrdí, že stavba přeložky je v budoucnosti v plánu. Ministerstvo kultury rozkladu vyhovělo a v současné době probíhá celý proces prohlášení památkou od začátku, přičemž se má posoudit hodnota dvou veřejných zájmů (památkově chráněného objektu nebo realizace obchvatu). V následujících měsících se tedy bude vypracovávat multikriteriální dopravní analýza, která by potvrdila potřebnost či nepotřebnost obchvatu.

Celý spor se tedy vede na téma „památka versus přeložka“. Podle architekta Jakuba Nepustila by ovšem otázka měla znít spíše „jak vyřešit záchranu vily i kvalitní dopravní řešení?“.³¹⁰ Podle Nepustila jsou argumenty pro zachování vily jednoznačné, argumenty pro realizaci přeložky v uvedené podobě pokulhávají. Přeložka totiž odděluje bez návrhu propojení nejen části nově se rozrůstajícího města, ale dokonce i vlakové nádraží, nedořešení zůstává i křížení se železniční tratí ve směru na České Budějovice a spojení města s nemocnicí. Veřejným zájmem by tak podle Nepustila měl být kvalitativní rozvoj města a hledání cest k tomu vedoucích. Stávající, nedořešený a nijak variantně neprověřený návrh přeložky tím ale rozhodně není.³¹¹

9.5 Sídliště a současné bydlení

Dopadem socialistického způsobu urbanizace, který tvoří výraznou část i dnešní podoby měst, je panelová výstavba. Za socialismu byly „paneláky“ téměř jediným způsobem výstavby nových bytů, kromě rodinných domků, které ale byly budovány převážně svépomocí. Panelové domy tak dodnes zůstávají určitým, pro mnohé negativním, symbolem socialismu. Jsou neodmyslitelně spjaty s podobou většiny českých měst.

309 Vyjádření dopravního projektanta věnující se této problematice je k dispozici online: <http://www.zivavila.cz/nazor-dopravniho-projektanta/>, vyhledáno 6. března 2017.

310 Jakub Nepustil, Vila nebo přeložka? Nebo špatně položená otázka?, *Radniční list*, XIX. ročník, číslo 4 (duben 2017), s. 3.

311 Tamtéž, s. 3.

Vždyť do dnešních dnů žije v panelových domech více než třetina obyvatel České republiky.³¹²

Kimberly Zarecor a Eva Špačková ale považují paneláky dokonce za nezanedbatelné historické dědictví socialismu a v protikladu k probíhajícím regeneracím panelových sídlišť se zasazují o ochranu tohoto dědictví v originální podobě.³¹³ V souvislosti s tím se také kriticky vyjadřují ke v současnosti probíhajícím necitlivým regeneracím sídlišť, které jsou sice významnou částí obyvatelstva hodnoceny pozitivně v důsledku negativní asociace šedých paneláku se socialismem, ale ve výsledku mají závažné dopady na urbánní prostory.

Většina prachatických panelových sídlišť byla renovována díky programům Evropské unie. Původní paneláková výstavba (ačkoli nyní mnohými kritizována pro svou „nudu a šed“³¹⁴) byla většinou konceptuálně zpracována socialistickými architekty, oproti tomu v současnosti realizované projekty na regeneraci panelových domů jsou v Prachaticích zpracovávány sice ve všech barvách, ale bez jakékoli koncepce pro větší celky, a tak dnes ve výsledku tvoří sídliště nevkusný a kýčovitý organismus.

Ani Prachaticím se nevyhnula tzv. satelitní městečka, sídliště solitérních rodinných domků, jež se od osmdesátých let až do současnosti rozrůstají na okraji města. Ne nadarmo si tyto části města obecně zasloužily označení „paneláky naležato“.³¹⁴ Nelichotivá analogie naznačuje, že jde vlastně o hromadnou výstavbu podobné „kvality“. V tom se ovšem ztrácí, že klasické paneláky (tedy „paneláky nastojato“) umožňují díky své vertikalitě kvality městského života, o kterých si jejich horizontální následovníci mohou nechat jen zdát. Nízkopodlažní zástavba skýtá sice příjemně rozmanité prostředí a velké plochy pro rekreaci, zato ale vysokopodlažní domy se svou vysokou hustotou obyvatel jsou předpokladem toho, že zde mohou fungovat obchody či služby.

Abychom ale nebyli pouze kritičtí, musíme zdůraznit, že prachatické panelové sídliště (mám na mysli čtvrtý a pátý bytový okrsek) poměrně dobře „spolupracuje“ se staršími čtvrtěmi města i s historickým centrem. Díky své okrajové poloze je zde také

312 Lada Hubatová – Cyril Říha, *Husákovo 3 + 1. Bytová kultura 70. let*, Praha 2007, s. 7.

313 O tom více Kimberly Elman Zarecor – Eva Špačková, *Czech paneláks are disappearing, but the housing estates remain*, *Architektura a Urbanismus*, 2012, roč. 46, č. 3 - 4, s. 288 – 301.

314 Cyril Říha, *V čem je panelák kamarád*, in: Hubatová-Vacková – Říha (ed.) (pozn. 312), s. 30.

mnoho zeleně. Jde jednak o blízkost zón s přírodním charakterem na hranicích či za hranicemi města, jednak o podíl veřejných zelených ploch přímo v prostoru sídliště.

10. ZÁVĚR

Tématem diplomové práce je urbanistický vývoj Prachatic ve druhé polovině 20. století se zaměřením na některé stavby, jejichž výběr neovlivnila pouze jejich architektonická hodnota, ale také sepětí s ideologií komunistické strany a fakt, že doposud unikaly celistvějšímu kritickému zhodnocení. Proto se často stávají terčem negativních konotací veřejného mínění, jež je ovšem mnohdy zapříčinené osobními předsudky. Práce by tak mohla obrátit pozornost k poměrně opomíjené kapitole v dějinách prachatické architektury.

V úvodních kapitolách jsem považovala za nutné stručně představit stavební vývoj Prachatic od jeho počátků až po druhou světovou válku a také reflektovat změny, jež nastaly v architektuře a stavitelství po převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948. Tyto úvodní kapitoly jsou nezbytné pro pochopení následného stavebního vývoje města.

Koncepce výstavby Prachatic ve druhé polovině 20. století většinou respektovala historické jádro. Městskou dominantou byl nadále kostel sv. Jakuba a vnitřní renesanční centrum. To zůstalo ohraničené velmi dobře zachovanými hradbami a neutrpělo žádný velký zásah, a to především díky stagnaci hospodářského života v 17. a 18. století. Odlišná situace ale nastala u předměstí, kde došlo k zásadním změnám v uliční síti. Kolem středu města vznikly prstence nových staveb, kterým musela ustoupit původní zástavba.

Postupný vývoj města ve druhé polovině 20. století je v práci popsán chronologicky, podle jednotlivých desetiletí. V důsledku rozšiřování průmyslového závodu byla v padesátých letech potřeba nových bytových jednotek, které vznikly v těsné blízkosti hradeb, západně od historického centra. Bytovky, postavené mezi lety 1953 – 1955, jsou klasickou ukázkou snahy stavět v duchu socialistického realismu a zároveň poskytnout moderní bydlení co nejširší vrstvě obyvatel. Jsou proto typizované, s menším množstvím zdobných architektonických prvků.

Nápor na řešení bytové otázky se v šedesátých letech, kdy byly zřízeny nové závody a ve městě tak vznikly nové pracovní možnosti, stupňuje. Šedesátá léta se tak

nesou na vlně výstavby nového sídliště Pod hradbami, jež vzniklo právě po rozšíření průmyslového závodu. Tento nový bytový okrsek byl stavěn pod taktovkou architekta Miloslava Vyhnánka, jenž se řídil novým městským územním plánem (jednalo se o jeden z prvních územních plánů v jižních Čechách). Došlo k celkové proměně podoby Dolního předměstí a k demolici mnoha původních domů. Ačkoli původně neměl být narušen středověký ráz města a nové panelové domy byly stavěny pouze jako čtyřpodlažní, nakonec došlo k vybudování tzv. věžáku – jedenáctipodlažního obytného domu, který sloužil jako nová dominanta moderní části města a také jako jakási konkurence věži kostelu sv. Jakuba. Dále zde vznikla obchodní ulice s objekty občanské vybavenosti (samoobsluha, holičství, prodejna knih, ...), jež směřovala k centru podél nově postavené silnice. Nová městská část tak byla zcela samostatná, vybavena vším, co moderní socialistický člověk potřeboval. Nebylo zde ovšem vyřešeno parkování, což se ukazuje jako velký problém především v současné době.

V sedmdesátých letech docházelo k dalšímu rozrůstání předměstí. V jihozápadní části města, nedaleko sídliště Pod hradbami, vznikl třetí bytový okrsek, tzv. čtvrt' 30. výročí osvobození. Zcela zásadní vliv na podobu města měla ovšem výstavba čtvrtého bytového okrsku, tzv. čtvrti Říjnové revoluce. Mezi lety 1972 – 1977 zde vzniklo nové, téměř samostatné město, přičemž stavba probíhala většinou „na zelené louce“. Ani zde nechyběly nezbytné objekty občanské vybavenosti, včetně velmi moderní mateřské školy a jeslí od architekta Libora Erbana. Z architektonického hlediska jsou dnes obecně tato panelová sídliště odsuzována jako bezduchá, ovšem je nutné vzít v potaz, že v době svého vzniku měla především existenciální význam a poskytla jak potřebné byty, tak nadstandardní vybavení (koupelny, centrální topení) i hygienické prostředí.³¹⁵

V sedmdesátých letech došlo také k výrazné proměně Malého náměstí. Na jejich počátku zde vznikla budova soudu a v jeho blízkosti byla v roce 1977 postavena nová, značně předimenzovaná, budova pošty a telekomunikační středisko. Koncem sedmdesátých let se začalo s přípravou stavby nového obchodního centra a došlo tak k řadě demolic v ulici Vodňanské. Obchodní středisko Libín bylo dokončeno v roce 1987. I v osmdesátých letech pokračovala výstavba panelového sídliště. Na severním okraji

315 Rostislav Švácha, Rekapitulace sídlišť, in: *Česká a slovenská architektura 1971 – 2011: texty, rozhovory, dokumenty*, Praha 2013, s. 431.

města vznikl pátý bytový okrsek, jehož součástí byla mimo jiné také nová budova základní školy. Na opačné straně města byla na kopci postavená moderní nemocnice.

V další části práce se zabývám některými vybranými stavbami. Ačkoli se jednalo o stranické úkoly, které měly odrážet pokrokovost a socialistické myšlenky, i v Prachaticích najdeme realizace, které si dokázaly uchovat díky osobnostem architektů nadčasovou formu, užitkovou funkci a estetickou hodnotu. Zde mám na mysli především již zmiňovaný návrh mateřské školy a jeslí od Libora Erbana. Přesto, že se představa architekta, jako samostatného tvůrčího individua skryla do jednotlivých projekčních kolektivů, Erbanův progresivní přístup není možné přehlédnout a jeho osobnost by si v budoucnosti jistě zasloužila bližší pozornost, stejně jako bývalé sídlo OV KSČ od Bohumila Böhma, jednoho z nejvýznamnějších jihočeských architektů té doby.

Normalizační stavby nejčastěji dráždí svou robustní konstrukcí a neúctou k okolním historickým domům. I přesto bychom je ale neměli odsuzovat. Mnohdy dochází k jejich zcela nesmyslným demolicím a bývají nahrazovány bezduchou developerskou architekturou (která je často na velmi nízké úrovni). To naštěstí není případ Prachatic, bohužel ani zde není situace ideální. Paradoxně větší rozpaky než samotná normalizační architektura by zde měly vzbuzovat porevoluční zásahy. Často totiž dochází ke ztrátám kvalit v důsledku necitlivé rekonstrukce (zateplení, nevhodné nátěry), což je případ jak Erbanovy mateřské školky a jeslí, tak administrativní budovy soudu.

Práce se zabývá také aspektem sochařství ve veřejném prostoru. Snad nikdy v našich dějinách nebylo uspořádáno tolik soutěží na umělecká díla, jež měla zkrášlovat a esteticky oživovat veřejná prostranství, jako v době normalizace. Stát tak zajišťoval lukrativní práci vystudovaným sochařům, čímž si chtěl získat jejich loajalitu a zároveň je využít ke své vlastní propagaci. Také v Prachaticích najdeme z této doby mnoho děl, které jsou jaksí neviditelné – lidé, kteří kolem nich každý den několikrát chodí, si často nejsou vědomi jejich existence. Toto umění je tak zcela na okraji společenského zájmu, ačkoli se mnohdy jedná o poměrně kvalitní práce, jako například fontánu od dua Zoubek – Loos či sochu klečící dívky Jana Fišara. Zcela unikátní jsou potom monumentální sluneční hodiny od sochaře Zdeňka Šimka, které si jistě zaslouží podrobnější pozornost v budoucnosti.

Závěr práce jaksí přesahuje daný časový úsek druhé poloviny 20. století a zabývá se tím, jaký vliv má socialistická urbanizace na podobu současného města. Tato problematika silně souvisí s novým strategickým a územním plánem města Prachatic. V těchto dokumentech se totiž řeší budoucí podoba Malého náměstí a letního kina, jež svou podobu získaly právě v době normalizace. V současnosti ovšem nově zpracováváný územní plán bohužel svým pojetím stále odpovídá minulému století, žádným způsobem neřeší nejpálčivější problémy a ve výhledu nijak nezabrání dalšímu postupnému úpadku města.³¹⁶ Mám zde na mysli především snahu vybudovat obchvat města, jehož studie se opírá o projekt starý více jak padesát let, ale také plošné zvětšování města při úbytku obyvatel. Ačkoli je v plánu provést jak rekonstrukci Malého náměstí, tak letního kina a přilehlého Štěpánčina parku, městu stále chybí jasná ucelená koncepce a strategie do budoucnosti, což tyto dílčí snahy bohužel jasně ukazují. Také dokládají absenci městského architekta, který by měl v každém městě představovat odbornou oporu vedení.

³¹⁶ Viz Nepustil (pozn. 297), s. 3.

11. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

11. 1 Primární zdroje

11.1.1 Nevydané

Národní památkový ústav v Praze

Dobroslav Líbal, *Prachatice – stručný urbanisticko-architektonický vývoj města*, Praha 1963.

Jan Muk, *Prachatice. Vnitřní město a předměstí. Stavebně historický rozbor objektů*, Praha 1963.

Národní památkový ústav, ÚOP v Českých Budějovicích

Stavoprojekt České Budějovice, Podrobný územní plán + studie a projektový úkol: Sídliště – okrsek IV (sign. PD 494), České Budějovice 1961.

Městský národní výbor Prachatice, Koncepce rozvoje města (sign. PD 495), Prachatice 1968.

Okresní národní výbor Prachatice, Politicko - hospodářské a technické zásady pro zpracování revize SÚP (sign. PD 747), Prachatice 1970.

Městský úřad Prachatice (odbor stavebně správní a regionálního rozvoje)

Ing. arch. Milan Klimek, Obchodní středisko – Vodňanská ulice (Prachatice, II. Část), Zastavovací a objemová studie, České Budějovice 1980.

Karel Mleziva, Materiál pro schůzi rady MěstNV, konané dne 2. října 1974.

Podklady pro vypracování investičního záměru výstavby obchodního domu v Prachaticích.

A. Čtvrtník, Obchodní středisko Vodňanská - zpráva pro předsednictvo OV KSČ, listopad 1977.

Vladimír Petr, Technická zpráva POV, Obchodní středisko v Prachaticích – II. etapa, květen 1982.

Ostatní

E-mailová korespondence autorky s Mgr. Václavem Kunešem ze dne 14. února 2017.

11.1.2 Vydané

Vavřinec z Březové, *Husitská kronika*, Praha 1979, s. 168 – 173.

Pavel Fencl, *Prachatice očima kronikáře 1945 – 1989*, Prachatice 1986.

Antonín Haas, *Berní rula. Svazek 27 - Kraj prácheňský, I. díl*, Praha 1954.

Bedřich Hlinka, Šumavští stavbaři nezklamali, *Pozemní stavby: Časopis ministerstva stavebnictví*, roč. 20, č. 12, 1972, s. 5.

Jan Hřebeček, *Fakta o rozvoji okresu Prachatice (3. díl)*, Prachatice 1981.

Erich Kohn – Karel Storch – Miloslav Wimmer, Výrobní a technické prostředky, *Architektura ČSR I – 2*, 1949, s. 12 – 47.

Kol. autorů, *30 let budování socialismu na okrese Prachatice (1945 – 1975)*, Prachatice 1975.

Kol. autorů, *Třicet let budování Prachatic*, Prachatice 1975.

Kol. autorů, *Památníky Prachaticka*, Prachatice 1976.

Kol. autorů, *Okres Prachatice ve fotografii*, Prachatice 1985.

Jiří Kroha, Manifestační projev, *Architektura ČSR V*, 1946, s. 22 – 24.

Mateřská škola a jesle z ocelové konstrukce TRUSTEEL, *Československý architekt*, roč. XXI., č. 13, 1975, s. 3.

Prachatice '76 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích), V. ročník, leden 1976.

Prachatice '76 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích), V. ročník, červenec 1976.

Prachatice '75 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích), IV. ročník, červen 1976.

Karel Mleziva, Za splnění volebního programu, *Prachatice '74 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích)*, III. ročník, duben 1974, s. 4 – 6.

Vladimír Novotný, Kategorisace kulturních památek, *Památková péče*, 1971, č. 1, s. 22 – 27.

Otakar Nový, Čtvrtstoleté jubileum založení Stavoprojektu, *Architektura ČSR*, 1973, roč. XXXII., čís. 10, s. 483 - 490.

Pionýrský slib u památníku K. Gottwalda v Prachaticích, *Hraničář* 3.6.1982, č. 22, s. 1.

Alois Pohan, Mateřská škola a jesle v Prachaticích, *Architektura ČSR*, roč. XXXVIII, č. 1, 1979, s. 22 – 24.

Miroslav Rypáček, Změna názvu III. Bytového okrsku a pojmenování hlavní ulice tohoto okrsku, *Prachatice '74 (měsíčník MěV KSC a MěstNV v Prachaticích)*, III. ročník, říjen - listopad 1974, s. 1 - 2.

František Staněk, Projektování a výstavba některých objektů občanského vybavení na venkově, *Architektura ČSR*, 1976/8, ročník XXV., s. 358.

Miloš Totušek, Moderní metody projektování, *Architektura ČSR*, 1979, roč. XXXVII., číslo 8, s. 358 – 359.

Usnesení ústředního výboru KSC k řešení bytového problému ČSR do roku 1970, *Rudé právo*, 1959, roč. 39, č. 66, 8. března, s. 3 – 4.

Památce Klementa Gottwalda, *Rudé právo*, 1981, roč. 61, č. 112, 14. května, s. 1.

Miloslav Vyhnánek, *Prachatice. Pod Hradbami*, Praha 1975.

V Prachaticích ve finiši, *Jihočeská pravda* (22. prosince 1973), s. 3.

11.2 Sekundární zdroje

Alois Anderle, *40 let bytové výstavby v Československu*, Praha 1986.

Milena Bartlová – Jindřich Vybíral a kol., *Budování státu* (katalog výstavy), Praha 2015.

David Crowley - Susan E. Reid, *Style and Socialism: Modernity and Material Culture in Postwar Eastern Europe*, Oxford 2000.

Pavel Fencl – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.

Pavel Fencl, Od války po sametovou revoluci aneb Prachatice 1945 – 1989 (1. část), in: *Radniční list*, XII. ročník, číslo 10 (říjen 2010).

Pavel Fencl, Od války po sametovou revoluci (8. část) – individuální bytová výstavba, in: *Radniční list*, XI. ročník, číslo 5 (květen 2011).

Pavel Fencl – Jan Antonín Mager, *Prachatice. Vývoj uliční sítě a jejího pojmenování*, Prachatice 1989.

Pavel Fencel – Jan Antonín Mager – Antonín Jurčo, *Prachatice. Obrazy z paměti města*, Prachatice 2012.

Martin Franc – Jiří Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957 – 1967*, Praha 2013.

Boris Groys, Stalinismus jako estetický jev, *Výtvarné umění* 3, 1992, s. 66 – 70.

Pavel Halík, Ideologická architektura, in: *Umění XLIV*, 1996, č. 5, s. 438 – 460.

Pavel Halík, Socialistický realismus, in: Adéla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění N – Ž*, Praha 1995, s. 762.

Zdeněk Hojda – Jiří Pokorný, *Pomníky a zapomínky*, Praha 1996.

Martin Horáček, *Přesná renesance v české architektuře 19. století: Dobová diskuze o slohu*, Olomouc 2012.

Pavla Horská – Eduard Maur – Jiří Musil, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha 2002.

Kamila Hrabáková – Jana Koutná, *Církevní památky Prachaticka*, Prachatice 2001.

Kol. autorů, *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1998*, díl II. D-G, Praha 1998.

Jiří Hrůza, *Stavba měst v Československu*, Praha 1958.

Lada Hubatová-Vacková – Cyril Říha (ed.), *Husákovo 3 + 1*, Praha 2007.

Kateřina Hubrtová, Vysmíváný a nenáviděný. Příběh pražského hotelu International. *Dějiny a současnost* 29, 2007/4, s. 24–27.

Eva Jandová, *Poválečná architektura v Českých Budějovicích v kontextu dobové ideologie* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2016.

Karel Kaplan, *Kronika komunistického Československa, Doba tání 1953 – 1956*, Brno 2005.

Pavel Karous – Tomáš Pospiszyl – Sabina Jankovičová – Jana Kořínková, *Vetřelci a volavky*, Praha 2013.

Kol. autorů, *Almanach: Gymnázium Prachatice 1897 – 1997*, Prachatice 1997.

Kol. autorů, *Na prahu zítřka*, Brno 2014.

- Jan Antonín Mager – Vladimír Hrabák, *Prachatice, domy a lidé*, Prachatice 2007.
- Jan Antonín Mager – Vladimír Hrabák, *Nová radnice*, Prachatice 2005.
- František Mareš – Jan Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Okres Prachatický*, Praha 1913.
- Karel Marx – Bedřich Engels, *O umění*, Praha 1949.
- Iris Meder, *Offene Welten. Die Wiener Schule im Einfamilienhausbau 1910-1938*, Stuttgart 2004. Disertační práce. Philosophisch-Historischen Fakultät der Universität Stuttgart.
- Jiří Musil, Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů, *Sociologický časopis*, 2001, č. 3, 275–296.
- Bohuslav Nauš, *Městský park v Prachaticích (Štěpánčin park)*, Prachatice 1998.
- Jakub Nepustil, Otevřený dopis zastupitelům a vedení města, *Radniční list*, XIX. ročník, číslo 3 (březen 2017), s. 3.
- Jakub Nepustil, Vila nebo přeložka? Nebo špatně položená otázka?, *Radniční list*, XIX. ročník, číslo 4 (duben 2017), s. 3.
- Michal Novotný, Bytová výstavba v padesátých letech, in: Igor Janovský – Jana Kleinová – Hynek Stříteský (ed.), *Věda a technika v Československu v letech 1945 – 1960*, Praha 2010, s. 128 – 150.
- Jaroslav Pánek, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551 – 1552*, České Budějovice 2003.
- Milan Pavlík a kol., *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek*, Praha 1998.
- Josef Pechar, *Československá architektura 1945 – 1977*, Praha 1979.
- Tereza Petišková, *Československý socialistický realismus 1948 – 1958*, Praha 2002.
- Tereza Petišková, Socialistický realismus a Československo, in: Kol. autorů, *Socialistický realismus. Československo 1948 – 1989*, Praha 2008, s. 19.
- Eva Petrová a kol., Zdeněk Šimek 1927 – 1970 (katalog výstavy), Praha 2006.
- Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech 3 (P – Š)*, Praha 1980.

Zuzana Polanská, Město Prachatice v obrazech, kresbách a grafikách, *Zlatá stezka. Sborník Prachatického muzea* 10/2003, s.123-141.

Eva Pýchová, Česká bytová výstavba v období 1945 – 1964, *Umění* 5, 2006, s. 420 – 432.

Hana Rabenhauptová, Co s místem po soše Klementa Gottwalda?, *Radniční list*, VI. ročník, číslo 9 (září 2004), s. 10.

Petr Rajlich – Bohuslav Nauš, *Prachatice kamenné*, Prachatice 2012.

Lenka Sedláčková, *Množství lidí denně viděných. Fotografické dílo Ivo Loose* (bakalářská práce), Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Opava 2013.

Tomáš Soumar, Odsun sudetských Němců z okresu Prachatice, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, ročník 8-9/2001–2002, s. 7 – 43.

Barbora Staňková, *Funkcionalismus a vilová architektura počátku 30. let 20. století v jižních Čechách* (diplomová práce), Filozofická fakulta JČU, České Budějovice 2016.

Václav Starý, Kdy se změnilo rozměry prachatického náměstí?, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, 8 – 9/2001 – 2002, s. 261 – 264.

Václav Starý, Příspěvek ke starším dějinám Prachatic, in: *Zlatá stezka. Sborník prachatického muzea*, 14/2007, s. 13 – 40.

Václav Starý, Městská radnice v Prachaticích, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 4, České Budějovice 1990, s. 198 – 208.

Václav Starý, *Prachatice a Jan Neumann*, Prachatice 1997.

Václav Starý, Počátky města Prachatic, in: *Jihočeský sborník historický*, XLVII/1, České Budějovice 1978, s. 1 – 12.

Václav Starý, Vývoj Prachatic od počátku 14. do počátku 15. století, in: *Jihočeský sborník historický*, XLVII/1, České Budějovice 1978, s. 97 – 103.

Václav Starý, Prachatice ve fotografiích – historie a současnost, in: *Listy Prachaticka*, roč. 1, č. 72 (4.12.2013), s. 10.

Václav Starý, *Prachatice – historie a současnost*, Prachatice 1979.

Oldřich Ševčík – Ondřej Beneš, *Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*, Praha 2009.

Růžena Štemberková, *Lázeňství podél Zlaté stezky*, Prachatice 2002.

Rostislav Švácha, *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007.

Rostislav Švácha, Rekapitulace sídlišť, in: *Česká a slovenská architektura 1971 – 2011: texty, rozhovory, dokumenty*, Praha 2013, s. 427 – 431.

Rostislav Švácha – Soňa Ryndová – Pavla Pokorná (eds), *Forma následuje vědu. Teige, Gillar a evropský vědecký funkcionalismus 1922 – 1948* (katalog výstavy), Praha 2000.

Rostislav Švácha – Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění V (1939 – 1958)*, Praha 2005.

Michael Třeštík (ed.), *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice*, Praha 1993.

Jana Vandlíčková, Starosta může jednat o ceně „sekretu“, *Deník Prachaticka*, 24. června 2016, ročník 10, číslo 148, s. 3.

Jana Vandlíčková, Bývalé komunistické sídlo je prázdné, o jeho koupi uvažují Prachatičtí, *Deník Prachaticka*, 26. srpna 2016, ročník 10, číslo 200, s. 3.

Jana Vítková, Přetavený Gottwald připomíná lidskou historii, in: *Radniční list*, IV. ročník, číslo 5 (květen 2002), s. 3.

Rozhovor s Vladimírem Brožem, časopis *ERA 21*, 2006, č. 5, s. 73.

Kimberly Elman Zarecor, *Utváření socialistické modernity*, Praha 2015.

Kimberly Elman Zarecor – Eva Špačková, Czech paneláks are disappearing, but the housing estates remain, *Architektura a Urbanismus*, 2012, roč. 46, č. 3 - 4, s. 288 – 301.

Zlatá stezka: sborník Prachatického muzea, Prachatice 2010.

11.3 Internetové zdroje

Eva Erbanová, Mateřská škola a jesle v Prachaticích, dostupné online: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3544&>, vyhledáno 11. února 2017.

Eva Erbanová – Milan Šilhan, Bohumil Böhm a České Budějovice, dostupné online: <http://www.architectureweek.cz/clanky/ceske-budejovice-60.html>, vyhledáno 23. února 2017.

Vývoj a organizační struktura KSČ, Ústav pro studium totalitních režimů, dostupné online: <https://www.ustrcr.cz/veda/projekty/badatelske-projekty/vyvoj-a-organizacni-struktura-ksc/krajske-okresni-organizace-ksc/>, vyhledáno 1. února 2017.

Historie ZŠ Národní, <http://www.narodka.cz/index.html?p=informace&SM=102>, vyhledáno 3. února 2017.

Stručné dějiny prachatické nemocnice v době socialismu, dostupné online: <http://www.nempt.cz/prakticke-informace/historie/>, vyhledáno 7. února 2017.

Nová budova nemocnice, dostupné online: <http://www.nempt.cz/prakticke-informace/historie/>, vyhledáno 7. února 2017.

Matěj Nepustil, Šance před branami, dostupné online: <http://prostormesta.cz/sance-pred-branami/>, vyhledáno 8. února 2017.

Dita Hálová, Bohumil Dobiáš ml. (text pro expozici MMK Bechyně), dostupné online: <http://www.artceramics.cz/historie/osobnosti/dobias-bohumil-ml>, vyhledáno 10. února 2017.

Studie záměrů města Prachatice, <http://www.prachatice.eu/mesto/studie-zameru>, vyhledáno 8. února 2017.

Jakub Nepustil, Prachatice – zdravé nebo nemocné město, in: *Radniční list*, XIV. Ročník, číslo 4 (duben 2012), s. 9. Dostupné online: <http://prachatice.eu/sites/default/files/radnicni-list/2013/08/0412.pdf>, vyhledáno 8. února 2017.

Jana Vandlíčková, Staletí starou kamenku město koupí a umístí do Parkánu, *Deník Prachaticka*, 17. července 2014, dostupné online: http://prachaticky.denik.cz/zpravy_region/staleti-starou-kamenku-mesto-koupi-a-umisti-do-parkanu-20140717.html, vyhledáno 9. února 2017.

Zdeněk Šimek: Sluneční hodiny. Hodiny v podobě sochařské kompozice, dostupné online: <http://socharstvi.info/realizace/slunecni-hodiny/>, vyhledáno 14. února 2017.

Antonín Jurčo, Sluneční hodiny, dostupné online: <http://www.prachatice.eu/mesto/zakladni-informace/pamatky-pametihodnosti/slunecni-hodiny>, vyhledáno 14. února 2017.

Spolek pro vojenská pietní místa, Pomník obětem 2. světové války, dostupné online: http://www.vets.estranky.cz/clanky/badatelnazmizelavpm/bad_zmiz_2008_2605_prachatice.html, vyhledáno 26. února 2017.

Jana Vandlíčková, Události uplynulého týdne na Prachaticku, *Prachatický deník* (28. září 2015), dostupné online: http://prachaticky.denik.cz/zpravy_region/udalosti-uplynuleho-tydne-na-prachaticku-20150928.html, vyhledáno 27. února 2017.

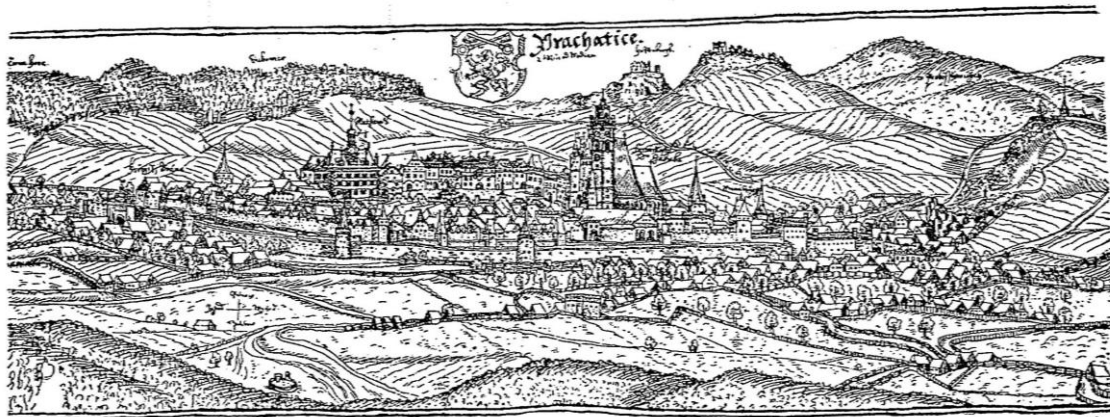
Antonín Jurčo, Město Prachatice vyhlašuje architektonickou soutěž revitalizace Štěpánčina parku, dostupné online: <http://prachatice.eu/mesto-prachatice-vyhlasuje-architektonickou-soutez-revitalizace-stepancina-parku>, vyhledáno 23. března 2017.

Národní inventarizace kontaminovaných míst, dostupné online: <http://kontaminace.cenia.cz/>, vyhledáno 26. března 2017.

Památkový katalog NPÚ, OV KSČ, OV SSM, OOR v Prachaticích, dostupné online: <http://www.pamatkovykatalog.cz/element=13671576&sequence=138&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%5B0%5D=C4%8Desk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=Prachatice&municipality%5B0%5D=Prachatice&page=6&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 3. března 2017.

12. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1/ Jan Willenberg, veduta města Prachaticce, výřez, počátek 17. století. Foto převzato z *Zlatá stezka : sborník Prachatického muzea*, Prachatice 2010, s. 23.

2/ Jindřich de Verle, Prachatice, 1670. Foto: Archiv vydavatelství MCU s.r.o.

3/ Letecký snímek Prachatic z roku 1951. Foto: Národní inventarizace kontaminovaných míst, dostupné online: <http://kontaminace.cenia.cz/>, vyhledáno 26. března 2017.

4/ Letecký snímek Prachatic s vyznačeným I. bytovým okrskem. Foto: <https://mapy.cz/letecka2012x=13.9985079&y=49.0131935&z=16&l=0&source=muni&id=925>, vyhledáno 26. března 2017.

5/ Hradební ulice, domy v I. bytovém okrsku (1953 - 1955), současný stav. Foto: Autorka.

6/ Hradební ulice, bytový dům v I. bytovém okrsku (1953 – 1955), detaily, současný stav. Foto: Autorka.

7/ Hradební ulice, bývalá budova OV KSČ, současný stav. Foto: Autorka.

8/ Hradební ulice, bývalá budova OV KSČ, současný stav, detail hlavice sloupu. Foto: Autorka.

9/ Letecký snímek Prachatic s vyznačeným II. bytovým okrskem. Foto: <https://mapy.cz/letecka2012x=13.9985079&y=49.0131935&z=16&l=0&source=muni&id=925>, vyhledáno 26. března 2017.

10/ Jaroslav Voldřich, návrh sídliště Pod hradbami, 1959. Foto: Miloš Vyhnaněk, *Prachatice. Pod Hradbami*, Praha 1975, s. 5.

11/ Autobusové nádraží, dobový snímek, počátek šedesátých let. Foto: Městský národní výbor Prachatice, *Koncepce rozvoje města* (sign. PD 495), Prachatice 1968 (uloženo: NPÚ v ČB).

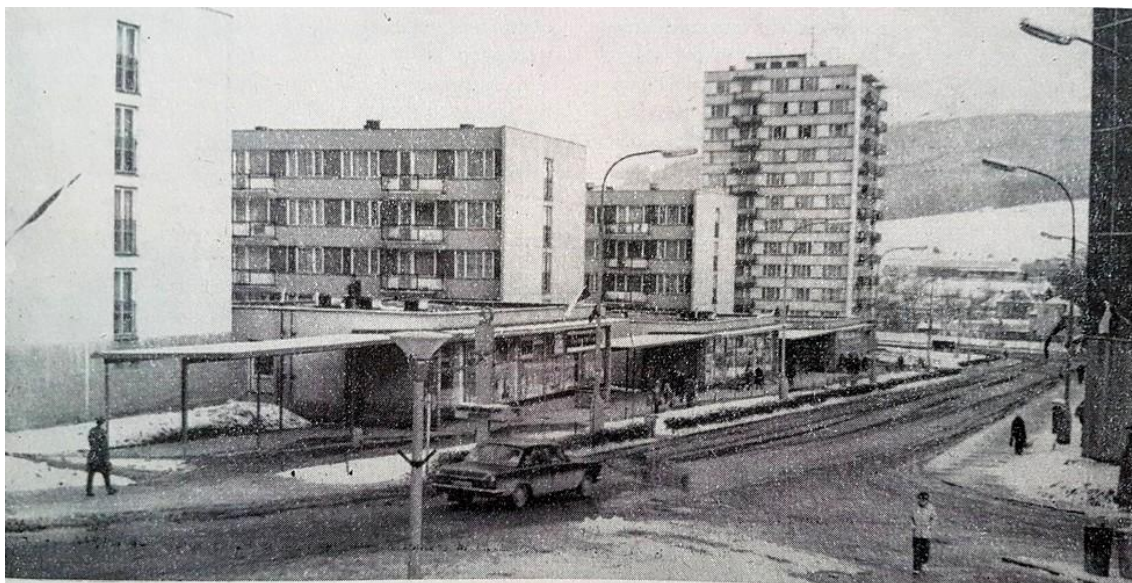
12/ Zvolenská ulice, jedenáctipodlažní věžový dům, dobový snímek. Foto: Prachatice '76 (měsíčník MěV KSČ a MěstNV v Prachaticích), V. ročník, leden 1976, s. 6.

13/ Sídliště Pod hradbami (1961 - 1970), dobový snímek. Foto: Miloslav Vyhnánek, *Prachatice. Pod Hradbami*, Praha 1975, s. 22.

14/ Sídliště Pod hradbami (1961 – 1970), Zvolenská ulice, dobový snímek. Foto: Kol. autorů, *30 let budování socialismu na okrese Prachatice (1945 – 1975)*, Prachatice 1975, s. 13.

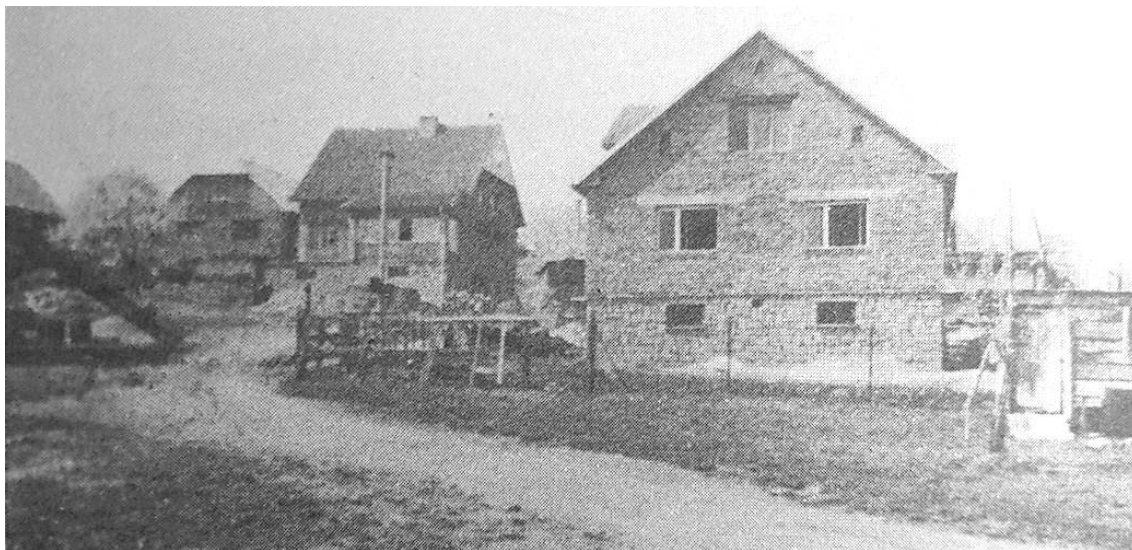
15/ Sídliště Pod hradbami (1961 – 1970), Fučíkova ulice, dobový snímek. Foto: Miloslav Vyhnánek, *Prachatice. Pod Hradbami*, Praha 1975, s. 14 – 15.

16/ Parkán, dobový snímek. Foto: Historie Prachatic a okolí (FB stránka), dostupné online: <https://www.facebook.com/pg/Historie-Prachatic-a-okol>, vyhledáno 29. března 2017.

17/ Ulice V třešňovce, stavba rodinných domů, dobový snímek. Foto: Městský národní výbor Prachatice, *Koncepce rozvoje města* (sign. PD 495), Prachatice 1968 (uloženo: NPÚ v ČB).

18/ Budova soudu a OS SNB, Pivovarská ulice, dobový snímek z roku 1973. Foto: archiv Jaroslava Nauše.

19/ Letecký snímek Prachatic s vyznačeným III. bytovým okrskem. Foto: <https://mapy.cz/letecka2012x=13.9985079&y=49.0131935&z=16&l=0&source=muni&id=925>, vyhledáno 26. března 2017.

20/ Letecký snímek Prachatic s vyznačeným IV. bytovým okrskem. Foto: <https://mapy.cz/letecka2012x=13.9985079&y=49.0131935&z=16&l=0&source=muni&id=925>, vyhledáno 26. března 2017.

21/ Čtvrť Říjnové revoluce, dobový snímek z roku 1977. Foto: archiv Jaroslava Nauše.

22/ Čtvrť Říjnové revoluce, dobový snímek z roku 1977. Foto: archiv Jaroslava Nauše.

23/ Libor Erban, Mateřská školka a jesle (1976 – 1977), dobový snímek. Foto: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=arch&action=show&id=3544>, vyhledáno 26. března 2017.

24/ Výstavba nové nemocnice, dobový snímek. Foto: <http://www.nempt.cz/prakticke-informace/historie/>, vyhledáno 28. března 2017.

25/ Budova pošty a telekomunikační středisko, dobový snímek. Foto: Kol. autorů, *Okres Prachatice ve fotografii*, Prachatice 1985, s. 12.

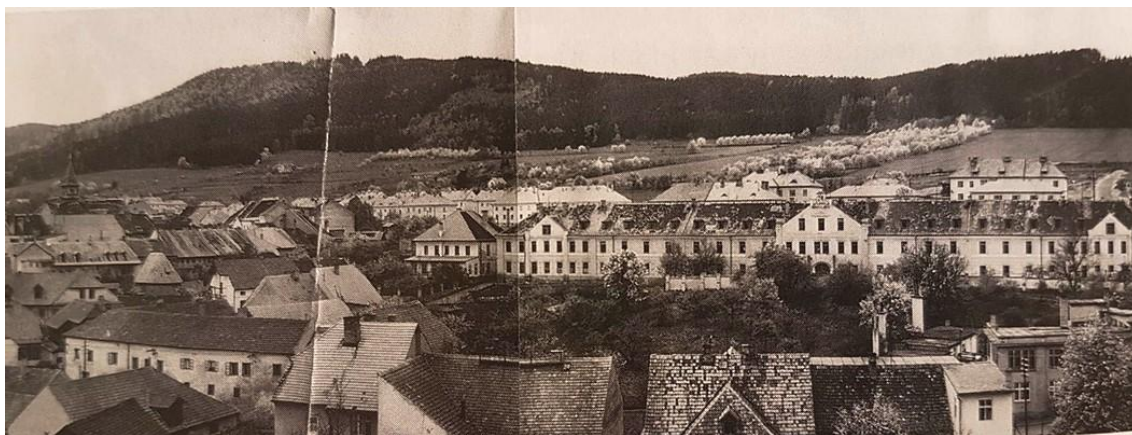
26/ Rodinné řadové domky, Pod Cvrčkovem, dobový snímek. Foto: Kol. autorů, *30 let budování socialismu na okrese Prachatice (1945 – 1975)*, Prachatice 1975, s. 15.

27/ Obchodní středisko Libín, Vodňanská ulice, dobový snímek. Foto: Kol. autorů, *Okres Prachatice ve fotografii*, Prachatice 1985, s. 68.

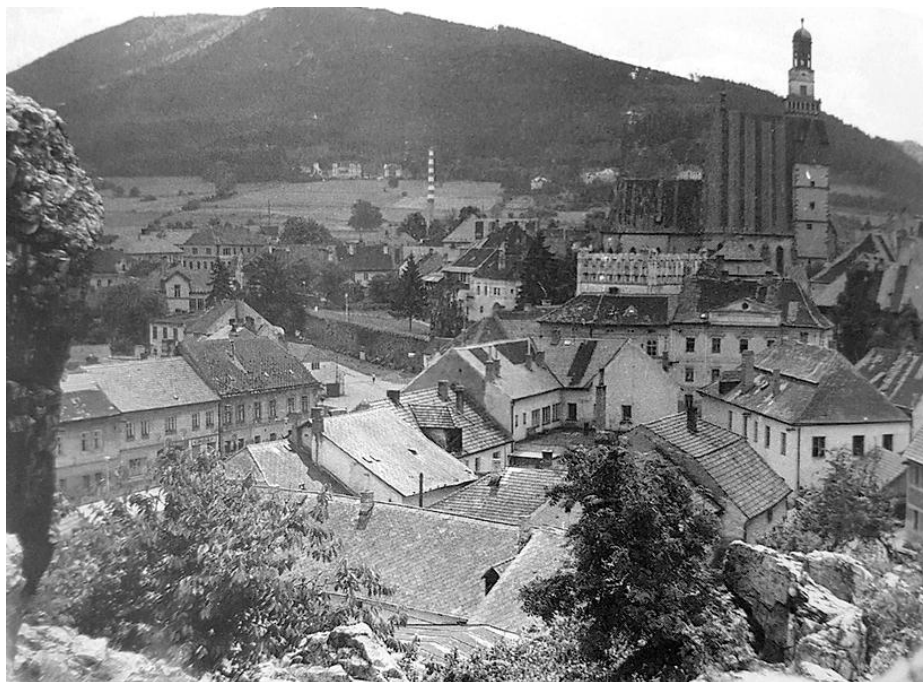
28/ Pohled na původní zástavbu v okolí starých kasáren. Foto: Prachatické muzeum (převzato z Pavel Fencel – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.)

29/ Dolní brána, dnes již neexistující dům čp. 27 (zdemolován v roce 1960). Foto: archiv Kamila Hofmana.

30/ Pohled ze Skalky – dnes již neexistující zástavba v místech Malého náměstí ze šedesátých let 20. století. Foto: Jan Antonín Mager (převzato z Pavel Fencel – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.)

31/ Pohled z Malého náměstí do dnes již neexistující Krumlovské a Zahradní ulice z počátku 20. století. Foto: Pavel Fencel (převzato z Pavel Fencel – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.)

32/ Malé náměstí – dnes již neexistující budova čp 33/2 před demolicí (v současnosti je zde volné prostranství). Foto: Státní okresní archiv Prachatice.

33/ Pohled na Malé náměstí a dnešní Hradební ulici (kolem roku 1920). Foto: Jan Antonín Mager (převzato z Pavel Fencel – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.)

34/ Srovnání leteckých snímků Malého náměstí z roku 1951 a ze současnosti. Foto: Národní inventarizace kontaminovaných míst, dostupné online: <http://kontaminace.cenia.cz/>, vyhledáno 26. března 2017.

35/ Ulice Pivovarská s dnes již neexistujícími domy. Foto: archiv Kamila Hofmana.

36/ Ulice Jánská s dnes již neexistujícími domy na fotografii z počátku osmdesátých let 20. století. Foto: Prachatické muzeum (převzato z Pavel Fencel – Jana Koutná – František Kubů – Jan Antonín Mager, *Zmizelé Čechy: Prachatice*, Praha 2007.)

37/ Pohled na ulici Vodňanská s dnes již neexistujícími domy z věže kostela. Foto: archiv Kamila Hofmana.

38/ Ulice Vodňanská s dnes již neexistujícími domy. Foto: archiv Kamila Hofmana.

39/ Ulice Vodňanská s dnes již neexistujícími domy (pohled od ZŠ Vodňanská). Foto: archiv Kamila Hofmana.

40/ Jaroslav Daněk, administrativní budova SNB a soudu (1970 - 1973), novostavba. Foto: archiv Jaroslava Nauše.

41/ Jaroslav Daněk, stavba administrativní budovy SNB a soudu, dobový snímek z roku 1972. Foto: archiv Jaroslava Nauše.

42/ Jaroslav Daněk, administrativní budova SNB a soudu, současný stav. Foto: Autorka.

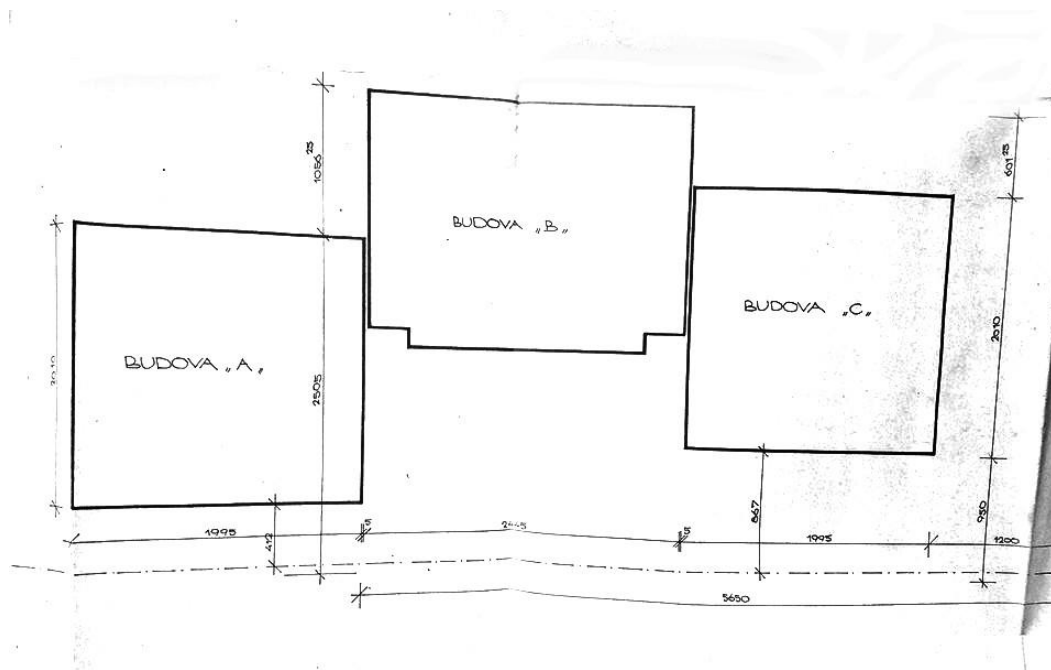
43/ Bývalé sídlo OV KSČ v Hradební ulici, současný stav. Foto: Autorka.

44/ Bohumil Böhm, bývalé sídlo OV KSČ ve Vodňanské ulici (1971 - 1974), dobový snímek. Foto: archiv autorky.

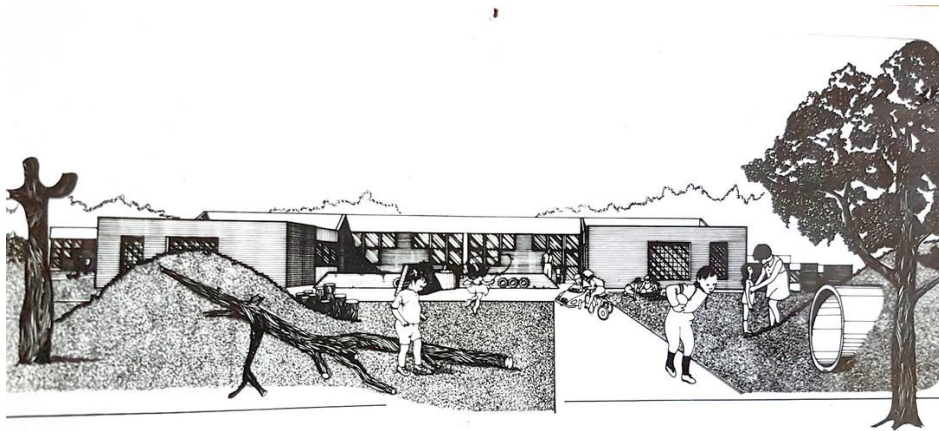
45/ Bohumil Böhm, schéma budov, sídlo OV KSČ (1971 - 1974). Foto: Městský úřad Prachatice (odbor stavebně správní a regionálního rozvoje).

46/ Bohumil Böhm, bývalé sídlo OV KSČ ve Vodňanské ulici (1971 - 1974), hlavní vstup, současný stav. Foto: Autorka.

47/ Libor Erban, návrh mateřské školky a jeslí v bývalé Rogačevské ulici (1973). Foto: NPÚ Č. Budějovice.

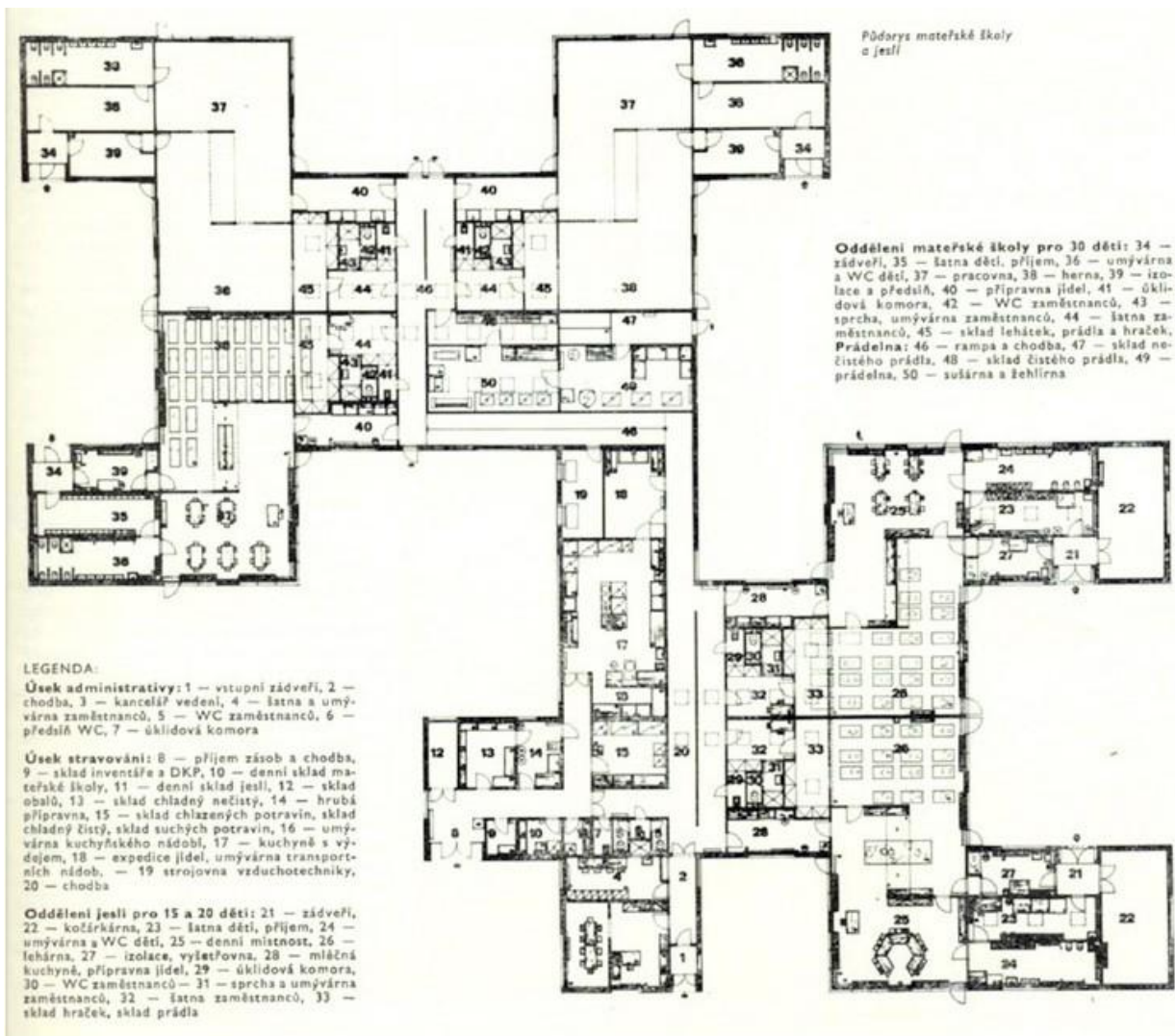
48/ Libor Erban, mateřská škola a jesle v bývalé Rogačevské ulici (1975 – 1977), dobový snímek. Foto převzato z Alois Pohan, *Mateřská škola a jesle v Prachaticích*, *Architektura ČSR*, roč. XXXVIII, č. 1, 1979, s. 23.

49/ Libor Erban, mateřská škola a jesle v bývalé Rogačevské ulici (1975 – 1977), dobový snímek. Foto: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3544&>, vyhledáno 26. března 2017.

50/ Libor Erban, mateřská škola a jesle v bývalé Rogačevské ulici (1975 – 1977), půdorys. Foto: Alois Pohan, Mateřská škola a jesle v Prachaticích, *Architektura ČSR*, roč. XXXVIII, č. 1, 1979, s. 24.

51/ Libor Erban, mateřská škola a jesle v bývalé Rogačevské ulici (1975 – 1977), interiér. Foto: Archiv NPÚ Č. Budějovice.

52/ Libor Erban, mateřská škola a jesle v bývalé Rogačevské ulici (1975 – 1977), exteriér. Foto: Archiv NPÚ Č. Budějovice.

Detail terasy a pískovištěm

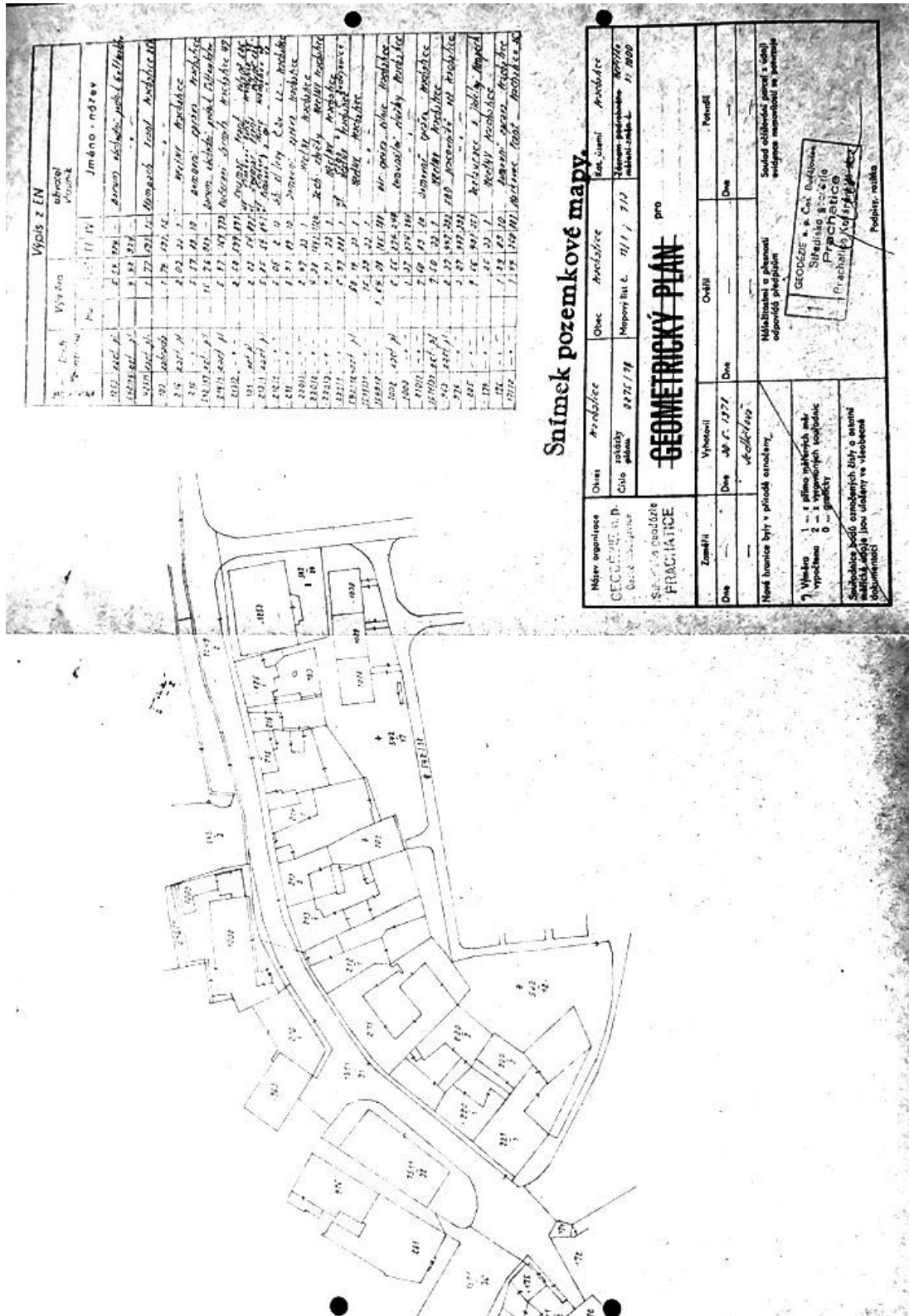
Dětské hřiště a pískovištěm ▶

53/ Libor Erban, mateřská škola a jesle v bývalé Rogačevské ulici (1975 – 1977), současný stav. Foto: Archiv NPÚ Č. Budějovice.

54/ Plánová dokumentace původní zástavby ve Vodňanské ulici (1978). Foto: Archiv Městského úřadu Prachatice (odbor stavebně správní a regionálního rozvoje).

Výpis z EN

Číslo	Průběh	Výčet	Průběh	Iméno - název
101	101	101	101	101
102	102	102	102	102
103	103	103	103	103
104	104	104	104	104
105	105	105	105	105
106	106	106	106	106
107	107	107	107	107
108	108	108	108	108
109	109	109	109	109
110	110	110	110	110
111	111	111	111	111
112	112	112	112	112
113	113	113	113	113
114	114	114	114	114
115	115	115	115	115
116	116	116	116	116
117	117	117	117	117
118	118	118	118	118
119	119	119	119	119
120	120	120	120	120

Snímek pozemkové mapy.

Název organizace CECCO s.r.l. p. Číslo přílohy 002	Okres Prachatice	Okres Prachatice	Okres Prachatice
Číslo 101/1	Měřítko 1:1000	Číslo 101/1	Číslo 101/1
GEOMETRICKÝ PLÁN			
pro			
Zeměň 101/1	Vznikl 101/1	Ověřil 101/1	Pověřil 101/1
Dne 101/1	Dne 101/1	Dne 101/1	Dne 101/1
Nové hranice byly v původní osádky		Návrh hranic a přeměny odpovídá příslušným	
Všechno 1 - v příloze 2 - v výměrných 3 - v geometrických 4 - v geometrických		Soulad občanské parcely s územní výstavbou měřičů na pozemku	
Souběžně jsou označeny územní hranice a územní výstavba			

GEODEZIE a.s. Česká Republika
Středisko geodézie
Prachatice
Katedra geodézie
Prachatice, rožňava

56/ Milan Klimek, obchodní středisko Libín (dnešní Prior), dobový snímek. Foto: Archiv autorky.

57/ Milan Klimek, obchodní středisko Libín (dnešní Prior), porovnání s atikou Dolní brány, současný stav. Foto: autorka.

58/ Olbram Zoubek – Ivo Loos, fontána s koulí v ulici Pod hradbami, současný stav. Foto: autorka.

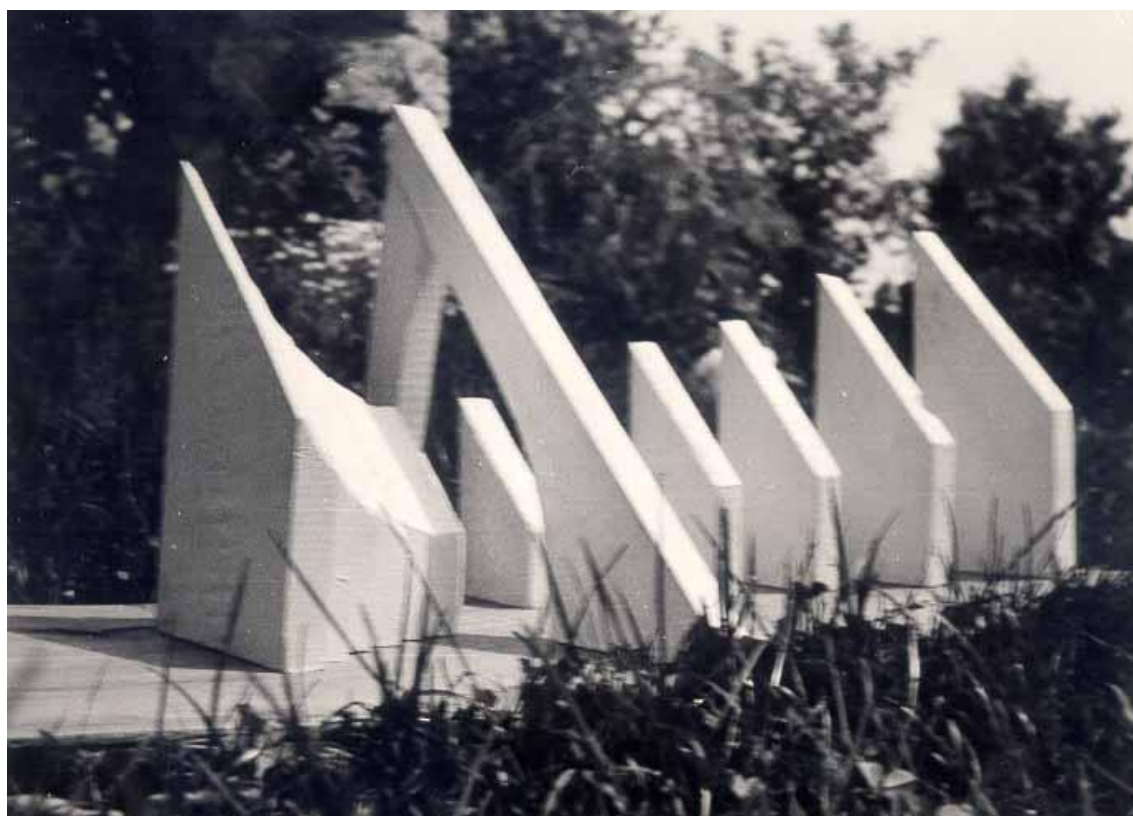
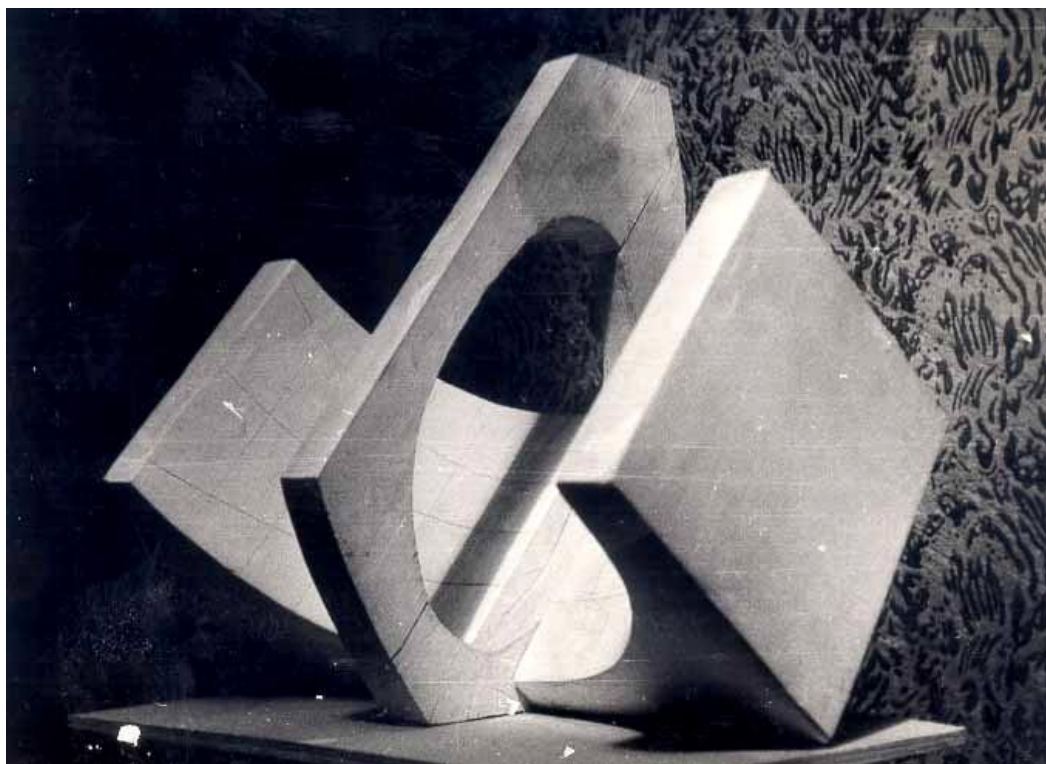
59/ Jan Fišar, klečící dívka s holubicí, areál na parkáně, dobový snímek. Foto: *Prachatice '75* (měsíčník *MěV KSC* a *MěstNV v Prachaticích*), IV. ročník, červen 1976 (obálka).

60/ Zdeněk Šimek, sluneční hodiny, dobový snímek. Foto: <http://www.prachatice.eu/slunecni-hodiny>, vyhledáno 28. března 2017.

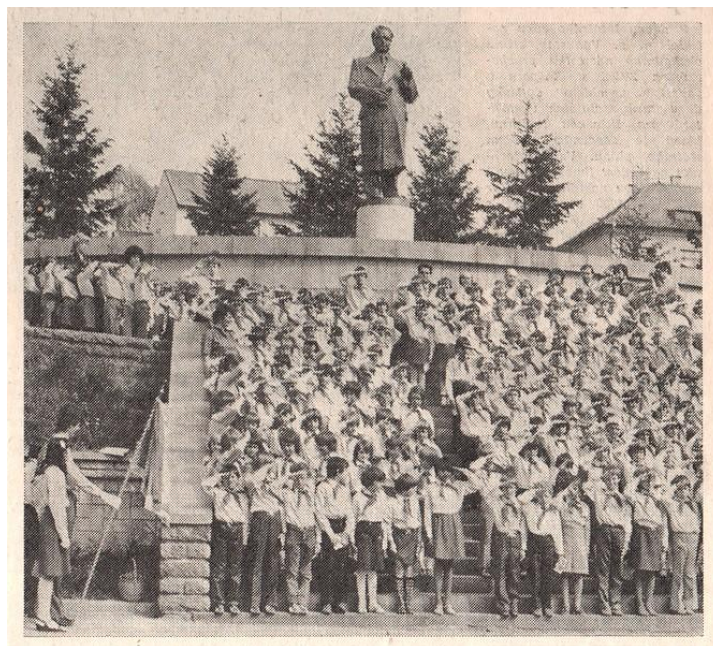
61/ Zdeněk Šimek, nerealizované návrhy slunečních hodin. Foto: Eva Petrová a kol., Zdeněk Šimek 1927 – 1970 (katalog výstavy), Praha 2006.

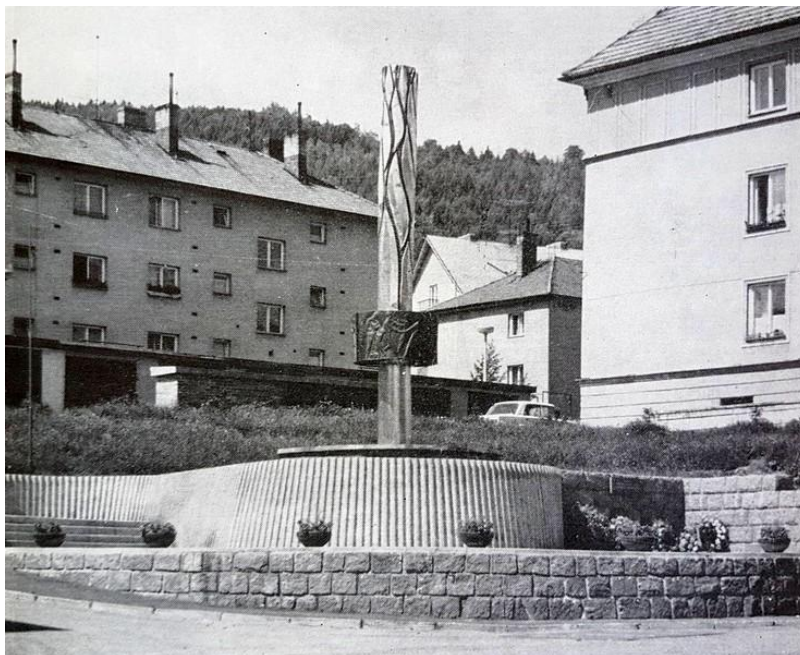
62/ Josef Adámek, pomník Klementa Gottwalda (1981), dobový snímek. Foto: Kol. autorů, *Okres Prachatice ve fotografii*, Prachatice 1985.

63/ Skládání pionýrského slibu u pomníku K. Gottwalda, dobový snímek z roku 1982. Foto: Zbyněk Holub (převzato z *Pionýrský slib u památníku K. Gottwalda v Prachaticích*, *Hraničář* 3.6.1982, č. 22, s. 1.).

64/ Neznámý autor, památník Osvobození Sovětskou armádou, ulice SNP, dobový snímek z roku 1975. Foto: Kol. autorů, *Památníky Prachaticka*, Prachatice 1976.

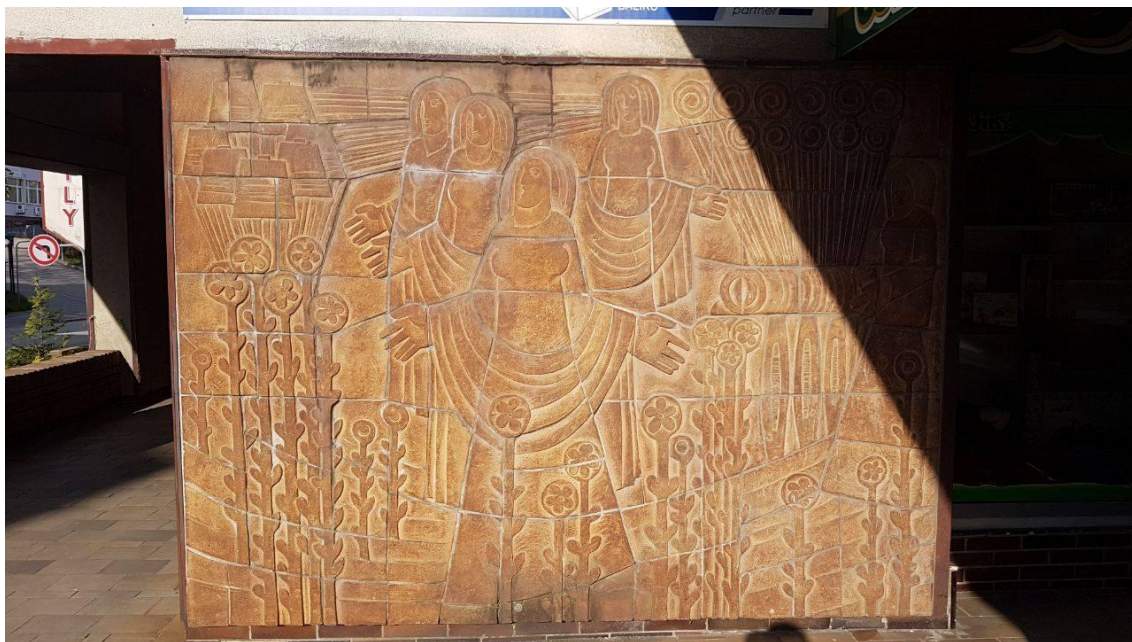
65/ Neznámý autor, památník Osvobození Sovětskou armádou, ulice SNP, detail, dobový snímek z roku 1975. Foto: Kol. autorů, *Památníky Prachaticka*, Prachatice 1976.

66/ Demolice památníku Osvobození Sovětskou armádou v roce 2008, ulice SNP. Foto: Miroslav Fuchs.

67/ Neznámý autor, výzdoba obchodního střediska Libín (sedmdesátá léta 20. století), současný stav. Foto: autorka.

68/ Neznámý autor, socha Racka u letního kina (osmdesátá léta 20. století), stav v roce 2015. Foto: Miroslav Fuchs.

69/ Neznámý autor, socha Racka u letního kina (osmdesátá léta 20. století), současný stav. Foto: autorka.

